

GÖÇ YÖNETİMİNDE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ: HATAY İLÇELERİNDE BİR ANALİZ

Doğan PEKER¹
Mehmet ERDEM²
Mehmet CEMİLOĞLU³
Hatice PEKER⁴

Geliş/Received: 08.04.2023

Kabul/Accepted: 23.09.2023

DOI: <https://doi.org/10.58724/assam.1279697>

ÖZ

Dünyadaki ülkeler ve Türkiye, uluslararası kriz ve savaşlara bağlı olarak göç dalgasından etkilenmektedir. Göçmenlerin kentsel alanlarda 'mekânsal yoğunlaştıkları' görülmektedir. Merkezi yönetimlerin yanında önemli aktör olan yerel yönetimlere önemli görevler, kentsel politika uygulamalarını doğuran süreçler ortaya çıkartmaktadır. Suriye uluslararası göç dalgasından etkilenen sınır kentlerinden Hatay ilinde amaçlı örneklem ile seçilen Reyhanlı, Dörtöy, Erzin ve Hassa Belediyeleri'nin 2021 faaliyet raporları nitel yöntem olan belge inceleme ve MAXQDA içerik analizi yöntemi programı ile veri çözümlemesi yapılan bu çalışmada literatürden oluşturulan 13 tema ile kavramsal kodlama yöntemi kullanılarak 343 kod listesi oluşmuştur. Yerel yönetimlerin göç yönetimi sürecinde önemli aktör oldukları, mevzuat düzenlemesi, kaynak eksikliği ve veri yönetimi bağlamında işbirliği içinde olmaları, politika oluşturma süreçlerinde kısa, orta ve uzun süreli plan ve programlarının olması gerektiği yönünde görüşler oluşmuştur. Seçilen dört ilçe belediyelerin süreçleri yönettikleri, örnek farklı uygulama yaptıkları görülmüştür. Göç yönetimi süreci bağlamında yerel yönetimlerin yeri; kaynak artırılması, işbirliği yapılmasını, sorunların çözümünde finansal, bürokratik, siyaset alanlarının etkin olması yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Yerel Yönetimler, Belediyeler

THE ROLE OF LOCAL GOVERNMENTS IN MIGRATION MANAGEMENT: AN ANALYSIS IN HATAY DISTRICTS

ABSTRACT

Countries in the World and Turkey are affected by the migration wave due to international crises and wars. It is seen that immigrants are 'spatial concentration' in the urban areas. Local governments, which are important actors besides central governments, create essential tasks and processes that lead to urban policy implementations. In this study, the data analysis of the 2021 annual reports of the municipalities of Reyhanlı, Dörtöy, Erzin, and Hassa, selected with purposeful sampling in Hatay, one of the border cities affected by the Syrian international migration wave, with the qualitative method document review and MAXQDA content analysis method program, conceptual coding with 13 themes created from the literature. By using the method, 343 code lists were created. There have been opinions that local governments are important actors in the

¹ Dr. Millî Eğitim Bakanlığı, doganpeker_31@hotmail.com ORCID: 0000-0001-8202-1902

² Müdür, Millî Eğitim Bakanlığı, merdem91@hotmail.com ORCID: 0000-0003-0814-524X

³ Müdür, Millî Eğitim Bakanlığı, mehmetcemilolu@gmail.com ORCID:0000-0002-1339-7014

⁴ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, hatice_peker15@hotmail.com ORCID:0000-0003-0348-0583

Hakem değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkısı: Tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Etik onay gerektirmeyen çalışmadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind.

Author Contributions: All authors contributed equally.

Ethics Approval: This is a study that doesn't require ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

migration management process, that they should cooperate in the context of legislative regulation, lack of resources and data management, and that they should have short, medium, and long-term plans and programs in policy-making processes. It has been observed that the selected four district municipalities manage the processes and do different practices.

In the context of the migration management process, the place of local governments is to increase resources, cooperate, and be effective in solving problems in the financial, bureaucratic, and political fields in solving problems.

Keywords: Migration, Local Administrations, Municipalities

1.GİRİŞ

Küreselleşme ve neo-liberal politikaların uygulanması, teknolojinin hızlı ilerlemesi, savaşlar ve krizler ülkeleri derinden etkilemektedir. Göç olgusu bağlamında ülkelerin birbirlerini etkilemesi daha da görünür kılınmaktadır. Türkiye’de küresel kriz ve bunlara bağlı olarak uluslararası göç dalgasından etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Bunun nedenleri arasında ülkemizin jeopolitik konumu ve coğrafi konumu başı çekmektedir.

Göç sorunu, insanların atomik yapısı, daha iyi yaşama istediği, refah düzeyinin artırılması, can güvenliği gibi sayısız nedeni altında barındıran sosyal bir olgudur. Göç, mekân açısından iki yönlü etkisi olan bir hareketliliklerdir. Göç edilen mekâna etkisi özellikle kentsel bölgelere daha fazladır. Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle Ortadoğu ve Asya ülkeleri vatandaşlarının gelişmiş ülkeler olan Avrupa ülkelerine geçiş yolu üzerindedir. Türkiye, özellikle Suriye’ye sınır komşu olması nedeniyle Suriye krizinden en çok etkilenen ülke olmuştur.

Uluslararası göç dalgasından Türkiye’nin en fazla etkilenen şehirleri de sınırda bulunanlardır. Suriye krizinden göç olgusu bağlamında en fazla etkilenen şehirlerimiz İstanbul, Hatay, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa olarak dikkati çekmektedir.

Göç olgusuna yerel ölçekte etki eden aktörler vardır. Yerel yönetimler bu aktörlerin en önemlilerindedir. Yerel yönetimlerin göç yönetimi bağlamında buldukları bölgelerde nüfuslarının belli oranında “mülteci”, “sığınmacı” olması çok yönlü etkilenmektedir. Temel belediye hizmetlerinden başlamak üzere sağlık, eğitim gibi çok boyutlu hizmeti gerektiren faaliyetleri gerektirmektedir.

Bu çalışmada, Suriye uluslararası göç dalgasından yerel yönetimlerin, göç yönetimi bağlamında sınır şehirlerinden olan Hatay ili, ilçelerinden Reyhanlı, Dört Yol, Erzin ve Hassa yerel yönetimlerinin rolü, karşılaştıkları sorunlar, mevzuattan kaynaklı yapısal sorunlar, yapılması gereken öneriler bağlamında irdelenmiştir.

2. YEREL YÖNETİMLERİN MEVZUATTA DURUMLARI

2.1 Anayasada Yerel Yönetimlerin Yeri

Türkiye Cumhuriyeti Devletinde anayasa çalışmaları Osmanlı Devletinin son dönemlerine kadar dayanır. Türk Anayasal gelişmeleri 1876 Kanuni Esasi, 1908 Anayasası, 1921, 1924,1961 ve 1982 anayasalarıdır. 1982 Anayasasında yerel yönetimler ile ilgili olarak mahalli idareler başlığında 127. maddesinde “ *il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Anayasanın 127. Maddesinde yerinden yönetim ilkesinin açıkça ifadesini bulduğu görülmektedir. Yerel yönetimler buldukları lokasyonlar da önemli aktörlerdir (Peker ve Köseoğlu, 2021: 87).

Yerel yönetimlerle ilgili, anayasada “*mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak*” ve “*kanunla düzenleme yapma zorunluluğu*” ifade edilmesi kanun yapılması yerel yönetimleri güvenceye alma noktasındadır (Şahin, 2019; 35). Mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak ile ilgili olarak ise değişen şartların neler olduğu, ayrıca küresel bir sorun ile yerelde karşılaşması yerel yönetimleri hem mevzuat açısından hem de kaynak yetersizliği açısından ciddi sıkıntıya sokmaktadır. “*Mahalli müşterek*

ihtiyaçlar” ile hizmetin sunulduğu alan olarak görülmektedir. Diğer kastedilen ise ekonomik ölçek olarak görülmektedir. Ekonomik ölçek açısından sunulan hizmetin mekân ile ilgili alanı kastedilmektedir (Eryılmaz, 2018: 190).

Neo-liberal politikalar, küreselleşme ve uluslararası krizlerin neden olduğu durumlarla ülkelerin etkilenmesi, merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin sorunlarla baş etmesi, koordinasyonu, yetki paylaşımını ve kaynak aktarımını gerektirmektedir. Bu krizlere bağlı olarak uluslararası göç dalgasında yerel yönetimlerin sorunun yaşandığı yereldeki aktör olması, halka en yakın olması nedeniyle yapısal düzenlemelerin yeniden yapılanmaları gerekliliğini ortaya koymaktadır (Ekici, 2005: 60). Bir başka ifade ile yerel yönetime daha fazla yetki, kaynak aktarımı gerektiği şeklindedir.

Küreselleşme ve buna bağlı uluslararası krizlerden kaynaklı olmakla beraber yerel yönetimlerin görevleri ve faaliyetleri oldukça karmaşık hale gelmektedir. Yerel yönetimlerin görev ve sorumluluk bağlamında anayasanın kaustik yapıda olması tüm ayrıntıları ile belirtilmesinden ziyade belli çerçevesi çizilmesi gerekmektedir. Anayasadan ziyade daha detaylı, günümüze ve geleceğe dönük kanunlar olarak yapılmalıdır.

2.2. Büyükşehir Belediye Kanunu (5216) ve Belediye Kanunu (5393)

Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun (m) maddesinde, “sosyal donatılar yapmak, işletmek”, (n) maddesinde, “mabetler, sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, malzeme desteğinde bulunmak”, (v) maddesinde, “yetişkinler, yaşlılar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek ve geliştirmek” yine ilçe belediyelerinin görev ve yetkileri başlığı (d) maddesinde “yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak” şeklinde Büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyelerinin görevleri belirtilmiştir. Belediyelerin bu görevlerinde toplumun dezavantajlı kesimlerine karşı görevli olduklarını göstermektedir (Ateş, 2020: 27).

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun (3) (a) “Belediye: Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini” belediyeyi tanımlarken, aynı kanun (13) maddesinde “herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.” Bu maddede yerel yönetimlerce sunulan hizmetlerden faydalanmak için vatandaşlık şartı aranmamaktadır. Yani hemşehri olmasının yeterli olacağı belirtilmiştir.

Gerek 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu gerekse 5393 Belediye Kanununda uluslararası “göçmenler”, “sığınmacılar”, “mülteciler” ile ilgili ihtiyaçları hakkında belirtilen madde yoktur. Bu kanunun, yerel yönetimleri, uluslararası göç dalgası ile gelen sığınmacı, göçmen, mülteciler bağlamında sıkıntıya soktuğu görüşü hâkimdir. Sığınmacı, mültecilere “hemşehri hukukuna” dayandırılarak muhtaçlara/yoksullara sosyal transfer şeklinde yapıldığı görülmektedir (Erdoğan, 2017: 119). Ancak bu durumda da tereddütler oluşmakta olup Sayıştay denetimlerine takılma endişesi yönünde görüşler oluşmaktadır (Erdoğan, 2017: 41).

Küreselleşmeye bağlı olarak yaşanan krizlerin doğurduğu sorunlar ile ilgili yerelde yüz yüze gelinmektedir. Bu bağlamda yerel lokasyonlar da halka en yakın birim ve aktör olarak karşımıza çıkan yönetimlerdir. Yerel yönetimler ile ilgili olarak mevzuat olarak gerekli düzenlemelerin yapılmasıdır.

2.3. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2013 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Alandaki mevzuat eksikliği Avrupa Birliği Müktesebatına uyum çerçevesinde yürürlüğe girerek Türkiye’de göç bağlamında “sivil göç” yönetimine zemin oluşturmuştur (Ateş, 2020: 24).

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (96) maddesi (1.) fıkrasında “kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası

kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.” Yerel yönetimlerle yabancıların uyum sağlaması amacıyla katkılarından faydalanabilir ifade edilmektedir. Bu maddede yerel yönetimler ile son derece zayıf yetki ve kararların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne bırakıldığı görülmektedir. Kanunda yerel yönetimlere zayıf yetki verilmesi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün uyum faaliyetlerinde yerel yönetimlerden “öneri ve katkılar” beklendiği şeklindedir (Erdoğan, 2017: 42 ; Ateş, 2020: 24).

Avrupa Birliği ve gelişmiş batı ülkelerinde uluslararası göç dalgasına bağlı “mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen” konularında yerel yönetimleri daha merkeze alan uygulamalar dikkati çekmektedir. Demokrasinin gelişmesine katkı sağlayan kent konseylerinin de sürece katkı sağlaması ayrıca marjinalleşmenin ve uyum probleminin önüne geçilmesi bağlamında etkili olmaları ve katkı sağlamaları söz konusu olacaktır (Erdoğan, 2017: 42).

3. GÖÇ YÖNETİMİNDE YEREL YÖNETİMLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

2011 yılında başlayan Suriye Krizi’ne bağlı olarak uluslararası göç dalgasına Türkiye hazırlıksız karşılaşmıştır. Göç dalgası hem ulus devletlerine hem de yerelde önemli aktör olan yerel yönetimlere önemli görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Göç dalgası, süresinin belirsizliği, finansal ve sosyo-ekonomik nedenler sürece eklendiğinde yönetilmesi gereken önemli bir krizdir. Literatürde yerel yönetimlerin göç yönetiminde karşılaştıkları sorunları Ateş’e (2020) göre;

- Mevzuata ilişkin sorunlar
- Yönetimsel sorunlar
- Finansal sorunlar
- Dil sorunları
- Profesyonel nitelikli eleman eksikliği
- Eğitim sorunları
- Sağlık sorunları
- Konut ve barınma sorunları

başlıkları altında ele almıştır (Ateş, 2020: 28-31).

Erdoğan (2017) ve arkadaşları tarafından hazırlanan “ “Kopuş”tan “Uyum”a Kent Mültecileri, Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği” başlıklı çalışmada detaylı araştırma yapılarak süreçle ilgili bulgular ortaya konmuştur. Çalışmanın merkezinde mültecilerin %92’ni aşan bölümünün “kentli mülteciler” olarak kentlerde yaşadıklarını tespit edilmiştir. Karşılaşılan sorunlar ve konu alanları şöyledir:

- İstanbul ilçe belediyelerinde mülteciler konusundaki süreç yönetiminin temeli “sayısal büyüklük”
- İlçe belediyesi bazlı veri tabanı ve ortak veri tabanı ihtiyacı
- Belediyelerin yasal ve idari anlamda mültecilerle ilgilenme yükümlülüğü var mıdır?
- Yasal ve idari değişiklikler yapılmalı mı?
- Belediyelerde mülteciler konusu hangi birim tarafından ele alınmaktadır?
- Mülteciler için personel istihdamı
- Mülteci sayıları ve mültecilerin özellikleri konusundaki bilgiler
- Belediye gelirleri ve mülteciler
- Belediyelerin mültecilere yönelik çalışmaları
- Belediye hizmetleri Suriyeli mültecilerin ne kadarına ulaşmaktadır?
- Suriyelilerin çalışma durumları ve işletmeleri
- Dilencilik ve belediyeler
- Mülteciler konusunda hangi kurumlarla işbirliği yapılıyor?
- Uluslararası kurumlarla işbirliği
- Uyum çalışmaları ve belediyeler
- Çok amaçlı toplum merkezleri
- Faaliyetler kimin ve hangi kurumların öncülüğünde gerçekleşmektedir?
- Mültecilere yönelik çalışmaların finansmanı nasıl sağlanıyor?

- Faaliyetler için kaynaklar nasıl düzenlenmeli?
- Mülteciler belediyelerin mali ve iş yükünü ne kadar artırdı?
- Suriyeli mültecilere nerede hizmet veriliyor?
- Sağlık ve eğitim sorunlarına yardımcı olunuyor mu?
- Suriyelilerin gelecek planları: kalırlar mı dönerler mi?
- Suriyeliler ile yerel halk arasında gerginlik olasılığı
- Mültecilerin karar süreçlerine dâhil olmaları
- Diğer konular/sorunlar

başlıkları altında çalışma ele alınmıştır (Erdoğan, 2017: 59-117).

C. Babaoğlu ve M. Kocaoğlu (2017) tarafından yapılan “ ‘Kentli’ sığınmacılar meselesi ve belediyeler” başlıklı çalışmada kentlere uyum sürecini etkileyen faktörleri şöyledir;

- Yasal/idari faktörler
- Ekonomik faktörler
- Bireysel ve toplumsal faktörler

başlıkları şeklinde ele almışlardır (Babaoğlu ve Kocaoğlu, 2017: 504-508).

Uluslararası göç dalgalarından etkilenen ülkelerin karşılaştığı zorluklar ve göçmen veya sığınmacıların kalıcı yoksa tekrardan kendi ülkelerine dönmeleri noktasında ki belirsizliklerdir (Ateş, 2020: 28). Ev sahibi yerleşim yerleri bu belirsizlikle birlikte göçmen ve sığınmacıların acil ihtiyaçlarının karşılanma alanı olarak görülmektedir. Bu durum yerel yönetimleri göç krizi ile ilgili sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Hali hazırda yerel halkın hizmetlerini karşılamaları söz konusu iken yerleşim yerleri nüfuslarının %10’u hatta %50’si bazen de %100’ünden fazla mülteci ile karşı kalınması görevlerinin zorluğunu ortaya koymaktadır.

4. ARAŞTIRMA

Bu bölümde Hatay ilinde bulunan Reyhanlı, Dörtyol, Erzin ve Hassa İlçe Belediyelerinin faaliyet raporları üzerinden belediyelerin uluslararası göç dalgası olan Suriye Krizine ait göç ile ilgili faaliyetleri incelenecektir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı uluslararası göç dalgasına ilk maruz kalan sınır kenti olan Hatay’daki ilçe belediyelerinden Reyhanlı, Dörtyol, Erzin ve Hassa ilçe belediyelerinin göç ile ilgili hizmetleri, karşılaşılan problemleri, süreçleri nasıl yönettiklerini ve mevcut durumu tespit etmektir.

Suriye göç dalgası ile literatür incelendiğinde göç ile ilgili çalışmaların olduğunu sınır şehirlerinde daha detaylı sınırlı ilçe düzeyinde görece az olması, Hatay ilinin “medeniyetler şehri” olması bağlamında göç ile tarihsel bir arka planının olması “Göç yönetiminde yerel yönetimlerinin rolü: Hatay ilçelerinde bir analiz” isimli çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Yapılan bu çalışma literatüre ve kamu yönetimi alanında ve giderek “mültecilerin kentleşmesi” bağlamında yerel yönetimler açısından katkı sağlayacağı ve yeni yapılacak çalışmalara temel oluşturacağı düşünülmektedir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırmada gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama araçlarının kullanıldığı olgu ve olayların gerçekçi ve doğasında tümevarımsal şekilde ortaya konulduğu nitel bir sürecin izlenerek sonucun ortaya konulduğu araştırma olarak görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 41). Bu araştırma nitel analiz yöntemiyle yapılan bir belge incelemesidir. Belge incelemesi yöntemiyle Reyhanlı, Dörtyol, Erzin, Hassa ilçe belediyelerinin faaliyet raporlarından elde edilen veriler, literatürden oluşturulan temalar aracılığıyla MAXQDA nitel analiz programında içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

İçerik analizi ile hedeflenen toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde dokümanlar aracılığıyla elde edilen kavramlardan hareket noktasından temalara ulaşmaktır. Nihayetinde elde edilen verilerin daha anlaşılır hale getirmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 242).

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Hatay Kentindeki bütün ilçe belediyelerinin faaliyet raporları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise, amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen Reyhanlı, Dörtyol, Erzin, Hassa İlçe Belediyelerinin 2021 yılı faaliyet raporlarından oluşmaktadır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumları derinlemesine çalışmaya imkân vermektedir. Bu bağlamda amaçlı örnekleme yöntemleri birçok durumda olgu, olayların ortaya çıkartılması ve açıklanmasında faydalı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 118). Amaçlı örneklemin seçiminde Hatay'ın ilçelerinin nüfus, bölge, demografik yapı, göçmenlerin mekânsal yoğunlaşması gibi kriterler dikkate alınarak seçilmiştir.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

“Göç yönetiminde yerel yönetimlerinin rolü: Hatay ilçelerinde bir analiz” isimli çalışma yerel yönetimlerin göç yönetimindeki süreçler ile faaliyetlerini incelemek için yapılmıştır. Araştırmanın sınırlılıkları çalışmalara dört ilçe belediyesi dâhil edilmiştir. Sınır şehirleri büyükşehir belediyeleri ve diğer sınır il ve ilçe belediyelerinin dâhil edilmesi sınırlılıklarındandır. Ayrıca Suriye uluslararası göç dalgası 2011 yılından günümüze ve gelecekte etkisi olacak bir olgudur. Bu bağlamda incelenmesi gereklidir. Ancak zaman sıkıntısı nedeniyle yalnızca 2021 yılı faaliyet raporları incelenmiştir.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

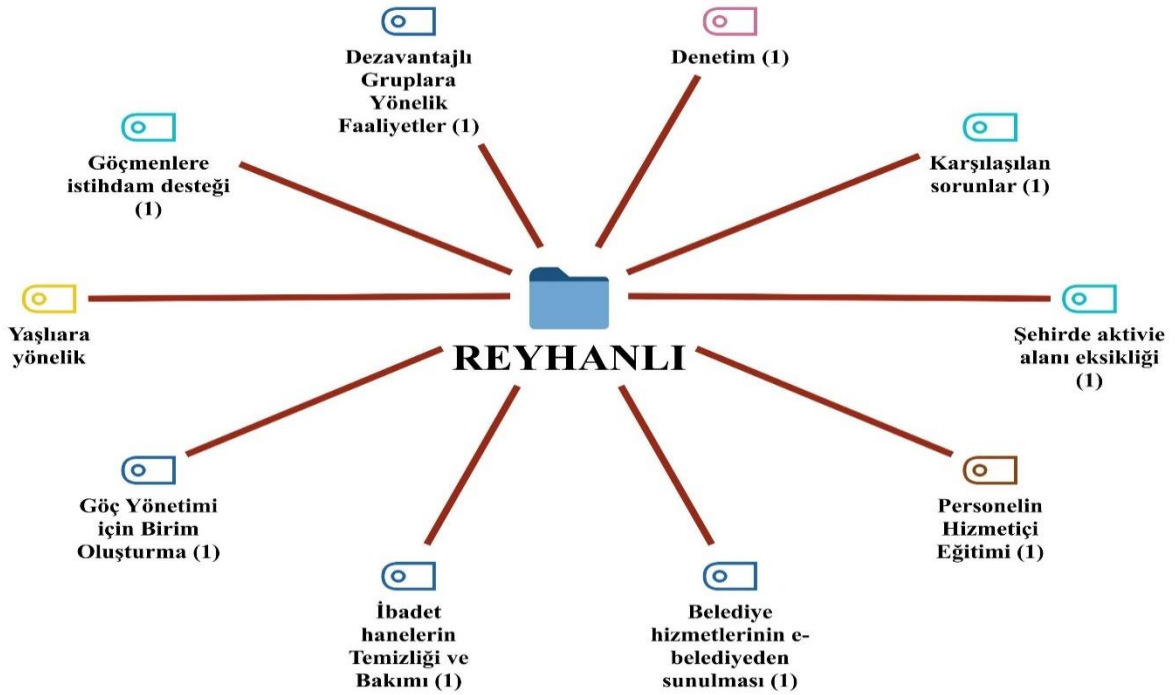
Reyhanlı, Dörtyol, Erzin ve Hassa Belediyeleri 2021 Faaliyet Raporları 13 tema içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Aşağıda araştırmayı oluşturan temalar belirtilmiştir;

1. Park ve bahçe alanları yapımı ve işletilmesi
2. Temizlik hizmetleri
3. Güvenlik; kayıt dışılık, dilencilik
4. Karşılaşılan sorunlar; göç verme, işsizlik,
5. İbadethanelerin bakımı ve temizliği
6. Eğitim hizmetleri; personel hizmetiçi eğitimi, mesleki eğitim desteği
7. Sağlık hizmetleri; denetim, bilgilendirme
8. Ekonomik yardımlar
9. Konut ve barınma faaliyetleri
10. Uluslararası kuruluşlarla işbirliği
11. Halkın katılımı ve paylaşım
12. Dezavantajlı gruplara yönelik faaliyetler
13. Sosyal transfer; gıda, kırtasiye, ev eşyası vs.

Temalar literatürden uygulama ve araştırma çalışmaları ile yerel yönetimlerin mevzuattan kaynaklı görevlerinden esinlenerek oluşturulmuştur. Bu bağlamda “park ve bahçe alanları yapımı ve işletilmesi” yerel halk ve göç ile gelen “göçmen”, “sığınmacı” nüfus başına düşen park ve bahçe alanlarının artırılmasını anlamak amacıyla tema oluşturulmuştur. “Temizlik hizmetleri” teması mevcut ilçe nüfusu ile “göçmen”, “sığınmacı” nüfusla birlikte temizlik hizmetlerinin artışı anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “Güvenlik; dilencilik, kayıt-dışılık ile mücadele, denetim” teması ilçelerde artan dilencilik, kayıt-dışılık, güvenlik, denetim için yapılan faaliyetlerle anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “Karşılaşılan sorunlar” teması ilçelerde yerel yönetimlerin karşılaştıkları sorunları anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “İbadethanelerin bakımı ve temizliği” teması ilçe nüfusu ve “göçmen”, “sığınmacı” nüfusla birlikte kullanılan ortak alanlarda yerel yönetimlerin faaliyetlerini anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “Eğitim hizmetleri” teması ilçe nüfusu ile birlikte “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa sunulan hizmetlerde personel hizmetiçi eğitimi, mesleki teknik alan vs. alanlarda yerel yönetimlerin faaliyetlerini anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “Sağlık hizmetleri” teması ilçe nüfusuyla birlikte “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa sunulan sağlık alanındaki hizmetleri anlamak

amacıyla oluşturulmuştur. “Ekonomik yardımlar” teması ilçe nüfusuyla birlikte “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa yapılan sosyal transferleri anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “Konut ve barınma faaliyetleri” ilçe nüfusunda ihtiyacı olan vatandaşlar ile “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa ihtiyaçları ile yerel yönetimlerin faaliyetlerini anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “Uluslararası kuruluşlarla işbirliği” teması göç yönetimi bağlamında yerel yönetimlerin yaptığı işbirliğini anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “Halkın katılımı ve paylaşım” teması kentlerde demokrasinin gereği süreçlerin halkın bilgisine ve süreçlere katılımları sorunların çözümünde çok değerli olduğundan yerel yönetimlerin süreçlere halkın katılımını ve bilgisine sunulan faaliyetleri anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “Dezavantajlı gruplara yönelik faaliyetler” teması ilçelerde kırılğan dezavantajlı toplum kesimlerine ve “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa yönelik yerel yönetimlerin faaliyetlerini anlamak amacıyla oluşturulmuştur. “Sosyal transferler” teması ilçe nüfusu ile “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa yapılan sosyal transferleri anlamak amacıyla oluşturulmuştur.

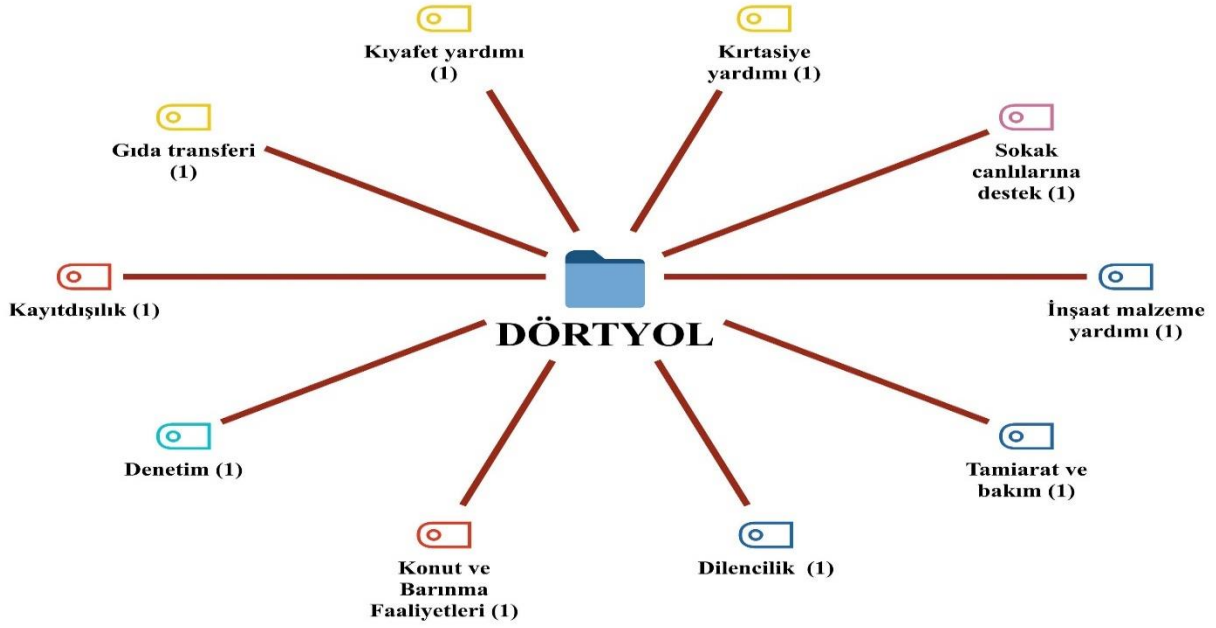
Şekil-1 Reyhanlı Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu Bulgular Kod Listesi

Şekil-1 Reyhanlı Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu Bulgular Kod listesi

Şekil-1’de Reyhanlı Belediyesi’nin 2021 yılı faaliyet raporunda 13 temaya göre oluşan yaptıkları faaliyetlerin kod listesi verilmiştir.

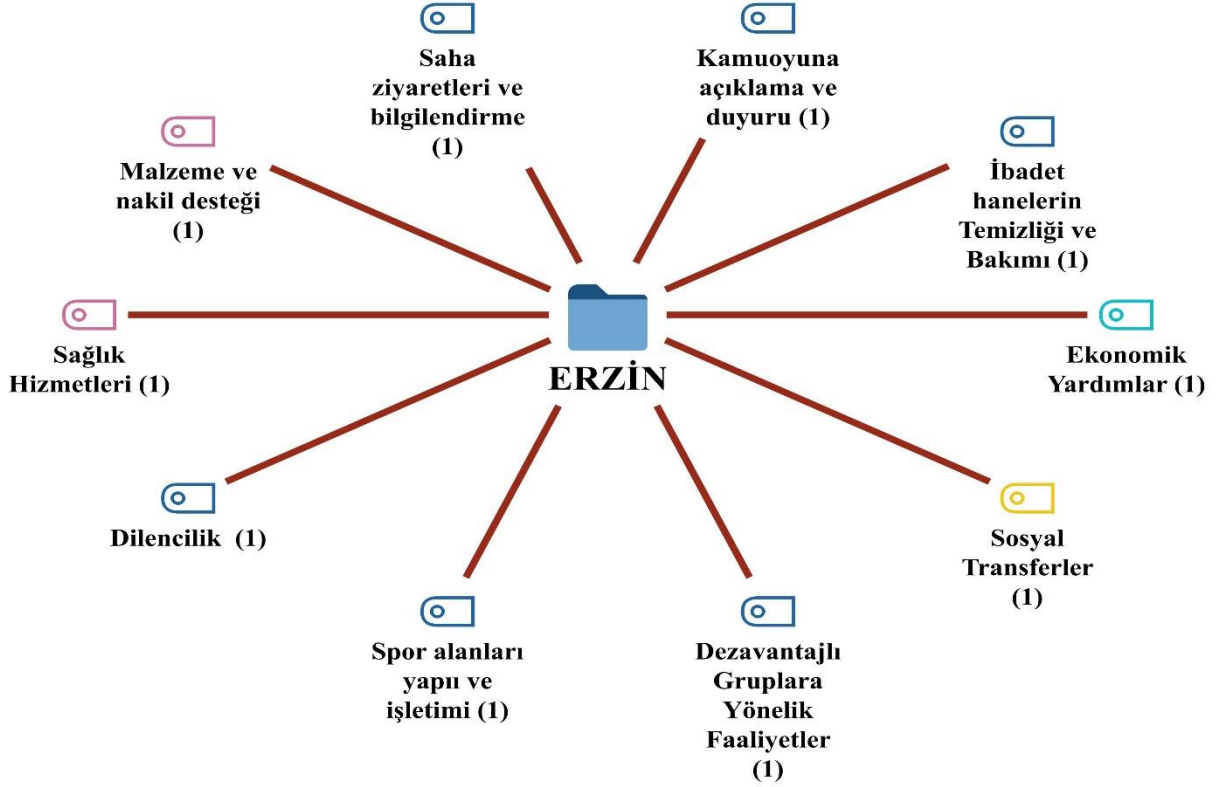
Şekil-2 Dörttyol Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu Bulgular Kod Listesi

Şekil-2 Dörttyol Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu Bulgular Kod listesi

Şekil-2’de Dörttyol Belediyesi’nin 2021 yılı faaliyet raporunda 13 temaya göre oluşan yaptıkları faaliyetlerin kod listesi verilmiştir.

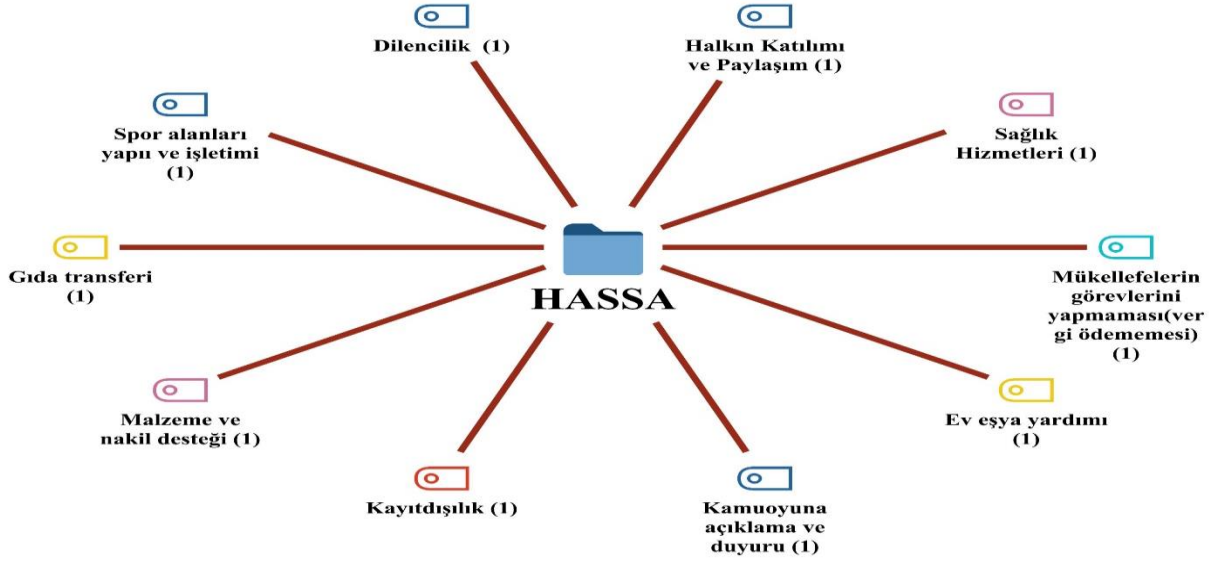
Şekil-3 Erzin Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu Bulgular Kod Listesi

Şekil-3 Erzin Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu Bulgular Kod listesi

Şekil-3'de Erzin Belediyesi'nin 2021 yılı faaliyet raporunda 13 temaya göre oluşan yaptıkları faaliyetlerin kod listesi verilmiştir.

Şekil—4 Hassa Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu Bulgular Kod Listesi

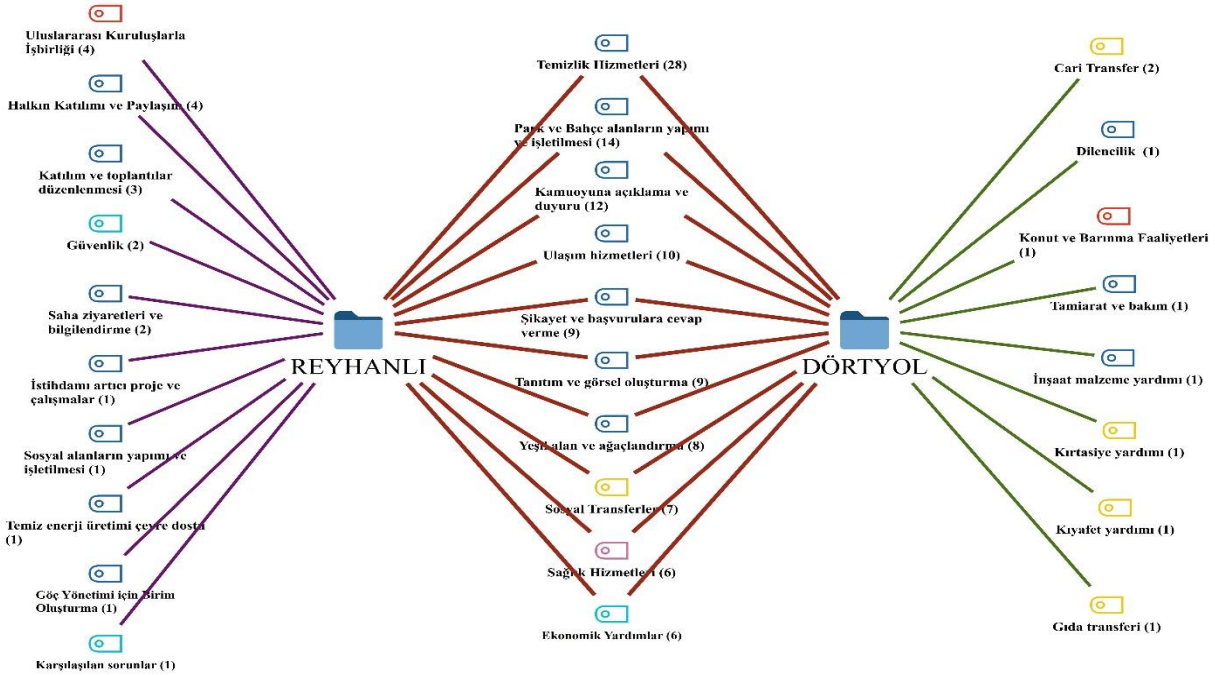

Şekil-4 Hassa Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu Bulgular Kod listesi

Şekil-4'te Hassa Belediyesi'nin 2021 yılı faaliyet raporunda 13 temaya göre oluşan yaptıkları faaliyetlerin kod listesi verilmiştir.

Şekil-5 Reyhanlı ve Dörttyol Belediyesi İki vaka modeli

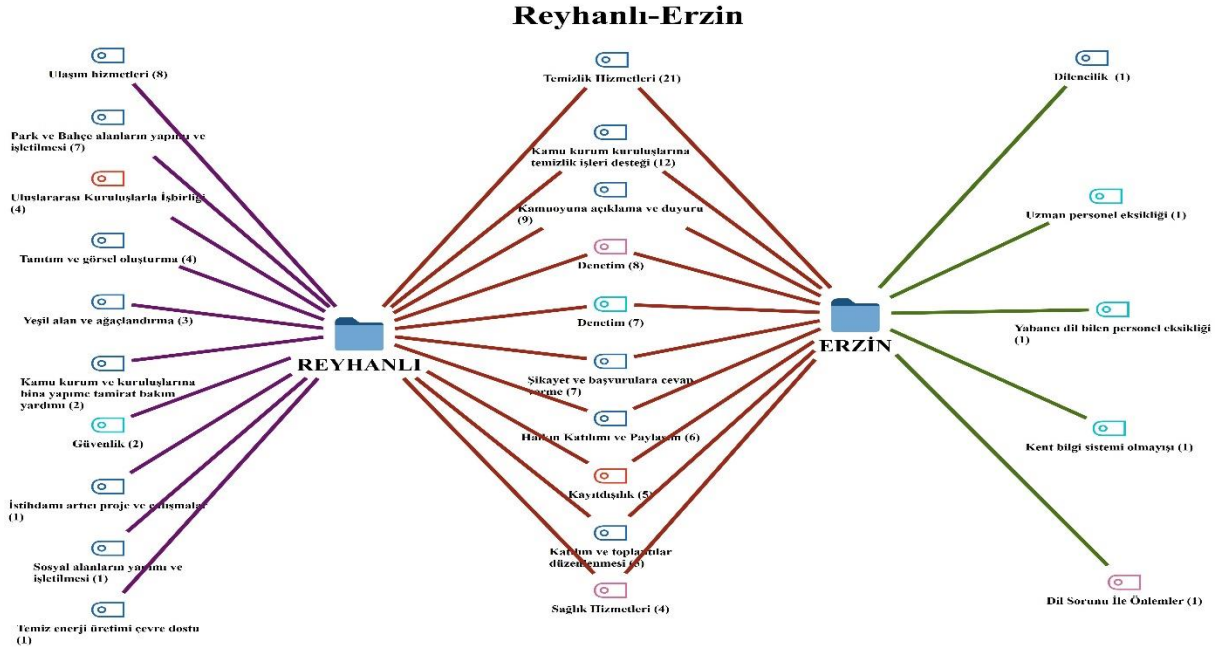
Reyhanlı-Dörttyol

Şekil-5 Reyhanlı ve Dörttyol Belediyeleri iki vaka modeli

Şekil-5'te Reyhanlı ve Dörttyol Belediyeleri'nin 2021 yılı faaliyet raporlarından oluşan kod listeleri iki vaka modeli verilmiştir.

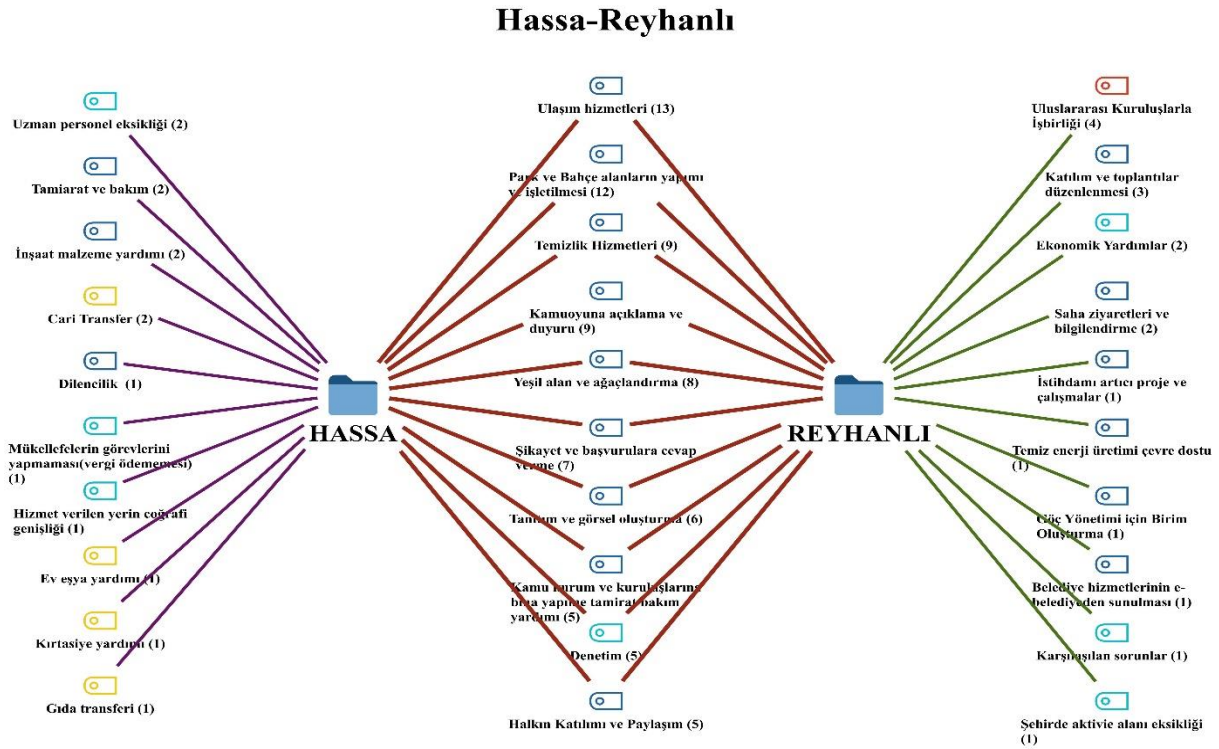
Şekil-6 Reyhanlı ve Erzin Belediyesi İki vaka modeli

Şekil-6 Reyhanlı ve Erzin Belediyeleri iki vaka modeli

Şekil-6’da Reyhanlı ve Erzin Belediyeleri’nin 2021 yılı faaliyet raporlarından oluşan kod listeleri iki vaka modeli verilmiştir.

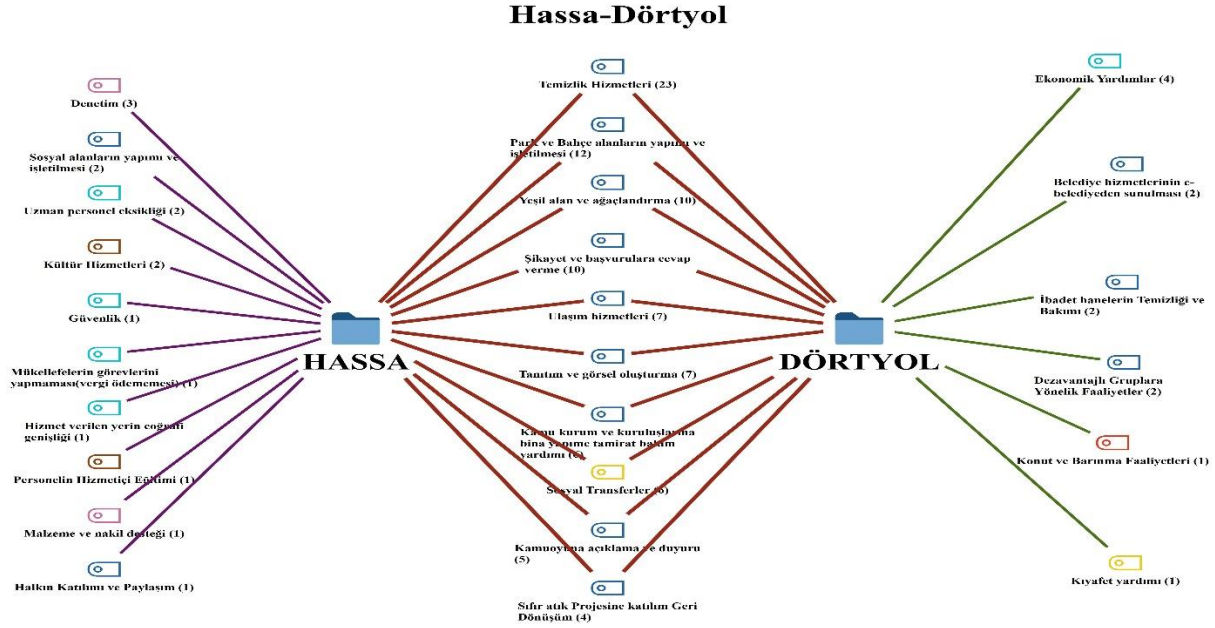
Şekil-7 Hassa ve Reyhanlı Belediyesi İki vaka modeli

Şekil-7 Hassa ve Reyhanlı Belediyeleri iki vaka modeli

Şekil-7’de Hassa ve Reyhanlı Belediyeleri’nin 2021 yılı faaliyet raporlarından oluşan kod listeleri iki vaka modeli verilmiştir.

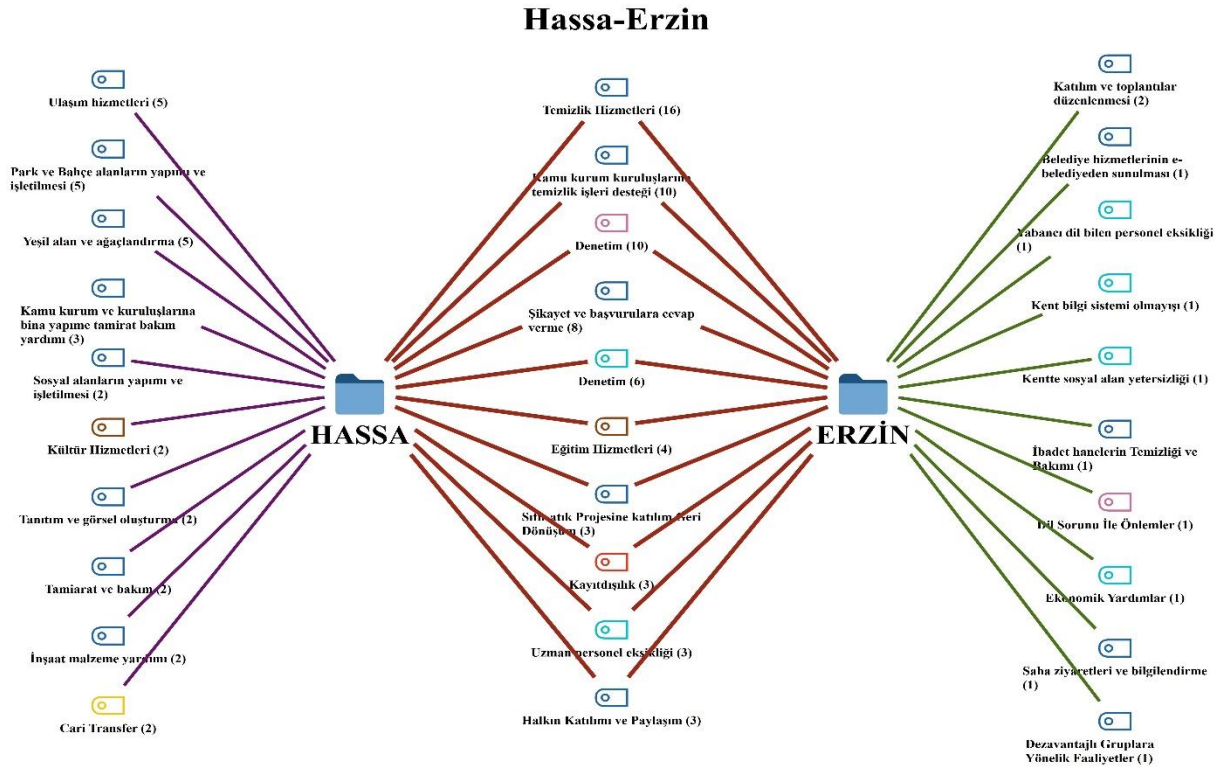
Şekil-8 Hassa ve Dörttyol Belediyesi İki vaka modeli

Şekil-8 Hassa ve Dörttyol Belediyeleri iki vaka modeli

Şekil-8’de Hassa ve Dörttyol Belediyeleri’nin 2021 yılı faaliyet raporlarından oluşan kod listeleri iki vaka modeli verilmiştir.

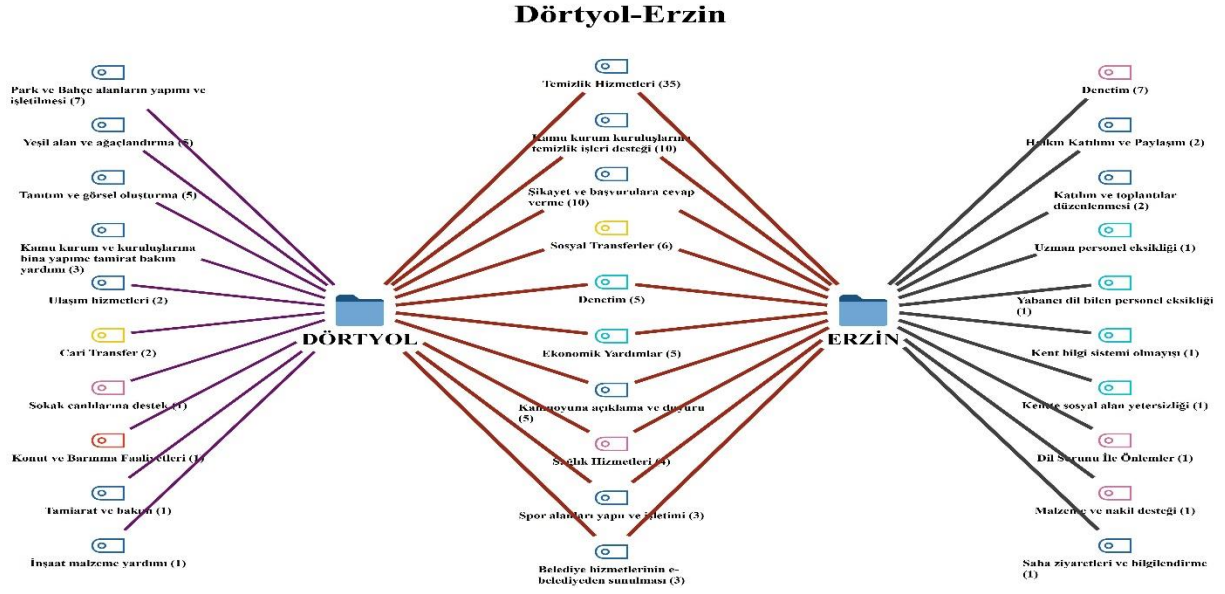
Şekil-9 Hassa ve Erzin Belediyesi İki vaka modeli

Şekil-9 Hassa ve Erzin Belediyeleri iki vaka modeli

Şekil-9’da Hassa ve Erzin Belediyeleri’nin 2021 yılı faaliyet raporlarından oluşan kod listeleri iki vaka modeli verilmiştir.

Şekil-10 Dört Yol ve Erzin Belediyesi İki vaka modeli

Şekil-10 Dört Yol ve Erzin Belediyeleri iki vaka modeli

Şekil-10’da Dört Yol ve Erzin Belediyeleri’nin 2021 yılı faaliyet raporlarından oluşan kod listeleri iki vaka modeli verilmiştir.

Tablo-1 Kod Matris Tarayıcısı

Kod Sistemi	Hassa ...	Dört yo...	REYHA...	Erzin F...	TOPLA...
İstihdamı artıcı proje ve çalışmalar			1	1	2
Sosyal alanların yapımı ve işletilmesi	2	1	1	6	10
Ulaşım hizmetleri	5	2	8	6	21
Spor alanları yapımı ve işletimi	1	2	2	3	8
Temiz enerji üretimi çevre dostu			1		1
Kamu kurum ve kuruluşlarına bina yapımı	3	3	2	3	11
Göç Yönetimi için Birim Oluşturma			1		1
Belediye hizmetlerinin e-belediyeden sunulması	1	2	1	2	6
Park ve Bahçe alanlarının yapımı ve işletilmesi	10	12	10	3	35
Temizlik Hizmetleri	5	24	12	24	65
Güvenlik	5	3	8	7	23
Karşılaşılan sorunlar	4	2	3	5	14
İbadet hanelerin Temizliği ve Bakımı	1	2	1	1	5
Eğitim Hizmetleri	6	1	3	2	12
Sağlık Hizmetleri	6	4	6	9	25
Ekonomik Yardımlar	1	4	3	1	9
Konut ve Barınma Faaliyetleri		1			1
Uluslararası Kuruluşlarla İşbirliği			4		4
Halkın Katılımı ve Paylaşım	8	15	24	11	58
Dezavantajlı Gruplara Yönelik Faaliyetler	5	4	2	1	12
Sosyal Transferler	6	10	2	2	20
TOPLAM	69	92	95	87	343

Tablo-1 kod matris tarayıcısı incelendiğinde ilçe belediyelerinin sunduğu en temel hizmetlerden olan temizlik hizmetlerinin en çok kodlandığı görülmektedir. İlçelerde yaşayan nüfusa sunulan hizmetlerden olan temizlik hizmetlerine “göçmen”, “sığınmacı” olan nüfusta etki etmektedir. Dört ilçe

belediyesinin ilçe nüfusları ile birlikte “göçmen”, “sığınmacı” olan nüfusa sosyal alan, park bahçe, çocuk oyun alanları yaptıkları, işlettikleri, temizlik ve bakımını yaptıkları ve yeni projelere giriştikleri görülmüştür. İlçe nüfusu ile birlikte “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa da, yerel yönetimleri, yeşil alan, oyun alanı, sosyal alanları artırma eğilimine ittiği sonucuna ulaşılmıştır.

Uluslararası göç dalgasından olan Suriye göç dalgası öncelikle Türkiye’nin sınır şehirlerine olmuştur. Bu sınır şehirlerinde Hatay’da vardır. Hatay şehrinin ilçeleri göç dalgasından oldukça etkilenmiştir. Ancak göç dalgasından en çok etkilenen ilçe kuşkusuz Reyhanlı’dır. Tablo-1’de Reyhanlı göç yönetimi ve genel bağlamda Dört Yol, Erzin ve Hassa Belediyelerinden 4(dört) farklı faaliyette bulunmuştur;

1. Uluslararası kuruluşlarla işbirliğine girerek projeler yürütmüştür.
2. Örgüt yapısında göç birimi kurmuştur
3. Göçmen ve sığınmacıları istihdam etmek için mesleki teknik eğitim alma projesi yapmıştır.
4. Temiz ve Çevre dostu enerji üretimi projesi yapmıştır.

Tablo-1’de istihdam artırıcı proje ve faaliyette bulunan Reyhanlı ve Erzin Belediyeleri görülmektedir. Reyhanlı Belediyesi göçmenlerin istihdama katılmalarını kolaylaştırmak için mesleki teknik eğitimi merkezi projesi yapmıştır. Erzin Belediyesi bölge halkının istihdamı için organize sanayi bölgesi projesine hisseli ortak olarak katılmış ve projeye katkı sağladığı görülmüştür.

Sosyal alan yapımı ve işletilmesi bağlamında her dört belediyenin yatırım ve proje yaptıkları görülmekle birlikte Erzin Belediyesi’nin projeleri yerel olmakla birlikte bölgeye hitap etmesi ve proje sayısı olarak önde olduğu kodlanmıştır.

Tablo-1’de belediyelerin temel hizmetlerinden olan ulaşım hizmetleri, yerel nüfusla birlikte “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa da hizmet sundukları görülmüştür.

Tablo-1’de her dört belediyenin de kamu kurum kuruluşların binalarına malzeme, tamirat ve bakım yardımı faaliyetlerinde bulunduğu görülmüştür. Kamu kurum ve kuruluşları hem ilçe nüfusuna hem de “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa hizmet sunmaktadır.

Tablo-1’de belediyelerin e-belediye hizmetleri sundukları görülmüştür. Halkın belediye hizmetlerinden e-belediye üzerinden almalarının sağlandığı görülmüştür.

Tablo-1’de belediyelerin buldukları ilçelerde çevre sağlığı güvenliği, sosyal alan güvenliği, ortak alanlarda, pazarlarda, denetim hizmetleri yaptıkları kodlanmıştır.

Tablo-1’de belediyelerin karşılaşılan sorunlarda dilencilik, satışlarda kayıt-dışılık, gıda sağlığı bağlamında sorunlarla karşılaştıkları çözüm ve müdahale ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Göçmen ve sığınmacı nüfustan kaynaklı karşılaşılan sorunlara etki ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo-1’de belediyelerin ibadethanelerin bakımı temizliği konularında faaliyette buldukları görülmüştür.

Tablo-1’de belediyelerin eğitim hizmetlerinde, ilçelerinde bulunan okullara bakım, malzeme desteği, temizlik desteği ve ilçe nüfusuna iyi hizmet sunmak amacıyla belediye personellerini hizmet içi eğitimden geçirdikleri görülmüştür.

Tablo-1’de belediyelerin sağlık hizmetlerinde temizlik, hijyen desteği, hasta nakil etme, malzeme desteği vs. şeklinde yaptıkları faaliyetlerden anlaşılmaktadır.

Tablo-1’de belediyelerin ekonomik olarak nakdi yardımda faaliyette buldukları görülmektedir.

Tablo-1’de konut ve barınma bakımından Dört Yol Belediyesi’nin faaliyette bulunduğu görülmektedir.

Tablo-1’de belediyelerin iş ve işlemlerinde, karar almaları bağlamında halka bilgi sunma ve halkın katılımı önemlidir. Bu bağlamda halkın katılımı, halka bilgi sunma ve sorunların çözümünde halkın desteği ve katılımının sağlanması adına faaliyette buldukları anlaşılmıştır.

Tablo-1’de belediyelerin sosyal transfer ve dezavantajlı gruplara yapılan transferler bağlamında ilçe nüfusu ile birlikte “göçmen”, “sığınmacı” nüfusa gıda, kırtasiye, nakdi, malzeme, ev eşyası yardımı şeklinde faaliyetlerde buldukları “cari transfer” bütçe tertiplerinden yaptıkları kodlanmıştır.

Tablo-1’de 13 tema ile ilgili faaliyetler kodlanmıştır. Hatay ilçe belediyelerinden Reyhanlı, Dört Yol, Erzin ve Hassa Belediyelerinin 2021 faaliyet raporlarından oluşan kod listesi toplamı 343’tür. Reyhanlı 95 (doksan beş), Dört Yol 92 (doksan iki), Erzin 87 (seksen yedi), Hassa 69 (altmış dokuz) kodlama yapılmıştır.

Tablo-2 İlçe Nüfusu ve Sığınmacı Sayıları

Sıra No	İlçe Adı	Nüfusu	Geçici Sığınmacı Sayısı	İlçe Nüfusuna Oranı %
1	Reyhanlı	105.309	84.429	81,50
2	Dört Yol	127.989	11.031	8,62
3	Erzin	41.677	4.684	11,24
4	Hassa	56.952	8.784	15,42
Toplam		331.927	108.928	

Tablo-2 ilçe nüfusları 2021 yılına aittir. Geçici sığınmacı sayısı il Göç idaresinden alınmıştır.

Tablo-2’ye bakıldığında Hatay’ın ilçelerinin sığınmacıların ilçe nüfusuna oranı en az %10 civarındadır. Reyhanlı ilçesinde geçici sığınmacı sayısı 120.000’in üzerinde olduğu yönünde bilgilerde mevcuttur (Reyhanlı Belediyesi Göç Ana planı). Bu dört ilçeden Reyhanlı İlçesi’ni, göç dalgasında öne çıkartan etmenlere bakıldığında; tarihsel ilişkiler, akrabalık, dil ve din benzerliği, aşiretsel bağlar, kültürel benzerlikler, iş benzerlikleri (Reyhanlı’nın toplumsal yapısı, Hatay’ın ve Reyhanlı’nın göç tecrübesi ile birlikte sınır kapısının bu ilçede olması söylenebilir. Benzer yönde Şanlıurfa ilinin göç özellikleri gösterilebilir (İnce, 2018: 318).

Göç bağlamında kaynak-hedef olarak bakıldığında Reyhanlı ilçesinin Suriye’ye sınır olması, fiziksel olarak yakın olması özellikle dezavantajlı Suriyeli sığınmacılar için cazip hale getirmektedir. Bunun ile birlikte göçmenlerin benzerliklerden dolayı göç ettikleri mekânlarda “yumuşak geçişi” sağladığı görülmektedir (İnce, 2018: 315).

Reyhanlı ilçesinde Suriyeli göçmenlerin “mekânsal yoğunlaşması” kültürel pratikler bağlamında dil, önemli bir etken olarak görülmektedir. Kamu kurumlarında hizmetlerden faydalanılırken yerel halkın iki dili de bilmesi Suriyeli göçmenlere büyük pratik sağlarken örnekleme seçilen diğer ilçelerde bulunan sığınmacılara kolaylık pratiği sağlamamaktadır. Bu durumun sığınmacılara da Türkçe’yi öğrenme fırsatı sağladığı görülmektedir. Örnekleme seçilen ilçelerdeki belediyelerden Dört Yol, Erzin ve Hassa Belediyelerinde Yabancı dil bilen personel eksikliği yönünde sonuç doğururken Reyhanlı Belediyesinde personellerden Suriyeli sığınmacılar ile aynı dili bilen personeli bulunması bağlamında Reyhanlı Belediyesi’ne avantaj sağladığı yönündedir.

6. SONUÇ

Küresel krizler, savaşlar sonucunda uluslararası göç dalgası olmaktadır. 2011 yılında başlayan Suriye Krizi sonucu göç dalgasından Türkiye etkilenmiştir. Türkiye’nin Suriye Göç dalgasından etkilenen kentlerinden Hatay ili de vardır. Bu göç dalgasından kentler daha çok etkilenmektedir. Kentlerin önemli aktörü olan yerel yönetimler bu süreçlerde önemli görevlerle karşılaşmaktadır. Bu çalışmada Hatay ilinden dört ilçe belediyesi amaçlı örneklem seçimiyle belirlenmiştir. Reyhanlı, Dört Yol, Erzin ve Hassa Belediyeleri örneklem olarak belirlenmiştir.

Belirlenen dört ilçe belediyelerinin 2021 yılı faaliyet raporları nitel yöntem olan belge inceleme ve içerik analizi ile MAXQDA nitel içerik analizi çözümleyicisi programıyla veri çözümlemesi kodlaması yapılmıştır. Literatürden oluşturulan 13 tema ile faaliyet raporları kodlanmıştır. Dört ilçe belediyelerinin faaliyetleri kodlanmıştır. Toplam 343 faaliyeti 13 tema kavramları ile ilişkili kodlanmıştır.

Yerel yönetimler göç dalgasından önemli ölçüde etkilendikleri görülmüştür. Yerel yönetimlerin buldukları bölgelerde önemli bir aktör oldukları görülmüştür. Mevzuattan kaynaklı ve mali kaynak konusunda sorunlar yaşadıkları, ortadadır.

Suriyeli geçici sığınmacılarla ilgili makro politika yönünden belirsizlikler yerel yönetimlerin faaliyetlerinde kaynak, faaliyet, denetim açısından ekstra görevler doğurduğu görülmektedir.

Hatay ili özelinde göç olgusu bağlamında tarihi tecrübeler, dil, din birliği, farklı din, etnisiteye saygı kültürünün varoluşu bu ili daha da önemli kılmaktadır. Örnekleme seçilen Reyhanlı, Dört Yol, Erzin, Hassa İlçeleri göçmen ve sığınmacılarla ilgili ciddi sınav vermişlerdir. Gelişmiş birçok batı ülkesi uluslararası göç dalgası ile Türkiye'nin verdiği sınavı verememiştir.

Ancak göç dalgası Türkiye'yi ve özelde kentleri daha çok etkilemektedir. Nitekim Suriyeli göçmenlerin %92'si kentlerde yaşamaktadır (Erdoğan, 2017: 16). Göç bağlamında kaynak ülke ve hedef ülke açısından Suriye göç dalgasında süreçteki belirsizlik kentlerde 'mülteci mekânlaşmasının' yaşanması sürecin uzaması hedef ülke vatandaşlarını endişeye sevk etmesine göçmenlerin göç ettikleri ülkeye uyum sağlayamaması, geri dönüşün uzaması sorunların devam edeceği yönündedir (Babaoğlu ve Kocaoğlu, 2017:14).

Yerel yönetimler, göç dalgası ile temel görevleri olmak üzere birçok alanda hizmetlerine devam etmektedirler. Bu hizmetleri yaparken buldukları lokasyonlardaki nüfus sayısına göre kaynakları aktarıma uygun olarak kullanmaktadırlar. Bu bağlamda kendi nüfus sayısının belli oranında "göçmen", "sığınmacı" nüfusuna da kamu hizmetini sundukları sonucuna ulaşılmıştır. Bilindiği üzere kamu hizmeti için kaynak ve örgütlenme gereklidir. Göç yönetiminde finansal, uzman personel, materyal vs. birçok alana ihtiyaç duyulmaktadır.

Yerel yönetimlerin göç yönetimi, sosyal yardım gibi alanlar da hizmet sunması için merkezi yönetim, büyükşehir belediyeleri ile işbirliğine ihtiyaç duymaktadır. Bu işbirliği için veri yönetimi çok önemlidir. Sosyal transfer, göç yönetiminde mükerrerliğin önlenmesi, kamu kaynaklarının optimal kullanılması için gereklidir. Bu bağlamda yerel yönetimler ile merkezi hükümet arasında işbirliği, veri kullanılması mevzuat bağlamında kişisel veri kullanılmasında dikkat edilecek hususlar çerçevesinde yasal zemin oluşturulabilmelidir.

Belediyelerin "göçmen", "sığınmacı" nüfusun uyum süreci bağlamında Reyhanlı Belediyesi'nin meslek eğitim merkezi uygulaması ve belediye örgütünde göç yönetimi birimi kurması, göç yönetimi açısından uluslararası kuruluşlarla finansal destek projeleri ile süreçte öne çıkan durumlardır.

KAYNAKÇA

Ateş, K. (2020). Göç Yönetiminde Yerel Yönetimlerin Rolü. *Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (5), 23-40.

Babaoğlu, C. ve Kocaoğlu, M. (2017). 'Kentli' Sığınmacılar Meselesi ve Belediyeler. *Türk İdare Dergisi*, 485, 497-518.

Ekici, B. (2005) Kamu Yönetiminde ve Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma Bağlamında Denetim. A. Nohutçu ve A. Balcı (Ed.), *Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması-1*(ss.57-94). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Erdoğan, M. (2017). "Kopuş"tan "Uyum"a Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayını.

Eryılmaz, B. (2018). *Kamu Yönetimi*. İzmit/Kocaeli: Umuttepe Yayınları

İnce, C. (2018). Uluslararası Göç Bağlamında Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Yoğunlaşması. *İKSAD Publishing House*, 1-362.

Kaya, A., Akkaya, A., Baysan, Y., Coşkun, Ç. vd.(2020). *Türkiye'de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri: Kitleli Göçler Yerel Yanıtlar.(Yerel yönetim ve Göç Dizisi-10)*. Ankara: Uzerler Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti.

Peker, D. ve Köseoğlu, İ. (2021). Koronavirüs (COVID- 19) Salgınında Krizle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü: Beş Büyükşehir Belediyesinde Bir Analiz. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, 8 (18) , 87-102.

Şahin, Y. (2019). *Yerel Yönetimler*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

<http://www.mhd.org.tr/tr/> ziyaret tarihi 25.01.2023

<http://www.sp.gov.tr/tr/> ziyaret tarihi 31.01.2023

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> ziyaret tarihi 05.02.2023

<https://www.dortyol.bel.tr/> ziyaret tarihi 31.01.2023

<https://www.erzin.bel.tr/> ziyaret tarihi 31.01.2023

<https://hassa.bel.tr/> ziyaret tarihi 31.01.2023

<https://www.reyhanli.bel.tr/> ziyaret tarihi 31.01.2023

<https://www.nufusu.com/> ziyaret tarihi 31.01.2023

MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN ORTA ASYA POLİTİKASI

Osman AĞIR*

Geliş/Received: 11.07.2023

Kabul/Accepted: 07.09.2023

DOI: <https://doi.org/10.58724/assam.1325915>

ÖZ

Temel referans noktası olarak İslam'ı alan ve güncel meselelere İslami referanslara dayalı olarak çözüm üretebilmek arayışında olan Milli Görüş, dış politikada ümmetçi bir yaklaşımı benimsemektedir. Milli Görüş'ün dış politika anlayışı, Batı merkezli küresel sistemi eleştirmekte ve alternatif olarak Müslüman ülkeler arasında çeşitli alanlarda kurulacak uluslararası örgütler aracılığıyla işbirlikleri oluşturulmasını önermektedir. SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, bağımsızlığına kavuşan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Türkiye'deki tüm siyasal hareketler gibi Milli Görüş'ün de odak noktası haline gelmiştir. Türkiye'deki birçok parti veya oluşumun "Orta Asya" ülkeleri ile olan kültürel yakınlığı Türklük ve Türk dili üzerinden okumasına karşın, Milli Görüş lideri Erbakan ümmetçi bir yaklaşımı benimsemiş ve bağımsızlığına kavuşan ülkelerin İslam ülkeleriyle işbirliklerinin geliştirilmesi üzerine odaklanmıştır. Temel amacı Milli Görüş Hareketi'nin Orta Asya'ya yönelik politikalarının analizini amaçlayan çalışmada, Milli Görüş'ün dış politikaya bakışı açıklanarak Orta Asya'ya yönelik politikaları parti programları ve lider konuşmaları üzerinden analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Milli Görüş, Ümmetçilik, Orta Asya, Politika, Rusya,

CENTRAL ASIAN POLICY OF MILLI GORUS

ABSTRACT

Taking Islam as its main reference point and seeking to find solutions to current issues based on Islamic references, "Milli Gorus" adopts an ummatist approach in foreign policy. The foreign policy understanding of "Milli Gorus" criticizes the Western-centered global system and proposes, as an alternative, to establish cooperation between Muslim countries through international organizations to be established in various fields. With the disintegration of the USSR and the end of the Cold War, the Central Asian Turkic Republics, which gained their independence, became the focal point of Milli Gorus, like all political movements in Turkey. Although many parties or formations in Turkey read the cultural affinity with the "Central Asian" countries through Turkishness and Turkish language, the leader of Milli Gorus, Erbakan, adopted an ummatist approach and focused on the development of cooperation between the countries that gained independence with Islamic countries. In the study, the main purpose of which is to analyze the policies of the Milli Gorus Movement towards Central Asia, the foreign policy view of the Milli Gorus Movement has been explained and its policies towards Central Asia have been analyzed through party programs and leader speeches.

KeyWords: Milli Gorus, Central Asia, Policy

1. GİRİŞ

Milli Görüş, 1970'lerden itibaren Türk siyasal yaşamında yer almış bir hareketin savunduğu değer ve ilkelere verilen isimdir. Ulusal ve uluslararası alandaki sorunlara çözümler öngören hareketin önderi Prof. Dr. Necmettin Erbakan'dır (Arpacı, 2012, 282). Milli Görüş "hakkı üstün tutan bir zihniyetin hakim olması ve bütün insanlığın saadeti için çalışmayı kötülük ile mücadeleyi esas

* Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, osmanagir@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1087-0478

Hakem değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkısı: Tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Etik onay gerektirmeyen çalışmadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind.

Author Contributions: All authors contributed equally.

Ethics Approval: This is a study that doesn't require ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study

almaktadır (Erbakan, 2006, 13). Batı'nın medeniyetini değil tekniğini almayı savunan ve Tanzimat Batıcılığını tenkit eden Necmettin Erbakan'ın, siyasal felsefesini en iyi "ahlak ve kalkınma" terimleri özetlemektedir. Antiemperyalist bir siyasal dili olan Milli Görüş Hareketi, ağır sanayi hamlesiyle ulusal bir kalkınma mücadelesi vermeyi amaçlamıştır (www.setav.org). Milli Görüş'ün temel referans noktası İslam Dini olup, yaşamın her alanında Müslüman tavrının egemen olmasını öngörür. Dürüst, adaletli, mağduru koruyan, kamusal yararı kişisel çıkardan üstün tutan, manevi değerleri önceleyen, başkalarının derdiyle dertlenebilen bir siyasi anlayışı benimsemiştir. Milli Görüş'ü bir ideoloji olarak nitelemek yanlış olmayacaktır; çünkü var olan sisteme itirazlar dile getirilmekte, bir gelecek tasavvuru yapılmakta ve önceden belirlenmiş hedeflere nasıl varılacağına dair bir yol haritası sunulmaktadır.

"Milli Görüş" ümmetçi bir zemine yerleşmekle birlikte Türkiye merkezli bir siyaseti esas almaktadır. Hak-Batıl mücadelesi kapsamında Siyonizm/ırkçı emperyalizm ile mücadelesini siyaseti araçsallaştırarak yürüten bir ideolojidir. Siyasal mücadelesini "cihat" olarak niteleyen "Milli Görüş" ideolojisi, çözüm önerilerini de İslami referanslara dayandırmaktadır. Medine Anayasası'na vurgunun yapıldığı çok hukukluluk önerisi, faizci sistem yerine İslami ekonomi modeli bunun örnekleri arasındadır (Arpacı, 2012, 312). Milli Görüş' e göre insanlık tarihsel süreç içerisinde "saadet dönemi" ve "zulüm dönemi" olmak üzere iki ayrı periyoda ayrılmaktadır. Üç asırdan beri ise yeryüzünde kuvveti üstün tutan medeniyet hakim olduğu için de insanlık barış ve huzura ulaşmamaktadır. Mevcut küresel sistem güçlülerin güçsüzleri ezdiği düzendir (Erbakan, 2010, 71). Milli Görüş'ün lideri Necmettin Erbakan Batılı ülkelerin egemen olduğu küresel sistemin Müslüman ülkelerin bilinçli bir şekilde ötekileştirilmesi ve güç kazanmalarının önlenmesine yönelik olarak kurgulandığını düşünmüş ve alternatif oluşumlar arayışında olmuştur. Bu bağlamda özellikle Müslüman ülkelerin bir araya gelerek örgütlenmelerine özel önem atfetmiştir.

Türkiye merkezli bir siyaseti esas alan Milli Görüş'ün söylemleri Türkiye'deki muhafazakâr seçmene yönelik olmuştur. İç politikada İslami temelli bir yönetim anlayışı benimsenmiş, dış politikada da bu minvalde bir bakış açısı oluşturulmuştur. Asya kıtasında bulunan Müslüman ülkelere ise Milli Görüş özel önem atfetmiştir. Ayrıca Asya'da bulunan Rusya ve Çin gibi ülkelerin uluslararası politikada Batı karşıtı bir anlayışa hakim olmaları Milli Görüş'ün bu ülkelere sempati duymasına neden olmuştur. Milli Görüş iç politikaya yönelik kendi içerisinde tutarlı çözüm önerileri geliştirmesinin yanı sıra uluslararası politikaya yönelik çeşitli yaklaşımlar geliştirmiştir. Erbakan uluslararası politikayı inançlar üzerinden okuyarak, Hristiyan Batıya karşı Müslüman ülkelerin bir araya gelerek güç birliği oluşturmadığı sürece küresel sorunlara adil bir çözüm üretilemeyeceği ve dünya barışının sağlanamayacağına vurgu yapmıştır.

Temel amacı, Türkiye'de İslamcı siyaset denince ilk akla gelen isim olan, Türk siyasal yaşamına önemli liderler kazandırmış ve 54. Hükümetin başbakanı olarak görev yapmış olan Prof. Dr. Necmettin ERBAKAN'ın temsil ettiği Milli Görüş'ün "Orta Asya" politikalarının tartışılması olan çalışmada, öncelikle Milli Görüş'ün dış politika anlayışı açıklanmış ve ardından Milli Görüş'ün "Rusya ve Orta Asya" politikaları ele alınmıştır. Tarihsel ve betimsel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada doküman analizi yapılmıştır. Bu bağlamda Necmettin Erbakan'ın eserlerinin toplandığı "Erbakan Külliyyatı", hareketin diğer yazılı kaynakları, Milli Görüş partilerinin dokümanları, konuyla ilgili kitaplar, makaleler ve ansiklopedi maddeleri taranmış ve elde edilen veriler analiz edilmiştir.

2. MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI

Milli Görüş'ün lideri Necmettin ERBAKAN, sadece Türk toplumunu değil Tüm İslam Dünyası'nı dönüştürmeyi hedefleyen bir dış politika anlayışının mimarıdır (Erol, 2015, 321). Erbakan, dış politikadaki temel görüşlerinin bütün ülkelerle iyi ilişkiler kurmak ve var olan ilişkileri geliştirmek olduğunu çeşitli ortamlarda ifade ederek, uluslararası ilişkilerde yürütecekleri politikada tarihî ve kültürel bağların güçlü olduğu komşularına öncelik verileceğini belirtmiştir. Uluslararası ilişkileri yürütürken takınacakları tutumu da milletimizin ve devletimizin tarihî karakter ve onuruna yakışır şekilde adâlete ve akitlere bağlılıkla yürütülmesi şeklinde olacağını belirtmiştir. Erbakan, dış politika anlayışını anlatırken hak, adalet ve eşitlik kavramlarına özellikle vurgu yapmış, uluslararası ilişkilerde yaşanan temel sorunların bu üç hususun ihmal edilmesinden kaynaklandığını vurgulamıştır (Erbakan, 2014a, 119-120).

Türkiye'nin hem Avrupa hem Asya ülkesi sayılması, hem Karadeniz ülkeleriyle, hem Balkan ülkeleriyle, hem Kafkas ülkeleriyle, hem de Ortadoğu ülkeleriyle komşuluk münasebetlerinin ve tarihi geçmişinin bulunması, bir yandan da hem İslam ülkeleriyle hem Türk Cumhuriyetleri ile milli ve manevi bağlar içinde olması (Akgül, 2008) Milli Görüş açısından bir fırsat olarak değerlendirilmiş ve kültürel yakınlıklar üzerinden dış politika yaklaşımı geliştirilmesine önem verilmiştir.

Erbakan MSP'den bu yana tüm ideolojik açıklamalarında yeni bir dünya kurma hedefini dile getirmiştir. İslam Birliği kurulmasının yanı sıra Milli Görüş'ün tüm dünyanın kurtuluş ümidi olduğu vurgulanarak, bu bağlamda "şahsiyetli dış politika" söylemi öne çıkarılmış, "Şahsiyetli Dış Politika; Türkiye'nin stratejik konumunu yansıtan, kültürel ve tarihsel bağlarından güç alan ve uluslararası camiada ülkeye saygın bir konum getirecek olan anlayış" olarak açıklanmıştır. "Erbakan'a göre şahsiyetli dış politika sayesinde Türkiye uydu devlet olmaktan kurtularak bağımsız bir devlet olabilecektir". Bu bağlamda 1995 seçimlerinde "Yeniden Büyük Türkiye" söylemi kullanılmıştır (Bakır, 2007, 373). Milli Görüş'ün lideri Prof. Dr. Necmettin ERBAKAN, dış politikada Müslüman ülkelere özel ilgi göstermiş ve ittifak arayışında olmuştur. İç siyasette de güçlü bir karşılık bulan Batı, İsrail ve Siyonizm aleyhtarı söylemleri, Kıbrıs konusundaki duyarlılığı, dış politikadaki ideolojik önceliklerine karşın Erbakan, durumun gerektirdiği ölçüde esnek ve pragmatik davranabilmiştir (Doster, 2013, 93).

Erbakan, uluslararası alanda devlet terbiyesi doğrultusunda haksızlıkları önlemek için mücadele edeceklerini ve bir yandan barışçı görüntü sergileyip gizli emellerle emperyalist hedeflere yönelen samimiyetsiz politikacılar gibi davranmayacaklarını vurgulamıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde kendileriyle kan bağı bulunan Türklere yönelik yapılan veya yapılacak olan haksızlık ve zulümlere karşı uluslararası anlaşmalarla sağlanan insan hak ve hürriyetlerine dair yasaları harekete geçirmek için her türlü teşebbüste bulunacaklarını belirtmiştir. Ayrıca Erbakan, Dışişleri Bakanlığı'nın ülkeyi tanıtmak için yetersiz kaldığını ve bunun en iyi şekilde yapılması için ellerinden geleni yapacaklarını belirtmiştir (Erbakan, 2014a: 120).

Milli Görüş'ün benimsemiş olduğu dış politika anlayışı; dostluğa dayalı, düşmanlık ve savaş dayalı ve tarafsızlığa dayalı ilişkiler olmak üzere üç boyutlu olarak yürütülmüştür. Dostluğa dayalı münasebetler kapsamında Milli Görüş, bütün insanların barış içinde bir arada yaşamasını mümkün kılacak "Yeni Adil Bir Saadet Dünyası"nın kurulmasını hedeflemiştir. Hakkı değil, kuvveti üstün tutan inkârcı topluluklar ile dost olunmasına uzak duran Milli Görüş; bununla birlikte bu topluluklar ile dünyada barışı sağlamak için anlaşma yapılmasını önemsemiştir. Milli Görüş, düşmanlığa dayalı münasebetler kapsamında devletin güvenliğinin sağlanması, ikili anlaşmaların ihlal edilmesi durumlarında savaşa izin vermekte ve savaş hukukuna dair adilane ve ahlaki bir sistem sunmaktadır. Tarafsızlığa dayalı münasebetlerde Milli Görüş, devletin tarafsız olabileceği durumları belirlemekte, dış politikada tarafsızlığın sınırlarını tayin etmekte ve tarafsız kalmak isteyenlerin de can güvenliğini garanti altına almaktadır. Milli Görüş, saldırmayana saldırılmaz esasını dış politikada temel kural olarak kabul etmektedir. Milli Görüşçüler, zengin tarihi mirası ve stratejik coğrafyasıyla Türkiye'nin "uluslararası adil bir düzenin" kurulmasına öncülük edecek tarihi tecrübeye ve sağlam değerlere sahip olduğuna inanmaktadırlar (Akkiraz, 2018).

Erbakan'a göre Türkiye, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu gibi dünyanın hassas bölgelerinin ortasında; Asya, Afrika ve Avrupa'nın birleştiği yerde; enerji kaynaklarına sahip ülkelerle, enerji tüketen ülkeler arasında önemli bir köprü konumundadır. Dünyanın genel barışının sağlanması için Türkiye'nin kuvvetli, ekonomik olarak güçlü ve özgürlüklere saygılı bir ülke olması son derece önemlidir. 15 Ağustos 1997 yılında Erbakan'ın çabalarıyla kurulmuş olan D-8 (gelişmekte olan sekiz ülke) uluslararası politikada büyük önem taşımaktadır. Baştan sona savaş ve çatışmayla geçmiş yirminci yüzyılın yirmibirinci yüzyıla en büyük ve aydınlık hediyesi D-8'dir. Yukarıda sayılan bütün olumsuzluklara çözüm olması için Yeni Bir Dünya'nın kurulması gerekmektedir, D-8 hareketi de bu amaçla kurulmuştur. Yirminci yüzyılda yaşanan olaylardan alınan dersler bu zorunluluğu ortaya çıkarmıştır. "D-8'in bayrağında yer alan altı yıldız altı temel ilkeyi sembolize etmektedir. Bunlar: Savaş değil, barış; çatışma değil, diyalog; çifte standart, değil adâlet; üstünlük değil, eşitlik; sömürü değil, işbirliği; baskı ve tahakküm değil, insan hakları, hürriyet ve demokrasi şeklindedir." 190 ülkeden otuzu gelişmiş ülke konumundadır ve bunların nüfusları yaklaşık 1 milyardır. Geri kalan 5 milyar ise gelişmekte veya geri kalmış ülke nüfuslarıdır. Gelişmiş ülkeler G-7 gibi (şimdi G-8)

oluşumlarla dünyayı yönetmektedirler. İşte, D-8 bu gücü dengelemek ve dünyaya âdil düzeni getirmek için kurulmuştur. Amaç G-7'lerle çatışmak değil Yeni Dünyayı birlikte kurmaktır. D- 8 Endonezya (255 milyon), Malezya (30 milyon), Bengaldeş (160 milyon), Pakistan (192 milyon), İran (77 milyon), Mısır (90 milyon), Türkiye (78 milyon) ve Nijerya (20 milyon) tarafından yaklaşık 902 milyonluk insanı temsilen kurulmuş olsa da gelişmekte olan bütün ülkeler, tabii ki Türkî Cumhuriyetler ve Müslüman ülkeler nüfuslarına bakılmaksızın doğal üyelerdir (Alan, 2021, 14-18).

Erbakan'a göre Türkiye'nin giderek Batı'ya daha da bağımlı hale gelmesi Türkiye'nin lehine değildir. Erbakan Batıcı Türk dış politikasına karşı, farklı alternatifler geliştirmeye çalışmıştır. Türkiye'nin yüzünü Batı'dan İslam ülkelerine çevirmek suretiyle Batıya mahkûm olmadığını göstermek istemiş ve dış politika alanındaki çalışmalarının merkezine İslam ülkeleri arasında siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliğini geliştirmeyi yerleştirmiştir (Yıldız, 2017: 363). Erbakan Türkiye'nin dış politikasına hakim olması gereken temel ilkelerini; şahsiyetli dış politika, hakların korunması ve uydu değil lider ülke Türkiye vizyonu ile ifade etmiştir. Erbakan'ın Millî Görüş'ün temel ilkeleri arasında daima özel bir değer atfettiği şahsiyetli dış politika; ekonomik ve siyasi bağımsızlığı; uluslararası işbölümü, eşitlik ve barışı; temel hak ve hürriyetlerin muhafazasını ve ahlak ve maneviyata bağlılığı savunmakta; ırkçılık, sömürgecilik ve materyalizmi ise reddetmektedir (Yıldız, 2017: 363). Millî Görüş Hareketi'nin (MGH) "İslamcılığı", iç politikadan ziyade dış politikada ve dünya görüşünde kendisini göstermektedir. Düşüncelerini katı ve tavizsiz bir Batı karşıtlığı üzerine inşa eden MGH, Türkiye'nin Ortak Pazar ve Avrupa Birliği üyeliğine karşı çıkmakla birlikte, hedefine daha çok ABD ve "Siyonist" İsrail'i yerleştirmiştir. Dünyada olup bitenlerin altında ABD politikalarının oluşumunda etkili olan Siyonist ve masonların bulunduğunu her fırsatta dile getiren Erbakan'a göre bunların asıl hedefleri İslam dünyasıdır. ABD ve Siyonistlerin oyunlarının bozulması ise ancak, Millî Görüş'ün iktidara gelerek Türkiye'yi "uydu ülke" olmaktan çıkarıp İslam dünyasının lideri konumuna yükseltmesiyle mümkün hale gelebilecektir (Çakır, 2013, 766-767).

Erbakan'ın dış politikasında Batı'dan ziyade Batı'ya karşı bir denge arayışı görülmektedir. Batı düşmanlığından ziyade İslam Birliği fikri üzerine odaklanılmıştır (Efe, 2015, 325). Erbakan'a göre Müslüman ülkelerle işbirliğinin sağlanabilmesi için atılması gereken 5 adım; Türkiye'nin öncülüğünde Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM), Müslüman Ülkeler Savunma İşbirliği Teşkilatı (NATO), Müslüman Ülkeler Ortak Pazarı Teşkilatı ve Birliği (AB), Müslüman Ülkeler Ortak Para Birimi (EURO) ve Müslüman Ülkeler Kültür İşbirliği Teşkilatı (UNESCO)'nın kurulması gereklidir (Erbakan, 2014, 369-370; Çakır, 2013, 767). Bu kuruluşlardan Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletler Teşkilatı Halifelik; Müslüman Ülkeler Savunma İşbirliği Teşkilatı İslam ordusu, Müslüman Ülkeler Ortak Para Birimi İslam Dinarı veya Lirası, Müslüman Ülkeler Kültür İşbirliği Teşkilatı ise İslam UNESCO'su anlamına gelmektedir (Aydın, 2017, 40-41).

Erbakan, özelden Müslümanların genelde de dünya mazlumlarının diline, dinine bakmadan özgür kılınmaları ve insan haysiyetine yaraşır biçimde yaşamaları için "Yeni Bir Dünya ve Adil Bir Düzen" öngörmüştür. Bunun için de öncelikli olarak güçlü bir Türkiye hayali kurmuş, güçlü Türkiye'nin ön ayak olacağı adil bir dünya tasarlamıştır (Çeker, 2017, 73). Ülkenin tarihsel ve kültürel geçmişine sahip çıkılması, Türkiye'nin yeniden büyük ve lider ülke olması vurgusu, Batıya bağımlılıktan kurtulma ve ezilenlerin yanında olma vurguları Millî Görüş'ün temel dış politika paradigmasını oluşturmuştur (Arpacı ve Baharçipek, 2017,1)

Millî Görüş'ün dış politikadaki temel söylemi, Türkiye'nin her alanda kendi kendine yeter hale getirilerek İslam ülkelerinin birlik oluşturmasında öncü bir rol üstlenebilmesi ve küresel sistemde yeni bir yapı oluşturulması üzerine kurgulanmıştır (Bakır, 2007, 376). Bu bağlamda, öncelikle ülkenin iç sorunlarının çözüme kavuşturularak güçlü ve lider ülke konumuna ulaştırılması, daha sonra ise İslam ülkelerinin birlikte hareket edebilecekleri bir platforma öncülük edilerek uluslararası sisteme yeni ve güçlü bir aktör olarak İslam ülkelerinin katılımının sağlanmasının düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Millî Görüş'ün dış politikadaki temel söylemi Batı karşıtlığı üzerine kurgulanmıştır. Bu minvalde Millî Görüş Liderleri'nin konuşmalarına bakıldığında; iktidar dönemlerinde söylem yumuşatılmakla birlikte, ortak özellik olarak AB'nin Türk kültürel ve manevi değerlerine zarar vereceği, ülkenin kaynaklarının sömürülmeye çalışıldığı; ABD'nin Siyonizm'in hizmetinde olduğu, İsrail'in Arzı Mevud politikasının başarısı için uğraştığı ve İsrail'i koruyarak İslam ülkelerini zayıflattığı, ayrıca ABD'nin Türkiye'deki üsleri aracılığı ile PKK'ya destek verdiği, dolayısıyla

Türkiye'ye düşmanca bir tutum takındığı; NATO'ya üye olunmasının Sovyet tehdidi nedeniyle olumlu olduğu gibi hususların öne çıkarıldığı görülmektedir.

Erbakan, uzun yıllar boyunca Türkiye'deki ABD üslerinin kapatılmasını savunmuş ve ABD'nin bu üsler aracılığıyla PKK Terör Örgütü'ne lojistik destek sağladığını ileri sürmüştür. İç kamuoyunda bir dönem tartışma konusu olan bu durum karşısında Erbakan, bazı kesimler tarafından, hayal kurmakla itham edilmiş ve böyle bir duruma yönelik herhangi bir kanıt bulunmadığı, dönemin siyasetçi ve bürokratlarının önemli bir kısmı tarafından savunulmuştur. Ancak; Arap Baharı'nın Suriye'ye sirayet etmesi ve akabinde başlayan Suriye İç Savaşıyla birlikte PKK'nın Suriye kolu olan PYD'ye ABD tarafından açıktan önemli miktarda silah ve lojistik destek sağlanmış olması Erbakan'ı haklı çıkarmıştır.

Milli Görüş'ün dış politika anlayışı genel olarak değerlendirildiğinde; Batı merkezli adil olmayan bir uluslararası sistem bulunduğu ve bu sistemin İslam dünyasına olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için yeni alternatifler (Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Müslüman Ülkeler Savunma İşbirliği Teşkilatı, Müslüman Ülkeler Kültür İşbirliği Teşkilatı vb.) oluşturulmasının zorunlu olduğu; Türkiye'nin merkez ülke olduğu ve şahsiyetli dış politika ile İslam dünyasına öncülük yapmasının gerektiği, Türkiye'nin kültürel bağları bulunan ülkelerle işbirliğine özel önem vermesi gerektiğinin belirtilerek, şahsiyetli bir dış politika anlayışına vurgu yapıldığı görülmektedir.

3. MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN "ORTA ASYA" POLİTİKASI

1989'da SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Sovyet coğrafyasında kurulan yeni devletlerin oluşturduğu 115 milyonluk Müslüman nüfus Milli Görüş için cazibe merkezi haline gelmiş, Erbakan; Türkiye'nin bu coğrafyaya kucak açarak ekonomik kalkınmalarına yardımcı olması gerektiğini, bu ülkelerin İslam Konferansı Örgütü'ne üye olmaları için çaba sarfedilmesinin elzem olduğunu, Türkiye'nin bu bölge ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirmemesi durumunda Ruslar, Siyonistler ve Amerikalıların bu bölgeyi parselleyeceklerini vurgulayarak (Bakır, 2007, 404), bölgedeki Müslüman nüfus üzerinde etki kurularak bölge ülkelerinin İslam dünyası ile yakın ilişkiler geliştirmelerine çalışılmasının elzem olduğunu vurgulamıştır. Aradan çok zaman geçmeden de bölgede Rusya, ABD ve diğer Batılı ülkelerin nüfus mücadelesinin başlaması ve bölge kaynaklarının kullanımında rekabete girilmesi Erbakan'ı haklı çıkarmıştır.

Sovyetler Birliği (SB) döneminde, Türkiye SB ilişkileri Soğuk Savaş'ın başlangıcına kadar belirli bir düzeyde ilerleme kaydetse de Türkiye'nin NATO'ya üye olması ve Batı Bloku'nda yer aldığını tescillemesiyle SB'nin dağılına kadar sınırlı düzeyde seyretmiştir. SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ise on beş yeni bağımsız devlet uluslararası sistemde yerlerini almışlardır. Yeni dönemde bu bağımsız devletlerden Orta Asya Türk Cumhuriyetleri (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan) ve Kafkasya'da bulunan Müslüman topluluklar Türk Dış Politikasının odak noktası haline gelmişlerdir. İslami temelli bir dış politika anlayışına sahip olan "Milli Görüş" hareketi de bölgeye yakın ilgi duymuş; bölgeye yaklaşımı ümmetçilik temelinde şekillenmiştir. Müslüman Türk nüfusun çoğunlukta olduğu Orta Asya bölgesi 19. ve 20. Yüzyıllarda Rus egemenliği altında yaşamış ve Rusların çeşitli asimilasyon politikalarına maruz kalmışlardır. Bu bağlamda Milli Görüş'ün Orta Asya Politikası ele alınırken Rusya'ya ve Ruslara bakışının kısaca açıklanmasının yararlı olabileceği değerlendirilmektedir.

3.1. Milli Görüş'ün Rusya'ya Bakışı

"Milli Görüş"ün ilk siyasal partisi olan Milli Nizam Partisi'nin kurulduğu yıl olan 1970'de bugünkü Rusya Federasyonu Sovyetler Birliği'nin (SB) 15 Cumhuriyetinden birisiydi. 1991'de SB'nin dağılmasıyla birlikte ise Rusya Federasyonu SB'den bağımsızlığına kavuşan 15 devletten birisi olarak kurulmuş; ancak Rus Çarlığı'nın ve SB'nin mirasçısı olarak ortaya çıkması nedeniyle, uluslararası alanda bağımsızlığını kazanan diğer devletlerden farklı olarak konumlanmış ve konumlandırılmıştır. Türkiye SB ilişkileri ise soğuk savaş dönemi olarak adlandırılan 1945-1991 döneminde oldukça sınırlı düzeyde kalmış, 1991 de kurulan Rusya Federasyonu ile ise ekonomik temelli olarak başlayan ilişkiler siyasi alana da taşınabilmiştir.

1970-1991 döneminde Milli Görüş'ün SB'ye yaklaşımı birlik içerisinde yaşayan Müslüman nüfusa uygulamış olduğu asimilasyon politikaları nedeniyle olumsuz olmuş, ayrıca bu ülkenin ideolojisi olan sosyalizme din karşıtı olması nedeniyle çeşitli eleştiriler getirilmiştir. Milli Görüş'ün

lideri Erbakan, konuşmalarında sosyalizmin insan fitratına ters olduğunu, ne bireye ne de topluma fayda sağlamayacağını sıklıkla vurgulamıştır.

Milli Görüş'ün dış politika anlayışında hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Soğuk Savaş döneminde Rus tehdidi hep ön sıralara konmuş, bunun bertaraf edilmesi için de Türkiye'nin Batı güvenlik sistemi içerisinde yer alması gerekli görülmüştür (Bakır, 2007, 404). Erbakan'ın, temelde Batı merkezli küresel sisteme karşı olmasına karşın bazı konuşmalarında Sovyet tehdidine karşı Türkiye'nin Batılı güvenlik örgütleriyle işbirliği halinde olmasını vurgulaması tezat oluşturması nedeniyle eleştirilmiştir.

Erbakan'a göre dünyadaki yedi milyar insanı sömüren güçler bulunmaktadır. Ezen gücün kalbini dünya siyonizmi oluşturmakta, beyni ise Haçlı zihniyetidir. Sağ pazusu ABD, kolunun devamı ise diğer Batı devletleridir. Sol kolu ise Rusya ve bu güce hizmet eden diğer yönetimlerdir (Erbakan, 2014b, 37). Erbakan, Rusya'nın da Batı ile birlikte dünyayı sömürdüğünü, sömürü konusunda bu iki güç arasında gizli bir uzlaşma bulunduğunu dile getirerek İslam ülkelerinin birlikte hareket etmelerinin önemine dikkat çekmiştir.

Erbakan, SSCB dönemi Rusya'sıyla ilgili olarak; Rusya'da sosyal hayatın iktisadi düşüncenin uygulamasından dolayı insana saadet getirmekten uzak olduğunu, aile mefhumunun bulunmadığını, kadın erkek fark etmeksizin en hafif ve ağır işlerde birlikte çalıştırıldıklarını, çocukların çok küçük yaşlarından itibaren ailelerinden uzaklaştırıldığını, bu cemiyette bir huzur ortamından bahsetmenin olanaksız olduğunu, çünkü manevi bir tatminin olmadığını, kurulan sistemin maneviyattan uzak materyalist bir sistem olduğunu, ahiret mefhumunun bulunmadığını, tüm sistemin bu dünyanın gelip geçici esasları üzerine inşa edildiğini ve olgun bir insanın bu gelip geçici şeylerle mutlu olabilmesinin beklenmemesi gerektiğini vurgulamıştır (Erbakan, 2013, 86-87). Milli Görüş, dine olumsuz yaklaşımı nedeniyle sosyalist sisteme hep mesafeli olmuştur.

Milli Görüş Partilerinin yer aldığı hükümet programları incelendiğinde; CHP-MSP, 1. MC ve 2. MC hükümet programlarında SSCB ile ilgili çok kısa genel ifadelerle yer verildiği ve kısaca, Sovyetler Birliği ile mevcut iyi komşuluk ilişkilerinin rasyonel ilkelere dayalı olarak geliştirilmesinin bölge istikrarına ve bölgedeki dostane işbirliğine önemli katkısı olacağı vurgulanmıştır (CHP-MSP, 1. MC ve 2. MC Hükümet Programları).

SSCB'nin dağılması sonrası ardılı bir ülke olarak tarih sahnesine çıkan Rusya Federasyonu ise Kuzey Kafkasya'ya yönelik politikaları nedeniyle Milli Görüş tarafından hoş karşılanmamıştır. Fazilet Partisi'nin 1999 yılı seçim beyannamesinde Kafkaslarda soğuk savaş dönemi şartlanmalarının dışına çıkılarak daha etkin ve dinamik bir politika içerisinde olunacağı, (Fazilet Partisi Seçim Beyannamesi, 1999, 44) vurgulanmıştır.

Milli Görüş'ün Rusya'ya yönelik politikaları genel olarak değerlendirildiğinde; SSCB döneminde sosyalist düzenin ülkede yaşayan Müslüman topluluklara dayattırılması ve Müslümanların asimilasyona maruz kaldıkları gerekçesiyle mesafeli durulduğu, SSCB sonrasında ise parti resmi dökümanlarında iyi komşuluk ilişkileri kurulmasının gerektiğine vurgu yapılmasına karşın, ülke içerisinde, özellikle Kuzey Kafkasya'da yaşayan Müslüman azınlığa yönelik politikaları nedeniyle eleştiri konusu yapıldığı görülmektedir.

3.2. Milli Görüş'ün Orta Asya Politikası

SSCB'nin dağılmasıyla kültür, etnik kimlik, tarih ve dil yönünden Türkiye ile benzeş olan yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkması Türkiye'ye siyasi ve ekonomik anlamda destek verebilecek bir potansiyel ortaya çıkarmıştır (Ayata, 2010, 644). Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri'nin her bakımdan kalkınmasında, bunlardaki petrol, doğalgaz gibi madenlerin ve tarımsal potansiyelin bölge halkının ve insanlığın yararına kullanılması için Türkiye, Batı ülkeleriyle ortak yatırım ve yardımlaşma konusunda da kilit ülke durumuna gelmiştir (Akgül, 2008). Dış politika anlayışını ümmet temelinde şekillendirmeye çalışan Milli Görüş, nüfuslarının önemli bir bölümünü Müslümanların teşkil ettiği Orta Asya ülkelerine ilgisiz kalmamış, bu ülkelerin Müslüman ülkelerle işbirliği olanakları geliştirmelerine özel önem vermiştir.

Erbakan, Türkiye ile kan bağı bulunan ülkelere yapılan haksızlık ve zulümlere karşı uluslararası anlaşmalarla sağlanan hak ve hürriyetlere dair yasaları harekete geçirmek için her türlü girişimde bulunacaklarını belirtmiştir (Erbakan, 2014a, 120). Erbakan SSCB coğrafyasındaki

Müslüman Cumhuriyetler ile yakın ilişki kurulması ve ekonomik gelişmelerine destek olunmasını, bu ülkelerin İslam Konferansı'na üye yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Erbakan, 2005, 49).

Erbakan Gündem 1991 başlıklı aylık basın toplantısında, SSCB'den bağımsızlığını kazanan 15 Cumhuriyetin altısında (Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkistan ve Tacikistan) Müslümanların çoğunlukta olduğunu, bu bölgelerde hızlı bir uyanış yaşandığını, bu cumhuriyetlerin planlama başkanları ve meclis üyelerinin Adil Düzen Konferansı'na katıldıklarını, ekonomik özerkliklerine kavuşan bu ülkelerin yeni bir nizam aradıklarını, komünizm ve kapitalizmden fayda gelmeyeceğini bildikleri için Adil Düzeni istediklerini açıkladıklarını belirtmiştir (Erbakan, 1991, 321).

Milli Görüş partilerinin resmi dokümanları incelendiğinde;

Milli Nizam Partisi Programı'nda; Jeopolitik durumumuz itibariyle tarihi ve kültürel yakınlığımız olan devletlerle daha yakın münasebetler kurulacağı (Milli Nizam Partisi Programı, md.100),

Fazilet Partisi'nin 1999 yılı seçim beyannamesinde; soğuk savaş sonrası yeni dünya düzeninde Orta Asya ve Türk Dünyası ile ilgili gelişmelerin ülkemizi doğrudan ilgilendirdiği, Türkiye'nin bu bölgelerdeki gelişmelere kayıtsız kalamayacağı, Avrasya temelli bir dış politika hassasiyeti içerisinde olunacağı, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile siyasi, ekonomik ve kültürel her türlü işbirliğini en üst seviyeye çıkarılacağı, bu ilişkilerin kurumsallaştırılması için her türlü tedbirin alınmasının öncelikli hedefler arasında olduğu (Fazilet Partisi Seçim Beyannamesi, 1999, 43),

Saadet Partisi Programı'nda "Türk Cumhuriyetleri ile işbirliği Tarih, kültür, soy ve manevi bağlarla bağlı olduğumuz kardeş ülkeler ile temel ilkeler çerçevesinde en ileri ilişkilerin tesis edilmesinin istendiği, bunun için gerek ikili, gerekse müşterek üye olduğumuz kuruluşlar içindeki ilişkilerin geliştirileceği, ekonomik ve kültürel olarak yeni ve ileri işbirliği imkanlarının araştırılacağı" (Saadet Partisi Programı, 2001), ibarelerine yer verilmesi, soğuk savaş sonrası bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetlerine "Milli Görüş" tarafından özel önem atfedildiğini göstermektedir.

Milli Görüş lideri Prof. Dr. Necmettin Erbakan 1992 yılında gerçekleştirmiş olduğu gezide görüştüğü Orta Asya liderlerine ve üst düzey yöneticilerine; IMF'den borç almayın, Moskova'dan sonra şimdi de Amerika'ya teslim olmayın, İslam ülkeleri olarak bir birlik oluşturalım, Kendi Birleşmiş Milletlerimizi, kendi NATO'muzu kuralım mesajlarını vermiştir (Milli Gazete, 08 Mart 2013). Erbakan'ın bu ifadeleri, yeni bağımsızlığına kavuşan bu ülkelerin Batı etkisine girmelerini istemediğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca Erbakan, bağımsızlığına kavuşan ve nüfuslarının önemli bir bölümü Müslüman olan Orta Asya ülkelerinin de "Milli Görüş"ün genel dış politika paradigmasına uygun olarak İslam dünyası ile oluşturulacak birliğe katılmalarını düşündüğü anlaşılmaktadır. Türkiye'deki birçok parti veya oluşumun "Orta Asya" ülkeleri ile olan kültürel yakınlığı Türklük ve Türk dili üzerinden okumasına ve bu referanslar üzerinden ilişkilerin geliştirilmesini savunmasına karşın, Erbakan temel referans noktası olarak İslam'ı esas alarak Orta Asya ülkelerinin İslam dünyasıyla entegrasyonuna özel önem vermiştir.

4. SONUÇ

Soğuk savaşın sonlanmasıyla birlikte SSCB'den bağımsızlığını kazanan Orta Asya Cumhuriyetleri (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan) ile Güney Kafkasya ülkesi olan Azerbaycan nüfuslarının büyük bir bölümünün Türk kökenli ve Müslüman olmaları nedeniyle Türk Dış Politikasının odak noktası haline gelmişlerdir. Siyasi partiler de yeni dönemde, bu ülkelere daha yakın ilgi duymaya başlamış ve SSCB döneminde çok sınırlı olan ilişkilerini geliştirmenin yollarını aramaya başlamışlardır. Bu minvalde parti programlarında kültürel açıdan Türkiye'ye çok yakın olan bu ülkelere yönelik özel vurgu yapılarak ilişkilerin siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan geliştirilmesinin yolları aranmıştır.

1970'lerden itibaren Türk siyasal yaşamında yer almış bir hareket olan ve Türkiye merkezli ümmetçi bir siyaset anlayışına sahip olan "Milli Görüş" partilerinin de yeni dönemde bölgeye yönelik ilgisi artmıştır. Rusya, Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik olarak Milli Görüş partileri daha çok ümmetçi bir bakış açısına sahip olmuşlardır. Soğuk savaşın sonlanmasıyla bağımsızlığına kavuşan "Orta Asya" ülkelerine yakın ilgi duyan Erbakan, bölgenin ABD ve Rusya arasında bir çıkar

mücadelesi alanına dönüşeceğini 1992’de yapmış olduğu konuşmasında vurgulamış ve vakit geçirmeden önlemler alınması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde; “Millî Görüş”ün SSCB’ye, kurmuş olduğu sosyalist sistem nedeniyle mesafeli yaklaştığı, SSCB sonrası ardılı olarak kurulan ve mirasını devralan Rusya Federasyonu’na ise iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde yaklaştığı ve federasyon içerisinde yaşayan Müslümanların durumlarıyla yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır. Orta Asya ülkeleriyle ise din kardeşliği üzerinden ilişkilerin geliştirilmesi üzerinde durularak, bu ülkelerin Müslüman ülkelerle birlikte hareket etmeleri, kurulu veya kurulacak olan işbirliklerine dâhil olmaları üzerine odaklanılmıştır.

KAYNAKÇA

- AYATA, Ali, (2010), “Türkiye’nin Orta Asya Politikası”, ss.641-657, **Türkiye’nin Değişen Dış Politikası**, Der. Cüneyt Yenigün, Ertan Efeğil, Ankara: Nobel Yayınları,
- AYDIN, Mustafa, (2017), “Türkiye’de ‘Millî’lik Söylemi ve Erbakan’ın ‘Millî Görüş’ü”, Doğumunun 90. Yılında Erbakan Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss. 33-42, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları,
- AKGÜL, Ahmet, (2008), Dış Politikamız BOP’un Temelleri, <http://www.millicozum.com/mc/kitaplarimiz/book/1-mill-cozum/15-dis-politikamiz-bopun-temelleri-1988-1998>,
- AKKİRAZ, İsmail Hakkı, (2018), “Şahsiyetli Dış Politika Milli Görüş İster”, <https://www.milligazete.com.tr/makale/1500569/ismail-hakki-akkiraz/sahsiyetli-dis-politika-milli-gorus-ister>, Erişim Tarihi: 30.05.2019,
- ALAN, Bülent, (2001), **D 8: Yeni Bir Dünya**. İstanbul: Yörünge Yayınları,
- ARPACI, Işıl, (2012), Türk Siyasal Yaşamına Etkileri Bakımından İslamcılık ve Necmettin Erbakan, Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- ARPACI, Işıl ve Abdulkadir BAHARÇİÇEK, (2017), Milli Görüş Partilerinin Programlarının Dış Politika Analizi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 7, Cilt: 7,Sayı: İktisat Özel Sayısı,
- BAKIR, Bahar, (2007), “Necmettin Erbakan”, ss.343-433, **Türk Dış Politikasında Liderler**, Yayına Hazırlayan: Ali Faik Demir, İstanbul: Bağlam Yayıncılık,
- ÇEKER, Faysal, (2017), “Avrasyacılık Düzleminde Necmettin Erbakan ve Milli Görüş”, s.63-74, Anadolu Gençlik Dergisi, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Özel Sayısı: Toplumsal Barış,
- CHP-MSP Hükümet Programı, (1974), http://www.esam.org.tr/milli-gorus-hukümetleri_online17.html Erişim Tarihi:17.07.2020
- ÇAKIR, Ruşen. 2013, “Millî Görüş Hareketi: Dün, Bugün, Yarın”, Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri, Der. İ. Kara, A. Öz, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, ss. 755-776,
- DOSTER, Barış, (2013), “Erbakan’ın Dış Politika Felsefesi ve Uygulamaları”, ss.93-112, Liderlerin Dış Politika Felsefesi ve Uygulamaları, Ed. Haydar Çakmak, İstanbul: Doğu Kitabevi,
- EFE, Mustafa, (2015), “Erbakan Hoca’nın Dış Politika Yaklaşımı”, s.323-333, Anadolu Gençlik Dergisi, Necmettin Erbakan Özel Sayısı,
- ERBAKAN, Necmettin, (2006), “Gayemiz Bütün Bireylerin Saadetidir” Konferanslar Dizisi-1, (ESAM Genel Merkez Açılış Konuşması, 16 Kasım 2005) Ankara: ESAM,
- ERBAKAN, Necmettin, (2014a), Erbakan Külliyyatı 1, Ed. T. Çetinkaya, Ankara: MGV Yayınları,
- ERBAKAN, Necmettin, (2014b), Erbakan Külliyyatı 4, Ed. T. Çetinkaya, Ankara: MGV Yayınları,
- ERBAKAN, Necmettin, (1991), “Gündem 1991 Aylık Basın Toplantısı”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı, 4. Cilt, Ankara: MGV Yayınları,
- ERBAKAN, Necmettin, (2010a), “Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen” Ankara: ESAM Yayınları,

- ERBAKAN, Necmettin, (2014a), Erbakan Külliyyatı 1, (2. Baskı), Editör: T. Çetinkaya, Ankara: MGV Yayınları,
- ERBAKAN, Necmettin, (2005), Tarihe Düşülen Kayıtlar, Uluslararası İlişkiler, Dış Politika Konuşmaları, http://www.esam.org.tr/pdfler/siyasi_dokumanlar/5%20SP/sp_2005_tarihe_dusen_kayitlar-dis_politika.pdf(Erişim Tarihi:10.08.2020),
- ERBAKAN, Necmettin, (1991), “Milli Görüş’ün Esasları”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı, 1. Cilt, Ankara: MGV Yayınları,
- EROL, Seyfettin, (2015), “Erbakan Hoca’nın Dış Politika Felsefesi”, s.313-321, Anadolu Gençlik Dergisi, Necmettin Erbakan Özel Sayısı,
- FAZİLET PARTİSİ SEÇİM BEYANNEMESİ, (1999), Günışığında Türkiye,
- MİLLİ NİZAM PARTİSİ PROGRAMI, (1970),
- Milli Gazete, (08 Mart 2013), “Necmettin Erbakanla 10 Gün Gezi Notları”, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1062976/necmettin-erbakanla-10-gun-gezi-notlari>, Erişim Tarihi:17.07.2020
- SAADET PARTİSİ PROGRAMI, (2001),
- TASAM, (2011), Kafkasya’da Bir Ülke: Çeçenistan, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/2213/kafkasyada_bir_ulke_cecenistan, Erişim Tarihi:17.07.2020
- YILDIZ, Abdulkadir, (2017), “Millî Görüş Parti Programlarında Laiklik Anlayışı”, Doğumunun 90. Yılında Erbakan Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss. 219-227, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları,
- 1.MC Hükümet Programı, (1975), http://www.esam.org.tr/milli-gorus-hukümetleri_online17.html Erişim Tarihi:17.07.2020
- 2.MC Hükümet Programı,(1978), http://www.esam.org.tr/milli-gorus-hukümetleri_online17.html Erişim Tarihi:17.07.2020
- <https://www.setav.org/duzeni-degistiren-adam-necmettin-erbakan/>

ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTELERİ PROJESİNİN AKADEMİK PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: NİCEL BİR ANALİZ

S. Mustafa ÖNEN¹
Kemal UÇACAK²

Geliş/Received: 04.10.2023

Kabul/Accepted: 10.10.2023

DOI: <https://doi.org/10.58724/assam.1371130>

ÖZ

Modern üniversitelerin temel işlevi bilimsel araştırmaya, eğitim ve öğretime öncelik vermektir. Günümüzde üniversitelerin bu işlevleri yanında araştırmayı daha yüksek düzeyde yerine getirmeyi üstlenen araştırma üniversiteleri kavramı ön plana çıkmıştır. Bu araştırmanın amacı, Yükseköğretim Kurulu tarafından geliştirilen Araştırma Üniversitesi Projesinin, mevcut araştırma üniversitelerinin akademik performansı üzerindeki etkilerini incelemektir. Dolayısıyla araştırmada üniversitelerin Araştırma Üniversitesi Projesinden önceki akademik performansı ile sonraki akademik performansının farklı olup olmadığı analiz edilmektedir. Araştırmanın yöntemi olarak nicel analiz yöntemlerinden olan bağımlı gruplar için t testi kullanılmış ve araştırmaya ilişkin bulgulara sağlıklı ulaşmak için araştırmada tekrarlı ölçümler deseni tercih edilmiştir. Üniversitelerin; yayın sayıları Web of Science veri tabanından, akademik performansa ilişkin veriler URAP dünya sıralamasından, öğrenci sayıları ise Yükseköğretim Kurulu tarafından paylaşılan bilgilerden elde edilmiştir. Araştırma, 2017 yılında araştırma üniversitesi olarak belirlenen; Ankara Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve Orta Doğu Teknik Üniversitesini kapsamaktadır. Araştırma üniversiteleri, ilk defa 26.09.2017 tarihinde ilan edilmiş olup, bu tarihte araştırma üniversiteleri için ilan edilen URAP dünya sıralaması puanları ile 2022 yılında ilan edilen URAP dünya sıralaması puanları karşılaştırılmıştır. Böylelikle araştırma üniversiteleri projesinden önceki dönem ile sonraki dönem performansları değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda ise, araştırma üniversiteleri projesinin araştırma üniversitelerinin akademik performansı üzerindeki olumlu etkisinin sınırlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Araştırma Üniversitesi, Akademik Performans, Yükseköğretim Kurulu

THE IMPACT OF RESEARCH UNIVERSITY PROJECT ON ACADEMIC PERFORMANCE: A QUANTITATIVE ANALYSIS

ABSTRACT

The main function of modern universities is to give priority to scientific research, education and training. Today, in addition to these functions of universities, the concept of research universities, which undertake to carry out research at a higher level, has come to the fore. The purpose of this research is to examine the effects of the Research University Project developed by the Council of Higher Education on the academic performance of existing research universities. Therefore, the study analyzes whether the academic performance of universities before the Research University Project is different from the academic performance after it. The t-test for dependent groups, which is one of the quantitative analysis methods, was used as the method of the research, and the repeated measurements design was preferred in the research in order to reach the findings related to the

¹ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yönetim Bilimleri Bilim Dalı, Malatya/Türkiye, mustafa.onen@inonu.edu.tr, orcid: 0000-0002-7284-2616

² Dr., Gazi Üniversitesi Rektörlük, kemalucacak@gazi.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4813-8207>.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkısı: Tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: All authors contributed equally..

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval is not applicable to this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

research accurately. Universities; The number of publications was obtained from the Web of Science database, the data on academic performance was obtained from the URAP world rankings, and the number of students was obtained from the information shared by the Council of Higher Education. The research was determined as a research university in 2017; It includes Ankara University, Boğaziçi University, Erciyes University, Gebze Technical University, Hacettepe University, Istanbul Technical University, Izmir High Technology Institute and Middle East Technical University. Research universities were announced for the first time on 26.09.2017, and the URAP world ranking scores announced for research universities on that date were compared with the URAP world ranking scores announced in 2022. Thus, the performances of the research universities in the period before and after the project were evaluated. As a result of the research, it was found that the positive effect of the research universities project on the academic performance of research universities was limited.

Key Words: Research University, Academic Performance, Council of Higher Education

GİRİŞ

Üniversiteler, yükseköğretim alanında yaşanan yoğun rekabet ortamında ön plana çıkabilmek için çeşitli stratejiler izlemektedir. Bunlardan en önemlileri olarak ihtisaslaşma veya misyon farklılaşması sayılabilir. Bazı üniversiteler, güçlü oldukları bilim alanında öne çıkma çabası içerisinde iken; kimi üniversiteler ise, bölgesel kalkınma odaklı çabalarıyla adından söz ettirmektedir. Yükseköğretim alanındaki önemli ihtisaslaşma alanlarından biri de şüphesiz, araştırma ve geliştirme fonksiyonudur.

Tarihsel gelişim sürecinde Avrupa Üniversiteleri, birer eğitim kurumları olarak görülmekteydi. Ancak 19. Yüzyılda Alman Üniversiteleri, bilginin yayılmasının yanı sıra bilgi üretimine de önem vermeye başlamışlardır. Daha sonra Amerikan üniversiteleri de bu eğilimi izlemişlerdir (Atkinson ve Blanpied, 2008: 31). Zaman içerisinde ise dünya genelinde birçok üniversite, araştırma üniversitesi olarak konumlandırılmış ve buna dayalı örgütlenmişlerdir.

Türkiye’de araştırma üniversiteleri projesi, 2017 yılının sonbaharında duyurularak başlatılmıştır. Söz konusu proje kapsamında belirlenen üniversitelere birçok alanda destek verilmiştir. Şüphesiz bu desteklerin amacı, araştırma üniversitelerinin performansını artırarak dünya çapında rakipleriyle rekabet edebilirlik konumlarını güçlendirmektir. Nitekim 11. Kalkınma Planında da araştırma üniversiteleri programının güçlendirileceği ve bu programa dahil edilen üniversitelerin özel destekler vasıtasıyla kapasitelerinin artırılacağı belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 100). Araştırma üniversitelerinin performansı, YÖK tarafından her yıl takip edilmekte ve ulaşılan sonuçlar kamuoyuna duyurulmaktadır. Ancak söz konusu projenin etkilerine ilişkin literatürde herhangi bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, Araştırma Üniversitesi Projesinin, araştırma üniversitelerinin akademik performansı üzerindeki etkilerini analiz etmektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası literatürde araştırma üniversitesi ile ilgili yapılan çalışmalarda, özellikle araştırma üniversitesinin teorik olarak tanımı ve özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma üniversitesinin ön plana çıkan özellikleri şu şekilde sayılmaktadır (Altbach, 2011: 9-10): Doktora düzeyinde özellikle verdikleri eğitimle öne çıkması, çok sayıda araştırma yapması, bütçelerinin diğer üniversitelerin bütçelerine kıyasla daha iyi durumda bulunması, öğrenci başına yapılan harcama tutarının diğer üniversitelerden daha fazla olması, akademik özgürlüğe daha çok yer vermesi, liyakate dayalı işe alım politikası benimsemesidir.

Taylor’a göre (2006, 3), araştırma üniversitelerinin diğer üniversitelerden temel farkı, öncelikle araştırma fonksiyonunun hâkim olduğu kurumsal misyona sahip olması olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak bu durum, eğitim, öğretim ve toplumsal katkı faaliyetlerinin ihmal edildiği veya geri plana atıldığı anlamına da gelmemektedir. Aksine, üniversiteden beklenen tüm fonksiyonlar ve faaliyetler, araştırma misyonu etrafında şekillenmektedir. Taylor araştırma üniversitelerinin özelliklerini şu şekilde özetlemiştir (Taylor, 2006: 4): Uygulamalı ve teorik araştırmanın mevcudiyeti, araştırma odaklı eğitim, akademik disiplinlerin genişliği, yüksek oranda lisansüstü araştırma programları,

yüksek derecede dış kaynak/fon girdisi, uluslararası bir perspektife sahip olması yönü dikkat çekmektedir.

Mohrman vd. (2008: 21), araştırma üniversitelerinin karakteristik özelliklerini ise sekiz başlıkta özetlemiştir. Bunlar; uluslararasılaşma misyonu, araştırma odaklı olmaları, öğretim üyelerinin uluslararası bilim insanlarıyla çalışma eğilimleri, araştırmalar için çeşitli kaynaklardan fon girdisi sağlamaları, kamu kurumları ve endüstri kuruluşları ile iş birliği yapmaları, küresel ölçekte işe alım stratejileri geliştirmeleri, artan karmaşıklık, küresel iş birliği vizyonu bulunmasıdır. Hardre ve Cox (2009), araştırma üniversitelerinde öğretim elemanlarının performansının nasıl değerlendirildiğini ve bu değerlendirme yöntemlerinin öğretim elemanlarının performansı üzerindeki etkilerini incelemiştir.

Sombatsompop vd. (2010), Tayland'daki Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen araştırma üniversitelerinin performanslarını ele almışlardır. Araştırma sonucunda, araştırma üretkenliği ve etkisi bakımından, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin yüksek performans gösterdikleri anlaşılmıştır. Çin'de 1998 yılında başlatılan ve 985 kod adı verilen proje kapsamında desteklenmek üzere dokuz araştırma üniversitesi belirlenmiştir. Bu projenin amacı, Çin'deki üniversitelerin de dünyanın en iyi üniversiteleri arasında yer almasını sağlamak olmuştur. Seçilen bu dokuz araştırma üniversitesinin performans gelişimini izlemek için bir komisyon kurulmuş ve yapılan izleme sonucunda, seçilen bu üniversitelerin her yıl performanslarını artırdıkları ve dünya üniversite sıralamalarında yükseldikleri anlaşılmıştır (URAP, 2021: 3-4).

URAP Laboratuvarı tarafından yayımlanan bir raporda, Türkiye'deki üniversitelerin dünya üniversiteleri arasında yapılan sıralamalarda istenen hızda yükselmeme gerekçesinin, etki değeri yüksek dergilerde yayımlanmış makale sayısının düşük olmasından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Başka bir ifadeyle, makalelerin büyük bir kısmının etki değeri düşük dergilerde yayımlanması, akademik performansı olumsuz etkilemektedir. Ayrıca yine anılan raporda ABD'deki araştırma üniversitelerine akademisyen alınırken, adayların yayın ve atıf sayılarının kendi alanlarındaki en iyi akademisyenlere yakın olmasına dikkat edildiği belirtilmiştir (URAP, 2023). Nitekim üniversiteye yapılacak akademik atamalarda göreve uygun en iyi öğretim üyelerinin nitelikli öğrencileri cezbettikleri gibi en fazla araştırma desteğini üniversiteye çekme potansiyelini haiz olduğu anlaşılmıştır (Rosovsky, 2011: 189). Diğer taraftan dünya üniversite sıralamalarında yükselebilmek için, araştırma üniversitelerinin uluslararası iş birliği suretiyle bilimsel çalışma gerçekleştirmeleri yönünde özel teşvikler ve programlar hayata geçirmesi gerekmektedir. Nitekim literatürde, uluslararası iş birliği ile gerçekleştirilen ortak bilimsel çalışmaların diğer çalışmalara kıyasla daha fazla atıf aldığını belirten araştırmalar bulunmaktadır (Narin vd., 1991: 313; Glänzel, 2001: 69; Akçığıt ve Tok, 2020: 56).

Dünyada öne çıkan araştırma üniversiteleri ve araştırma üniversiteleriyle ilgili literatür incelendiğinde, araştırma üniversitelerinin lisansüstü eğitim, özellikle doktora düzeyinde verdikleri eğitimin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Örneğin lisansüstü öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içerisindeki oranı; Massachusetts Institute of Technology (MIT)'de %60,73, Princeton Üniversitesinde %56,90, Oxford Üniversitesinde %51,23, Stanford Üniversitesinde %55,21, Tsinghua Üniversitesinde %69,44 olarak gerçekleşmiştir (<https://registrar.mit.edu>; <https://www.princeton.edu>; <https://www.ox.ac.uk>; <https://facts.stanford.edu>; <https://www.tsinghua.edu.cn>). Türkiye'deki araştırma üniversitelerinin lisansüstü eğitim öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içerisindeki oranı ise, 2022-2023 akademik yılında; Ankara Üniversitesinde %17,51, Boğaziçi Üniversitesinde %18,68, Erciyes Üniversitesinde %16,88, Gebze Teknik Üniversitesinde %33,86, Hacettepe Üniversitesinde %20,96, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)'de %34,15, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsünde %20,53, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)'de %28,09 olarak gerçekleşmiştir (YÖK, 2023). Dolayısıyla araştırma üniversitesi olma misyonuna uyum bakımından, lisansüstü eğitim, özellikle doktora öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içindeki oranının artırılması gerekmektedir.

Türkiye'de YÖK tarafından "misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma" kapsamında Araştırma Üniversitesi Projesi geliştirilmiştir. Bu proje kapsamında 10 araştırma ve 5 aday araştırma üniversitesi

belirlenmiştir. Proje kapsamında belirlenen üniversiteler, 26.09.2017 tarihinde ilan edilmiş ve söz konusu proje kapsamında seçilen üniversitelerin dünya çapında daha rekabetçi bir yapı kazanmaları hedeflenmiştir (YÖK, 2020: 18-19). Aşağıda verilen tablo 1’de, 26.09.2017 tarihinde ilan edilen araştırma üniversitesi ve aday araştırma üniversitesi olarak seçilen kurumlar görülmektedir.

Araştırma Üniversitesi Projesi kapsamında, araştırma üniversitelerine çeşitli destekler sağlanmıştır. Bu kapsamda, araştırma üniversitelerine ilave Araştırma Görevlisi kadrosu tahsis edilmiştir. 2018 Yurt Dışı Lisansüstü Öğrenim Bursluluk (YLSY) programı kapsamında 2019 yılında yükseköğretim kurumlarına tahsis edilen toplam 400 kontenjanın 104’ü araştırma üniversitelerine tahsis edilmiştir. TÜBİTAK tarafından araştırma üniversitelerine özel proje destek çağrısında bulunulmuştur. 2017 ve 2018 yılı verilerine göre yapılan sıralamada, performansı en yüksek 5 araştırma üniversitesine ilave araştırma ödeneği verilmiştir (YÖK, 2020: 21).

Tablo 1. Asıl Araştırma ve Aday Araştırma Üniversiteleri

(Asıl) Araştırma Üniversiteleri	(Aday) Araştırma Üniversiteleri
Ankara Üniversitesi	Bursa Uludağ Üniversitesi
Boğaziçi Üniversitesi	Çukurova Üniversitesi
Erciyes Üniversitesi	Ege Üniversitesi
Gazi Üniversitesi	Selçuk Üniversitesi
Gebze Teknik Üniversitesi (GTÜ)	Yıldız Teknik Üniversitesi
Hacettepe Üniversitesi	-
İstanbul Üniversitesi	-
İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)	-
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE)	-
Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)	-
İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa ³	-

Kaynak: (YÖK, 2020: 20)

Araştırma üniversitelerinin performansı, “araştırma kapasitesi”, “araştırma kalitesi” ve “etkileşim ve işbirliği” ana başlıkları altında yer alan 32 gösterge dikkate alınarak YÖK tarafından izlenmektedir. Araştırma üniversitelerine merkezi bütçe kapsamında yapılan bütçe tahsisinde araştırma üniversitelerinin performansı belirleyici rol oynamaktadır (www.trthaber.com, 20.02.2023). Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile YÖK arasında 2022 yılında “Araştırma Üniversiteleri Destek Programı (ADEP) İş Birliği Protokolü” imzalanmıştır. ADEP’e istinaden araştırma üniversitelerine araştırma projelerinde kullanabilmeleri için performanslarına göre kaynak ayrılması planlanmıştır (www.yok.gov.tr, 06.05.2023). Nitekim dünya genelinde araştırma üniversiteleri için sağlanan en önemli imkân, araştırma fonlarıdır. Birçok yükseköğretim sisteminde araştırma fonları, performansa dayalı olarak dağıtılmaktadır. Üniversiteler için performansa dayalı araştırma fonu sistemi, araştırma fonunun üniversitelere dağıtılmasında kullanılan önemli bir sistem mahiyetindedir. Bu sistemler genel olarak Yeni Kamu Yönetimi anlayışının yükseköğretim alanındaki tezahürü olup araştırmada mükemmeliyete ulaşmak için kullanılmaktadır (Hicks, 2012: 260).

Türkiye’de araştırma üniversiteleri projesinin, yükseköğretim kurumlarının performansı üzerindeki etkileri hususunda akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Gülbak (2020), Türkiye’deki araştırma üniversiteleri projesine ilişkin olarak bir vakıf üniversitesindeki öğretim üyelerinin görüşlerini araştırmıştır. Toplanan veriler incelendiğinde, araştırma kapsamında görüşülen öğretim üyelerinin söz konusu projenin sağladığı imkânlardan ziyade lisansüstü eğitim, ders yükü, yönetimsel motivasyon gibi zorluklara değindikleri anlaşılmıştır.

³ 18.05.2018 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 7141 sayılı “Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile birlikte İstanbul Üniversitesinin bazı Fakültelerinden ve ayrıca yeni kurulan diğer Fakültelerden teşekkül eden İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa adıyla yeni bir üniversite kurulmuştur. Yeni üniversitenin de eklenmesiyle birlikte (asıl) araştırma üniversitesi sayısı 11’e yükselmiştir (YÖK, 2020).

2021 yılı içerisinde, ilk başta seçilen araştırma üniversitelerine ilave olarak yeni araştırma üniversiteleri seçilerek bu sayı 23'e yükseltilmiştir (www.yok.gov.tr, 23.02.2023). Ancak araştırma üniversiteleri projesinin, projeye yeni dâhil olan üniversitelerin performansına etkilerine ilişkin yeterli veri bulunmamaktadır. Zira henüz analiz yapabilmek için yeterli süre geçmemiştir. Bu nedenle, gelecekteki araştırmalarda, 23 araştırma üniversitesinin performansları analiz edilebilir. Ayrıca 2021 yılı içerisinde seçilen yeni üniversiteler arasında vakıf üniversiteleri de bulunmaktadır. Dolayısıyla araştırma üniversiteleri performansının, üniversite türüne göre farklılık gösterip göstermediği hususu da incelenebilir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, nicel analiz yöntemlerinden olan bağımlı gruplar için t testi kullanılmıştır. Araştırmacının elinde herhangi bir değişkenin önce ve sonra olmak üzere iki farklı ölçüm değeri mevcut ise, söz konusu değerlerin birbirinden anlamlı şekilde farklı olup olmadığını anlamak için bağımlı gruplar t testi kullanılmalıdır (Durmuş vd., 2013: 134). Diğer bir deyişle, bağımlı iki grubun ortalaması arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için, bağımlı gruplar t testi kullanılır. Bağımlı gruplar t testinin iki temel varsayımı vardır. Birincisi, bağımlı değişkene ait puan ya da ölçümlerin en az aralık ölçeğinde olmasıdır. İkincisi, bağımlı iki gruba ait fark puanlarının normal dağılım göstermesidir (Büyüköztürk, 2020: 69). Bağımlı gruplar t testi, "eşleştirilmiş örneklemeler deseni" ve "tekrarlı ölçümler deseni" olmak üzere, iki farklı araştırma deseniyle tasarlanabilir. Tekrarlı ölçümler deseninde, bir program ya da uygulama öncesine (ön test) ve sonrasına ait ölçümlerin (son test) test edilmesine dayanır (Büyüköztürk vd., 2020: 155). Bu çalışmada, araştırma üniversiteleri projesinin, araştırma üniversitelerinin akademik performansına etkileri incelenmektedir. Dolayısıyla çalışmada, üniversitelerin araştırma üniversiteleri projesinden önceki akademik performansı ile sonraki akademik performansının farklı olup olmadığını ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu nedenle, çalışmada tekrarlı ölçümler deseni kullanılmıştır.

Hipotez ve Alt Hipotezler

Araştırma üniversitelerine, araştırma çalışmalarını desteklemek üzere maddi ve maddi olmayan birçok destek verilmektedir. Bu nedenle, araştırma üniversitelerinin performanslarının zaman içerisinde gelişme kaydetmesi söz konusudur. Dolayısıyla araştırmanın ana hipotezi şu şekilde belirlenmiştir:

H1: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin akademik performansını olumlu yönde etkilemektedir.

Araştırmanın ana hipotezine bağlı alt hipotezleri ise şunlardır:

H1a: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin Web of Science (Wos) veri tabanında ilk %75'lik dilime giren dergilerde yayımlanmış makale sayısı üzerinde etkili olmuştur.

H1b: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin aldıkları atıf sayısı üzerinde etkili olmuştur.

H1c: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin yayımladığı toplam bilimsel çalışma sayısını olumlu etkilemiştir.

H1d: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin yayımlanan makale sayılarının ilgili alanda makale başına düşen atıf değerine göre ağırlıklandırılmış toplamını (Article Impact Total) olumlu etkilemiştir.

H1e: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin alınan atıf sayısının ilgili alanda makale başına düşen atıf değerine göre ağırlıklandırılmış toplamını (Citation Impact Total) olumlu etkilemiştir.

H1f: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin başka bir ülkede yer alan kurum/kurumlarla yaptığı ortak yayın sayısını (Collaboration) olumlu etkilemiştir.

Araştırmanın Verileri

Araştırmaya ilişkin veriler, Web of Science, URAP ve YÖK olmak üzere üç ayrı kaynaktan elde edilmiştir. Üniversitelerin; yayın sayılarına Web of Science veri tabanından, akademik performansa ilişkin verilerine URAP dünya sıralamasından, öğrenci sayılarına ise YÖK tarafından paylaşılan bilgilerden ulaşılmıştır.

URAP sıralaması, Türkiye'deki üniversitelerin akademik performanslarını anlamak amacıyla geliştirilmiş bir sıralamadır (Alaşehir vd., 2014: 161). URAP sıralaması, Türkiye'deki üniversitelerin akademik performansını ölçmek suretiyle hem kendi aralarında hem de dünyadaki diğer üniversiteler arasındaki yerlerini göstermektedir. Dolayısıyla akademik performansa ilişkin verilerin analizinde URAP sıralaması kullanılmıştır.

URAP dünya sıralamasında altı temel performans göstergesi kullanılmaktadır. "Article" kriteri, Web of Science tarafından taranan ve etki değeri açısından ilk %75'lik (Q1, Q2, Q3) dilime giren dergilerde yayımlanmış makale sayısıdır. "Citation" kriteri, Web of Science tarafından taranan ve etki değeri açısından ilk %75'lik dilimde yer alan dergilerde yayımlanmış tüm makalelerin aldığı toplam atıf sayısıdır. "Total Document" kriteri, Web of Science kapsamında taranan dergilerde yayımlanan makale, bildiri, akademik kitap, özet, teknik raporlar gibi bilimsel dokümanların toplam sayısıdır. "Article Impact Total" (AIT) kriteri, yayımlanan makale sayılarının ilgili alanda makale başına düşen atıf değerine göre ağırlıklandırılmış toplamıdır. "Citation Impact Total" (CIT) kriteri, alınan atıf sayısının ilgili alanda makale başına düşen atıf değerine göre ağırlıklandırılmış toplamıdır. "Collaboration" kriteri, üniversitenin başka bir ülkede yer alan kurum/kurumlarla yaptığı ortak yayın sayısıdır (URAP, 2022: 2-3).

Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma, 2017 yılında ilk defa araştırma üniversitesi olarak belirlenen; Ankara Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İTÜ, İYTE ve ODTÜ üniversitelerini kapsamaktadır. Araştırma üniversitesi olarak belirlenen diğer iki üniversite, Gazi Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi, ise çalışmaya dahil edilmemiştir. Zira 18.05.2018 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna istinaden Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi kurularak Gazi Üniversitesinin bazı Fakülteleri buraya aktarılmıştır. Yine anılan Kanuna istinaden İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa kurularak İstanbul Üniversitesinin bazı Fakülteleri İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'ya aktarılmıştır. Dolayısıyla bu durum, üniversitelerin performansının araştırma üniversitesi projesinden önce ve sonrasını kıyaslama noktasında analizlerin güvenilirliğini etkileyecektir. Bu nedenle, Gazi Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışma, araştırma üniversitesi olarak belirlenen sekiz üniversiteyi kapsamaktadır. Araştırma üniversiteleri, ilk defa 26.09.2017 tarihinde ilan edildiğinden Araştırma Üniversitelerinin 2017 yılında ilan edilen URAP dünya sıralaması puanları ile 2022 yılında ilan edilen URAP dünya sıralaması puanları karşılaştırılmıştır. Zira URAP 2022-2023 dünya sıralaması, üniversitelerin 2017-2021 yılları arasındaki akademik performansına göre hazırlanmaktayken; URAP 2017-2018 dünya sıralaması üniversitelerin 2012-2016 yılları arasında ilişkin akademik performansına göre hazırlanmaktadır. Böylelikle çalışmada araştırma üniversiteleri projesinden önceki dönem ile sonraki dönem performansları karşılaştırılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2’de araştırma üniversitelerinin araştırma üniversitesi olarak belirlendikleri yıl ilan edilen URAP dünya sıralaması puanları ile araştırma üniversitesi olarak belirlendikten 5 yıl sonra ilan edilen URAP dünya sıralaması puanları görülmektedir.

Tablo 2. Araştırma Üniversitelerinin URAP dünya sıralamasındaki puanı

Üniversite	URAP 2017-2018 dünya sıralaması puanı		URAP 2022-2023 dünya sıralaması puanı	
	Puan	Sıra	Puan	Sıra
Ankara Üniversitesi	311,26	652	304,07	745
Boğaziçi Üniversitesi	309,99	699	242,42	1294
Erciyes Üniversitesi	305,24	878	259,35	1124
Gebze Teknik Üniversitesi	252,65	1367	213,37	1616
Hacettepe Üniversitesi	315,66	543	346,42	517
İTÜ	314,82	559	300,71	778
İYTE	205,91	1542	180,77	2057
ODTÜ	316,31	532	296,82	810

Kaynak: (<https://urapcenter.org/> adresindeki veriler kullanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 2’de URAP 2017-2018 dünya sıralaması puanı, araştırma üniversiteleri projesi başladığı dönemdeki ölçümü, başka bir ifadeyle ön test puanını ifade etmektedir. URAP 2022-2023 dünya sıralaması puanı ise, araştırma üniversitesi projesinden sonraki beş yıllık ölçümünü, başka bir ifadeyle son test puanını, ifade etmektedir. Tablo 2’deki veriler incelendiğinde, Hacettepe Üniversitesi dışındaki diğer yedi araştırma üniversitesinin URAP dünya sıralaması puanında ve sıralamadaki konumunda gerileme yaşandığı anlaşılmaktadır. Sekiz araştırma üniversitesinin araştırma üniversitesi olarak belirlendikten beş yıl sonraki URAP dünya puanı ortalamasının (son test) önceki URAP dünya sıralaması puanına (ön test) göre farklılık gösterip göstermediği; farklılık gösteriyorsa bu farkın anlamlı olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 3’de üniversitelerin araştırma üniversitesi projesinden önce ve sonra olmak üzere, URAP dünya sıralamasının altı alt kriterine göre akademik performansları gösterilmektedir. Tablo 3’e bakıldığında; “article” kriterinde, bütün üniversitelerin puanında gerileme yaşandığı, “citation” kriterinde Boğaziçi Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve Gebze Teknik Üniversitesinin puanlarında gerileme yaşandığı, “total document” kriterinde Boğaziçi Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi ve ODTÜ’nün puanlarında gerileme yaşandığı, “AIT” kriterinde bütün üniversitelerin puanlarında gerileme yaşandığı, “CIT” kriterinde Boğaziçi Üniversitesi ile İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsünün puanlarında gerileme yaşandığı, “Collaboration” kriterinde Ankara Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, İTÜ ve ODTÜ’nün puanlarında gerileme yaşandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Araştırma Üniversitelerinin URAP dünya sıralaması detaylı puanları

Üni.	Ön Test Puanı						Son Test Puanı					
	Arti cle	Citat ion	Total Docu ment	AI T	CI T	Collabor ation	Artic le	Citat ion	Total Docu ment	AIT	CI T	Collabor ation
Ankara Üni.	65,7 2	64,2 1	32,03	56, 75	46, 48	46,08	55,8 9	67,0 7	34,19	44,2	57, 13	45,6
Boğazi çi Üni.	63,7 5	63,2 7	30,65	58, 07	48, 56	45,69	35,8 8	53,8 7	26,45	37,7	47, 86	40,66

Erciyes Üni.	64,95	63,94	30,98	54,92	45,27	45,17	46,85	58,3	28,81	34,78	49,88	40,72
Gebze Teknik Üni.	63,12	50,98	24,09	44,53	30,21	39,71	33,69	48,46	21,42	30,28	42,87	36,66
Hacettepe Üni.	68,35	65,86	32,97	56,27	45,53	46,70	63,47	76,03	37,16	48,09	66,62	55,04
İTÜ	66,38	64,42	31,73	58,22	47,66	46,41	55,26	65,68	32,57	43,37	57,65	46,18
İYTE	34,99	26,72	19,48	55,04	46,22	23,47	26,74	41,38	20,2	26,23	35,88	30,34
ODTÜ	66,72	64,49	31,83	58,82	47,91	46,55	52,7	65,24	31,37	43,76	57,27	46,47

Kaynak: (<https://urapcenter.org/> adresindeki veriler kullanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 4.'de, URAP dünya sıralaması toplam puanının (ön test ve son test puanı) bağımlı gruplar t testi vasıtasıyla analiz edilmesine ilişkin sonuçlar görülmektedir.

Tablo 4. Bağımlı Gruplar t testi sonucu (URAP dünya sıralaması toplam puan)

Puan	Ölçüm	N	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	df	t değeri	Significance
URAP Dünya Sıralaması Puanı	Ön test	8	291,48	40,53	14,33	7	2,267	0,058
	Son Test	8	267,99	54,35	19,21			

Tablo 4'de görüldüğü üzere, araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralaması son test puanı, ön test puanından 23,49 daha düşüktür. Ancak significance değeri 0,05'den daha büyük olduğundan, söz konusu farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 5'de, URAP dünya sıralamasında yer alan "article" kriteri ön test ve son test puanının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği görülmektedir.

Tablo 5. Bağımlı Gruplar t testi sonucu (URAP dünya sıralaması "article" kriteri)

Puan	Ölçüm	N	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	t değeri	Significance
URAP Dünya Sıralaması Puanı	Ön test	8	61,75	40,53	10,94	4,827	0,002
	Son Test	8	46,31	54,35	12,86		

Tablo 5'de görüldüğü üzere, araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan "article" son test puanı, ön test puanından 15,44 daha düşüktür. Significance değeri 0,05'den büyük olduğundan, söz konusu farkın anlamlı olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 6'da URAP dünya sıralamasında yer alan "citation" kriteri ön test ve son test puanının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği görülmektedir.

Tablo 6. Bağımlı Gruplar t testi sonucu (URAP dünya sıralaması “citation” kriteri)

Puan	Ölçüm	N	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	t değeri	Significance
URAP Dünya Sıralaması Puanı	Ön test	8	57,99	13,49	4,77	-0,543	0,604
	Son Test	8	59,50	11,24	3,98		

Tablo 6’da görüldüğü üzere, araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “citation” son test puanı, ön test puanından 1,51 daha düşüktür. Ancak significance değeri 0,05’den daha büyük olduğundan, söz konusu farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 7’de URAP dünya sıralamasında yer alan “Total Document” kriteri ön test ve son test puanının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği görülmektedir.

Tablo 7. Bağımlı Gruplar t testi sonucu (URAP dünya sıralaması “total document” kriteri)

Puan	Ölçüm	N	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	t değeri	Significance
URAP Dünya Sıralaması Puanı	Ön test	8	29,22	13,49	4,80	0,205	0,844
	Son Test	8	29,02	11,24	6,01		

Tablo 7’de görüldüğü üzere, araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “Total Document” son test puanı, ön test puanından 0,2 daha düşüktür. Ancak significance değeri 0,05’den daha büyük olduğundan, söz konusu farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 8’de, URAP dünya sıralamasında yer alan “AIT” kriteri ön test ve son test puanının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği görülmektedir.

Tablo 8. Bağımlı Gruplar t testi sonucu (URAP dünya sıralaması “AIT” kriteri)

Puan	Ölçüm	n	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	t değeri	Significance
URAP Dünya Sıralaması Puanı	Ön test	8	55,33	4,60	1,62	7,587	0,000
	Son Test	8	38,55	7,64	2,70		

Tablo 8’de görüldüğü üzere, araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “AIT” son test puanı, ön test puanından 16,78 daha düşüktür. Significance değeri 0,05’den büyük olduğundan, söz konusu farkın anlamlı olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 9’da URAP dünya sıralamasında yer alan “CIT” kriteri ön test ve son test puanının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği görülmektedir.

Tablo 9. Bağımlı Gruplar t testi sonucu (URAP dünya sıralaması “CIT” kriteri)

Puan	Ölçüm	n	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	t değeri	Significance
URAP Dünya Sıralaması Puanı	Ön test	8	44,73	5,98	2,11	-2,147	0,069
	Son Test	8	51,90	9,74	3,44		

Tablo 9’da görüldüğü üzere, araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “CIT” son test puanı, ön test puanından 7,17 daha büyüktür. Ancak significance değeri 0,05’den daha büyük olduğundan, söz konusu farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 10’da URAP dünya sıralamasında yer alan “Collaboration” kriteri ön test ve son test puanının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği görülmektedir.

Tablo 10. Bağımlı Gruplar t testi sonucu (URAP dünya sıralaması “collaboration” kriteri)

Puan	Ölçüm	n	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	t değeri	Significance
URAP Dünya Sıralaması Puanı	Ön test	8	42,47	8,01	2,83	-0,135	0,896
	Son Test	8	42,71	7,41	2,62		

Tablo 10’da görüldüğü üzere, araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “Collaboration” son test puanı, ön test puanından 0,24 daha büyüktür. Ancak significance değeri 0,05’den büyük olduğundan, söz konusu farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 11’de Üniversitelerin Wos veritabanında 2014-2021 yılları arasında %10’luk dilime giren yayın sayıları görülmektedir. Tablo, yayın sayılarını, araştırma üniversiteleri projesinden önce ve sonra olmak üzere iki ana sütunda göstermektedir.

Tablo 11. Üniversitelerin %10’luk dilimdeki yayın sayısı

Üniversite Adı	Araştırma Üniversitesi projesinden önce				Aritmetik Ortalama (2014-2017)	Araştırma Üniversitesi projesinden sonra				Aritmetik Ortalama (2018-2021)
	2014	2015	2016	2017		2018	2019	2020	2021	
Ankara Üniversitesi	150	180	169	148	161,75	177	188	205	184	188,5
Boğaziçi Üniversitesi	138	194	156	145	158,25	180	135	116	107	134,5
Erciyes Üniversitesi	74	81	93	62	77,5	53	81	124	160	104,5
Gebze Teknik Üniversitesi	33	29	43	28	33,25	18	38	48	65	42,25
Hacettepe Üniversitesi	186	222	277	260	236,25	205	277	298	324	276

İTÜ	166	185	190	183	181	202	195	190	163	187,5
İYTE	66	59	47	50	55,5	67	47	34	38	46,5
ODTÜ	177	170	179	186	178	188	185	163	197	183,25

Kaynak: (<https://incites.clarivate.com> adresindeki veriler kullanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.)

2018-2021 yılları arasında Üniversitelerin WoS'da %10'luk dilime giren yayın sayılarının aritmetik ortalaması, 2014-2017 yılları arasındaki aritmetik ortalamayla kıyaslandığında; Ankara Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İTÜ ve ODTÜ'de artış gösterdiği; diğer taraftan Boğaziçi Üniversitesi ve İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsünde azalış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 12. Üniversitelerin Q1 yayın sayısı

Üniversite Adı	Araştırma Üniversitesi projesinden önce				Aritmetik Ortalama (2014-2017)	Araştırma Üniversitesi projesinden sonra				Aritmetik Ortalama (2018-2021)
	2014	2015	2016	2017		2018	2019	2020	2021	
Ankara Üniversitesi	476	540	547	505	517	579	607	624	625	608,75
Boğaziçi Üniversitesi	319	366	433	411	382,25	397	422	354	356	382,25
Erciyes Üniversitesi	215	274	254	220	240,75	220	258	294	362	283,5
Gebze Teknik Üniversitesi	99	98	113	106	104	89	129	151	180	137,25
Hacettepe Üniversitesi	634	788	835	796	763,25	717	877	966	1.023	895,75
İTÜ	454	402	482	512	462,5	527	549	533	617	556,5
İYTE	162	153	199	192	176,5	198	206	177	208	197,25
ODTÜ	473	420	509	477	469,75	525	522	512	587	536,5

Kaynak: (<https://incites.clarivate.com> adresindeki veriler kullanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 12'de Üniversitelerin WoS veritabanında 2014-2021 yılları arasında %25'lik dilime giren (Q1 kategorisindeki) yayın sayıları görülmektedir. Tablo yayın sayılarını, araştırma üniversiteleri projesinden önce ve sonra olmak üzere iki ana sütunda göstermektedir.

2018-2021 yılları arasında Üniversitelerin WoS'da %10'luk dilime giren yayın sayılarının aritmetik ortalaması, 2014-2017 yılları arasındaki aritmetik ortalamayla kıyaslandığında; Ankara Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İTÜ, İYTE ve ODTÜ'de artış gösterdiği; diğer taraftan Boğaziçi Üniversitesinde azalış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 13'de Üniversitelerin WoS veritabanında 2014-2021 yılları arasında Q2 kategorisindeki yayın sayıları görülmektedir. Tablo yayın sayılarını, araştırma üniversiteleri projesinden önce ve sonra olmak üzere iki ana sütunda göstermektedir.

Tablo 13. Üniversitelerin Q2 yayın sayısı

Üniversite Adı	Araştırma Üniversitesi projesinden önce				Aritmetik Ortalama (2014-2017)	Araştırma Üniversitesi projesinden sonra				Aritmetik Ortalama (2018-2021)
	2014	2015	2016	2017		2018	2019	2020	2021	
Ankara Üniversitesi	292	361	365	289	326,75	327	380	454	613	433,5
Boğaziçi Üniversitesi	132	206	136	156	157,5	223	169	217	244	213,25
Erciyes Üniversitesi	225	205	234	166	207,5	137	171	227	391	231,5
Gebze Teknik Üniversitesi	71	105	134	82	98	73	128	124	159	121
Hacettepe Üniversitesi	419	479	563	426	471,75	463	617	681	826	646,75
İTÜ	230	234	271	296	257,75	323	383	472	479	414,25
İYTE	46	71	57	82	64	83	70	96	127	94
ODTÜ	301	301	360	281	310,75	337	352	363	495	386,75

Kaynak: (<https://incites.clarivate.com> adresindeki veriler kullanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.)

2018-2021 yılları arasında Üniversitelerin WoS'da %10'luk dilime giren yayın sayılarının aritmetik ortalaması 2014-2017 yılları arasındaki aritmetik ortalamayla kıyaslandığında; aritmetik ortalamanın bütün üniversitelerde artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 14. Üniversitelerin Q3 yayın sayısı

Üniversite Adı	Araştırma Üniversitesi projesinden önce				Aritmetik Ortalama (2014-2017)	Araştırma Üniversitesi projesinden sonra				Aritmetik Ortalama (2018-2021)
	2014	2015	2016	2017		2018	2019	2020	2021	
Ankara Üniversitesi	283	283	291	257	278,5	291	370	412	443	379
Boğaziçi Üniversitesi	66	85	87	89	81,75	73	111	99	92	93,75
Erciyes Üniversitesi	222	226	271	175	223,5	183	246	240	258	231,75
Gebze Teknik Üniversitesi	57	57	79	84	69,25	86	115	109	128	109,5
Hacettepe Üniversitesi	313	412	469	429	405,75	420	486	544	666	529
İTÜ	164	179	209	208	190	267	264	231	269	257,75
İYTE	36	28	38	44	36,5	51	75	46	45	54,25
ODTÜ	169	164	192	203	182	227	260	212	200	224,75

Kaynak: (<https://incites.clarivate.com> adresindeki veriler kullanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 14’de Üniversitelerin Wos veritabanında 2014-2021 yılları arasında Q3 kategorisindeki yayın sayıları görülmektedir. Tablo yayın sayılarını, araştırma üniversiteleri projesinden önce ve sonra olmak üzere iki ana sütunda göstermektedir.

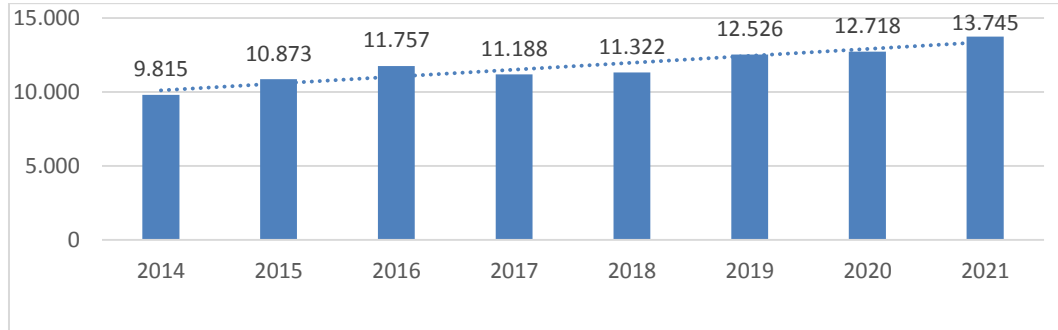
Tablo 15’deki verilere göre hesaplama yapıldığında; 2018-2021 yılları arasında Üniversitelerin Wos’da %10’luk dilime giren yayın sayılarının aritmetik ortalaması 2014-2017 yılları arasındaki aritmetik ortalamayla kıyaslandığında; aritmetik ortalamanın bütün üniversitelerde artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 15. Üniversitelerin Toplam Wos yayın sayısı

Üniversite Adı	Araştırma Üniversitesi projesinden önce				Aritmetik Ortalama (2014-2017)	Araştırma Üniversitesi projesinden sonra				Aritmetik Ortalama (2018-2021)
	2014	2015	2016	2017		2018	2019	2020	2021	
Ankara Üniversitesi	1.844	2.002	2.026	1.883	1.939	2.126	2.253	2.507	2.727	2.403
Boğaziçi Üniversitesi	809	980	968	1.017	943,5	990	1.013	948	903	963,5
Erciyes Üniversitesi	1.121	1.266	1.257	1.051	1.174	1.090	1.235	1.337	1.641	1.326
Gebze Teknik Üniversitesi	359	410	483	472	431	398	561	562	637	539,5
Hacettepe Üniversitesi	2.289	2.746	2.872	2.683	2.648	2.600	3.199	3.417	3.749	3.241
İTÜ	1.489	1.633	1.867	1.918	1.727	1.937	2.015	1.944	1.916	1.953
İYTE	321	333	407	448	377,25	417	472	431	493	453,25
ODTÜ	1.583	1.503	1.877	1.716	1.670	1.764	1.778	1.572	1.679	1.698

Kaynak: (<https://incites.clarivate.com> adresindeki veriler kullanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.)

2018-2021 yılları arasında Üniversitelerin toplam Wos kapsamına giren yayın sayılarının aritmetik ortalaması 2014-2017 yılları arasındaki aritmetik ortalamayla kıyaslandığında; aritmetik ortalamanın bütün üniversitelerde artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Kaynak: (<https://incites.clarivate.com> adresindeki veriler kullanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 1. Araştırma Üniversitelerinin Toplam Wos Yayın Sayısı (2014-2021)

Şekil 1’de 8 araştırma üniversitesinin (Ankara, Boğaziçi, Erciyes, GTÜ, Hacettepe, İTÜ, İYTE, ODTÜ) Vos kapsamındaki toplam yayın sayılarının yıllara göre değişimini göstermektedir.

Şekil 1’deki verilere göre, 2014-2021 yılları arasında sadece 2017 yılında bir önceki yıla kıyasla toplam yayın sayısında azalma olduğu, diğer yıllarda ise toplam yayın sayısının artış eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 16’da araştırma üniversitelerinin lisansüstü öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içindeki oranının yıllara göre değişimi görülmektedir.

Tablo 16. Lisansüstü eğitim öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içerisindeki oranı

	Ankara Üniversitesi	Boğaziçi Üniversitesi	Erciyes Üniversitesi	Gebze Teknik Üniversitesi	Hacettepe Üniversitesi	İTÜ	İYTE	ODTÜ
2017-2018	22,89	26,52	12,58	61,53	24	36,89	33,39	27,69
2018-2019	22,67	22,88	14,78	51,55	21,88	33,05	27,65	27,36
2019-2020	21,09	18,8	14,37	39,01	18,22	29,12	22,62	24,98
2020-2021	18,98	20,11	16,09	34,41	19,44	31,81	22,8	27,76
2021-2022	17,12	19,34	18,77	32,01	19,31	31,44	22,06	26,84
2022-2023	17,51	18,68	16,88	33,86	20,96	34,15	20,53	28,09

Kaynak: (YÖK, 2023)’den ulaşılan verilerden yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 16 incelendiğinde, araştırma üniversitelerinin araştırma üniversiteleri olarak ilan edildikleri 2017-2018 akademik yılından itibaren yıllar içerisinde lisansüstü öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranında büyük bir değişiklik olmadığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de araştırma üniversitelerinin akademik performans ve eğitim kalitesi açısından gelişme sağlayabilmesi için öncelikle mevcut durumun tespit edilmesi, diğer bir deyişle uygulanan politika ve geliştirilen projelerin etkilerinin anlaşılması gerekmektedir. Böylelikle yükseköğretime ilişkin politika ve proje geliştirme süreçlerinde, yardımcı olabilecek bulgular ortaya çıkartılabilir. Bu bulgulardan hareketle, uygulanan projelerin etkilerinin daha iyi anlaşılması, eksikliklerin tamamlanması ve geleceğe yönelik etkin planlamalar yapılarak yeni projeler geliştirebilmesi mümkündür. Bu araştırma sonucunda “*H1: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin akademik performansını olumlu yönde etkilemektedir.*” hipotezi reddedilmiştir. Zira araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralaması son test puanı, ön test puanından daha düşüktür.

Araştırma üniversiteleri projesi kapsamında, araştırma üniversitelerine maddi ve maddi olmayan birçok desteğin verilmesi söz konusudur. Bu yönüyle akademik performanslarını artırma hususunda sınırlı da olsa pozitif etkilerinin bulunduğu ifade edilebilir. Araştırma Üniversiteleri projesinden sonra Vos veri tabanına giren yayın sayısındaki artış eğilimi, bu durumu destekler mahiyettedir. Bununla birlikte, araştırma üniversiteleri projesinin genel olarak URAP akademik performans puanını olumlu yönde etkilediğine dair bir bulguya ulaşılamamıştır.

Araştırmanın ana hipotezine bağlı alt hipotezleri incelendiğinde, “*H1a: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin Vos veri tabanında ilk %75’lik dilime giren dergilerde yayımlanmış makale sayısı üzerinde etkili olmuştur.*” hipotezi reddedilmiştir. Zira

URAP dünya sıralaması “article” kriterinde, 2022-2023 URAP sıralamasında bütün üniversitelerin puanlarının URAP 2017-2018 puanlarına kıyasla gerilediği anlaşılmıştır. “H1b: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin aldıkları atıf sayısı üzerinde etkili olmuştur.” hipotezi reddedilmiştir. Zira araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “citation” son test puanı, ön test puanından daha düşüktür. “H1c: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin yayımladığı toplam bilimsel çalışma sayısını olumlu etkilemiştir.” hipotezi reddedilmiştir. Zira araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “Total Document” son test puanı, ön test puanından daha düşüktür. “H1d: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin yayımlanan makale sayılarının ilgili alanda makale başına düşen atıf değerine göre ağırlıklandırılmış toplamını (Article Impact Total) olumlu etkilemiştir.” hipotezi reddedilmiştir. Zira araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “AIT” son test puanı, ön test puanından daha düşüktür. “H1e: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin alınan atıf sayısının ilgili alanda makale başına düşen atıf değerine göre ağırlıklandırılmış toplamını (Citation Impact Total) olumlu etkilemiştir.” hipotezi reddedilmiştir. Esasen araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “CIT” son test puanı, ön test puanından daha büyüktür. Ancak söz konusu farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır. “H1f: Araştırma Üniversiteleri Projesi, araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversitelerin üniversitenin başka bir ülkede yer alan kurum/kurumlarla yaptığı ortak yayın sayısını (Collaboration) olumlu etkilemiştir.” hipotezi reddedilmiştir. Esasen araştırma üniversitelerinin URAP dünya sıralamasında yer alan “Collaboration” son test puanı, ön test puanından daha büyüktür. Ancak söz konusu farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır.

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular, araştırma üniversiteleri projesinin revize edilmesi gereken yönlerinin bulunduğunu göstermektedir. Dünya çapında üniversite sıralamaları, ağırlıklı olarak WoS veri tabanında etki değeri açısından ilk %75’lik dilime giren (Q1, Q2, Q3) dergilerde yayımlanan makale sayısına büyük önem atfetmektedir. Nitekim bu dergilerde yayımlanan makaleler, daha fazla atıf alma potansiyeli nedeniyle akademik birikim üzerinde etkili olma potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla araştırma üniversiteleri projesi kapsamında, bireysel ve kurumsal olarak ilk %75’lik dilimde yayımlanan makale sayısına göre özel teşvikler verilmelidir. Böylece araştırmacıların, bilimsel çalışmalarını etki değeri yüksek dergilerde yayımlamaları teşvik edilmelidir. Bu doğrultuda, araştırma üniversitelerinin, akademisyen alımında adayların bilimsel çalışmalarının yayımlandığı dergilerin etki değerini ve aldıkları atıf sayısını da göz önünde bulundurmaları önem arz etmektedir. Araştırma üniversitelerine alınacak akademisyenlerin bu açıdan nitelikli ve akademik donanıma sahip olmasına özellikle dikkat edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akçığit, U., & Özcan-Tok, E. (2020). *Türkiye bilim raporu*, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, TÜBA Raporları No: 43, Ankara.
- Alaşehir, O., Çakır, M. P., Acartürk, C., Baykal, N., & Akbulut, U. (2014). “URAP-TR: A national ranking for turkish universities based on academic performance”, *Scientometrics*, 101(1), 159-178. doi:<https://doi.org/10.1007/s11192-014-1333-4>
- Altbach, P. G. (2011). “The past, present, and future of the research university”, the road to academic excellence: The making of world-class research universities, Eds: Philip G. Altbach and Jamil Salmi, The World Bank, Washington DC.
- Atkinson, R. C. & Blanpied, W. A. (2008). “Research universities: Core of the US science and technology system”, *Technology in Society*, 30: 1, 30-48.
- Büyükoztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*, Ankara: Pegem Akademi.

- Büyükoztürk, Ş., Çokluk, Ö. & Köklü, N. (2020). *Sosyal bilimler için istatistik*, Ankara: Pegem Akademi.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S., & Çinko, M. (2013). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Glänzel, W. (2001). National characteristics in international scientific co-authorship relations. *Scientometrics*, 51 (1), 69-115.
- Gülbak, O. (2020). Öğretim üyeleri perspektifinden araştırma üniversitesi girişi: Bir vakıf üniversitesi örneği, *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 124-130. doi: 10.26701/uad.784293
- Hardré, P., & Cox, M. (2009). Evaluating faculty work: Expectations and standards of faculty performance in research universities. *Research Papers in Education*, 24(4), 383-419.
- Hicks, D. (2012). Performance-based university research funding systems, *Research Policy*, 41:2, 251-261. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2011.09.007>
- Mohrman, K., Ma, W. & Baker, D. (2008). The research university in transition: The emerging global model, *Higher Education Policy*, 21, 5-27. doi: <https://doi.org/10.1057/palgrave.hep.8300175>
- Narin, F., K. Stevens, & E. S. Whitlow (1991). Scientific co-operation in europe and the citation of multinationally authored papers, *Scientometrics*, 21(3), 313-323.
- Rosovsky, H. (2011), *Üniversite (Bir Dekan Anlatıyor)*, Çev: Süreyya Ersoy, Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Sombatsompop, N., Markpin, T., Ratchatahirun, P., Yochai, W., Wongkaew, C., & Premkamolnetr, N. (2010). Research performance evaluations of Thailand national research universities during 2007-2009, *Information Development*, 26(4), 303-313. doi: 10.1177/0266666910384816
- Taylor, J. (2006), Managing the unmanageable: The management of research in research-intensive universities, *Higher Education Management and Policy*, 18 (2), 1-25. doi: <https://doi.org/10.1787/hemp-v18-art8-en>.
- Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Ankara.
- URAP (2021). *2021-2022 URAP Türkiye Sıralaması Basın Açıklaması*, Ankara.
- URAP (2022). *2022-2023 URAP Dünya Sıralaması Basın Bildirisi*, Ankara.
- URAP (2023). *2022 Yılında 206 Üniversitemizin 11 Dünya Genel Sıralamasındaki Durumu (Basın Açıklaması) 22 Temmuz 2023*, Ankara.
- YÖK (Yükseköğretim Kurulu), (2020). Yükseköğretimde İhtisaslaşma ve Misyon Farklılaşması: Araştırma Üniversiteleri, Ankara. Erişim Adresi: <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2020/misyon-faklilasmasi-ve-ih-tislasma-arastirma-universiteleri.pdf> (Erişim Tarihi: 03.02.2023)
- YÖK (2023). Yükseköğretim öğrenci istatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (21.05.2023)
- Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Resmi Gazete Tarihi: 18.05.2018; Resmi Gazete Sayısı: 30425)
- <https://www.trthaber.com/haber/egitim/yok-arastirma-universitelerinin-performansini-degerlendirdi-724519.html> (20.02.2023)

<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Universiteler/arastirma-universiteleri.aspx> (23.02.2023)

<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/arastirma-universiteleri-degerlendirme-toplantisi-ankara-universitesi.aspx> (06.05.2023)

<https://incites.clarivate.com/#/analysis/0/organization> (28.02.2023)

<https://urapcenter.org/cdn/storage/PDFs/vhKaHMN3xHTJiFjNT/original/vhKaHMN3xHTJiFjNT.pdf>
(07.03.2023)

https://urapcenter.org/Rankings/2022-2023/World_Ranking_2022-2023 (07.03.2023)

<https://registrar.mit.edu/stats-reports/enrollment-statistics-year/all> (28.04.2023)

<https://www.princeton.edu/meet-princeton/facts-figures> (28.04.2023)

<https://www.ox.ac.uk/about/facts-and-figures> (28.04.2023)

<https://facts.stanford.edu/> (28.04.2023)

https://www.tsinghua.edu.cn/en/About/Facts_and_Figures.htm (28.04.2023)

TÜRKİYE'DE AFET SONRASI İYİLEŞTİRME ÇALIŞMALARININ KURT LEWIN'İN
DEĞİŞİM MODELİNE GÖRE İNCELENMESİ KAHRAMANMARAŞ VE HATAY İLLERİ
ÖRNEĞİ

Nazım FATSA¹
Salih AKDAŞ²

Geliş/Received: 19.09.2023

Kabul/Accepted: 25.10.2023

DOI: <https://doi.org/10.58724/assam.1362743>

ÖZ

780 bin kilometrekarelik bir yüzölçümüne sahip olan Türkiye, büyük bölümü Asya kıtasında kalan, Avrupa ve Asya kıtaları arasında köprü konumunda bir ülkedir. Konum olarak doğal afetlere çokça maruz kalabilen Türkiye toprakları, başta depremler olmak üzere sel, heyelan ve çığ gibi birçok afetle karşı karşıya kalmıştır. Bu yüksek riskli coğrafya ortalama beş yılda bir büyük depremlere, sel, heyelan ve çığ gibi felaketlere ev sahipliği yapmıştır. Yeri, zamanı ve türü tam olarak tespit edilemeyen afetlere maruz kalan Türkiye, bu doğa olaylarının ardından başta fiziki olmak üzere, ekonomik ve sosyal kayıplarıyla afet sonrası oluşan kriz durumunu yönetme ve iyileştirme konusunda sürekli bir değişim halindedir. Özellikle afet sonrası oluşan sosyal kayıplar; fiziki ve ekonomik kayıplara nazaran iyileştirilmesi daha uzun süren, daha çok emek gerektiren, ülkelerin kriz sonrası daha çok enerji harcamasına neden olan kayıplar olarak sınıflandırılabilir. Afet sonrası oluşan sosyal kayıplar, değişmesi zorunlu hale gelmiş, önceki durumun referansı ile yeni duruma uyum sağlamaya yönelik tedbirler ve değişim yönetimleri gerektirir. Bu çalışmada Türkiye’de afet sonrası iyileştirme çalışmalarını Kurt Lewin’in Üç Aşamalı Değişim Modeli bağlamında incelemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, Üç Aşamalı Değişim Modeli ile ilgili çalışmalar incelenmiş ve kuram etrafında afet sonrası iyileştirme çalışmalarının Kahramanmaraş ve Hatay depremleri çerçevesinde sosyal bağlamının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Afet, afet yönetimi, üç aşamalı değişim modeli, deprem, afet sonrası iyileştirme

AN ANALYSIS OF POST-DISASTER RECOVERY EFFORTS IN TURKEY ACCORDING
TO KURT LEWIN'S CHANGE MODEL EXAMPLE OF KAHRAMANMARAŞ AND HATAY
PROVINCES

ABSTRACT

Turkey, which has a surface area of 780 thousand square kilometers, is a country that is in the position of a bridge between the European and Asian continents, most of which is in the Asian continent. Due to its location, Turkey's territory is highly prone to natural disasters and has faced many disasters such as earthquakes, floods, landslides and avalanches. This high-risk geography has hosted major earthquakes, floods, landslides and avalanches every five years on average. Turkey, which has been exposed to disasters whose exact location, time and type cannot be determined, is in a constant state of change in terms of managing and improving the post-disaster crisis situation, especially in terms of

¹ Educational Institution Manager, Ministry of National Education, nazimfatsa@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9680-617X

² Educational Institution Manager, Ministry of National Education, akdassalih16@gmail.com, ORCID: 0009-0009-4754-7971

Hakem değerlendirmesi: Dış Bağlımsız.

Yazar Katkısı: Tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Etik onay gerektirmeyen çalışmadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind.

Author Contributions: All authors contributed equally.

Ethics Approval: This is a study that doesn't require ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

physical, economic and social losses after these natural events. Especially social losses after disasters can be classified as losses that take longer to recover, require more labor and cause countries to spend more energy after the crisis compared to physical and economic losses. Post-disaster social losses require adaptive measures and change management with reference to the previous situation, which has become obligatory to change. This study aims to examine post-disaster recovery efforts in Turkey in the context of Kurt Lewin's Three Stages of Change Model. In this direction, the studies related to the Three Stages of Change Model have been analysed and the social context of post-disaster recovery efforts around the theory has been evaluated within the framework of Kahramanmaraş and Hatay earthquakes.

Keywords : Disaster, disaster administration, three-stage change model, earthquake, post-disaster recovery

1. INTRODUCTION

Turkey, which is among the high-risk countries according to the Global Risk Index, faces many natural disasters such as earthquakes, floods, landslides and avalanches. The geological, topographical and meteorological structure of the country frequently exposes its lands to loss of life due to natural disasters.

In Turkey, avalanches in Eastern Anatolia and Southeastern Anatolia, floods and landslides in the Black Sea Region, avalanches in Eastern Anatolia and Southeastern Anatolia, and floods and landslides in the Black Sea Region have caused economic and social losses, especially in the aftermath of the earthquakes centered in Pazarçık district of Kahramanmaraş province on February 6, 2023. The recorded Istanbul Earthquake of 1509 (Little Apocalypse) and the subsequent major earthquakes, floods and landslides in Turkey first created major humanitarian crises as a result of the inability to meet basic needs in the progression of social life. Subsequently, disaster victims faced unpredictable crisis situations in terms of sustaining life after the disaster, adaptation to the new family order that comes with the loss of life, and utilization of state facilities such as schools and hospitals in temporary environments due to the disruption of the functioning of public institutions affected by the disaster in the disaster area.

Technological and natural disasters, which cause social and economic losses brought about by disasters, often bring along symptoms of psychological distress that threaten life and personal integrity. Improvement and psychosocial intervention activities to be carried out for people who directly experience the disaster and their families after the primary damages caused by disasters are of great importance in terms of both strengthening the social structure and making the ability to cope with the problems developed sustainable. It guides the recovery activities planned to be carried out after some damages brought by traumatic life events such as disasters in terms of their types.

In this context, in this study, post-disaster recovery activities were tried to be analyzed depending on the disaster administration stages and the sustainability of the recovery activities was tried to be examined based on the three-stage model from the theories of change.

2. DISASTER ADMINISTRATION

Disaster administration is an interdisciplinary study involving the process from "planning to control" in the management related to both raising awareness and adopting it as a culture beyond it, which should be guided by considering all details, including the control of natural, technological, social, human, political conditions as well as the identification of risky areas and subjects; ensuring the development of disaster planning, policy and methods; training of the decision-making mechanism and the practitioners in the field, and involving public administration at the center (Karaman & Altay, 2016:3)

Disasters are entities that occur with unpredictable timing, seriously disrupt the order of coordinated system elements, require adaptation to unforeseen methods with new system elements that change and deteriorate, involve unexpected life experiences in a certain area and time, and pose a threat to

valuable social phenomena and elements. The definitions related to the concept of disaster also show that the concept recognizes the results of the situations and situations related to the concept. In this context, while defining disaster, it is also seen that it expresses the situation that arises as a result of the confrontation of the source of danger with the sensitive social structure. From this point of view, the concept of disaster can be evaluated as a measure of the deterioration of the social structure, and it is also possible to define it as the effect of the inputs and outputs of the social system on the defense mechanisms of the person. (Quarantelli, 2005:26).

All the technological facilities and information resources used today do not have any effect on the occurrence and timing of disasters such as floods, landslides, avalanches and earthquakes that cause great damage. What we can do to prevent the damages caused by these disasters is limited. Getting rid of the effects of disasters and minimizing the damage is the most effective disaster administration policy we can do. In daily life, being aware of the natural events that may possibly occur in the region where human beings live, knowing the causes of these natural events and disasters that may occur in detail, minimizing the damages they may encounter in case these natural events occur again or not being affected at all is called Disaster Administration. Effective combat against disasters is a situation that emerges with the cooperation of the society with both individuals and non-governmental organizations that are experienced, knowledgeable and educated about disasters rather than individual work or efforts and supports the concept of disaster administration.

As in the recent earthquake disaster in Turkey, in order to ensure that investments and services such as communication, energy, construction to be made in the region affected by disasters are carried out quickly and with expert qualifications, it is necessary to cooperate with business lines and institutions specialised in the relevant fields. In creating this awareness, everyone, including educators, who are the engineers of the society, should act in coordination. (Demirci and Karakuyu, 2004:71).

2.1. Stages of disaster administration

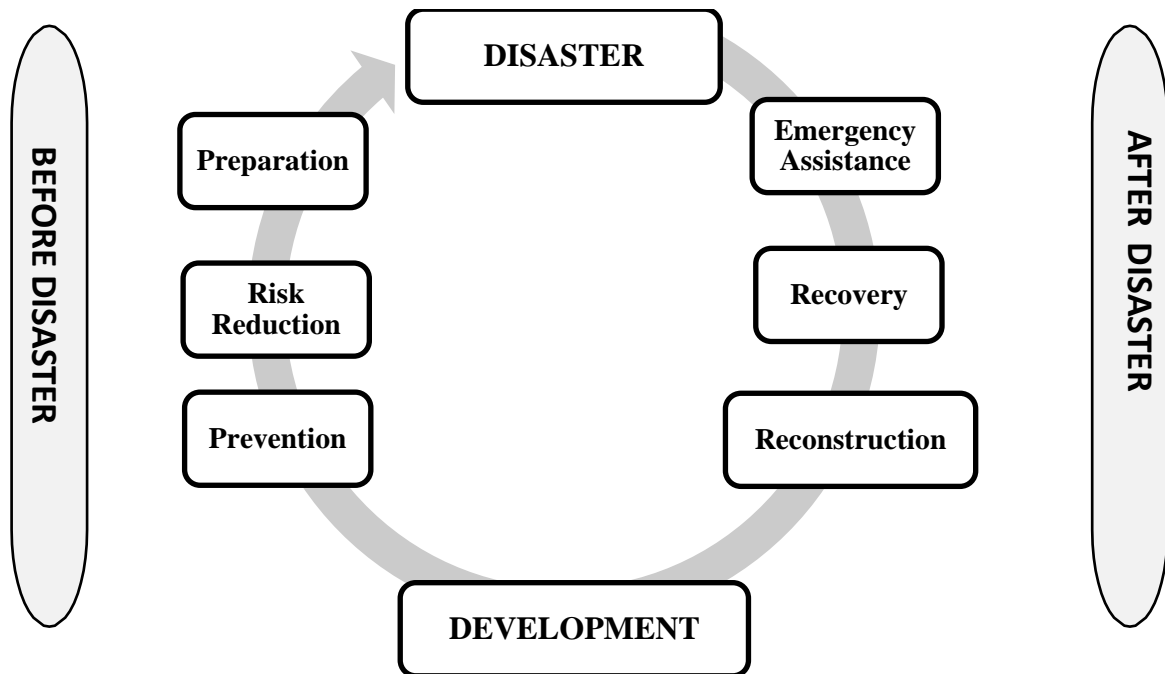

Figure 1 Stages of Disaster Administration (Şahin, 2019:189, quoted by Ergünay, 1996: 269).

Disaster administration, which is divided into two parts as pre-disaster and post-disaster, can be characterized as the pre-crisis period that includes the integrity of preparation, risk reduction and prevention activities. At this stage, what needs to be done in preparation for possible disasters as a result of the disasters encountered before is examined in three stages. In the post-disaster period,

emergency relief, recovery and reconstruction processes refer to the immediate medical assistance of the affected area and society, followed by recovery in terms of adaptation to the new order as of the post-disaster period and reconstruction process after the crisis situation overcome urgently.

When disaster administration is considered, three main parts emerge as pre-disaster, disaster period and post-disaster. In the Presidential Decree on the Organization of Institutions and Organizations Affiliated, Related, Associated Institutions and Organizations and Other Institutions and Organizations published in the Official Newspaper dated 15/7/2018 and numbered 30479 "Article 30 - (1) The purpose of this Chapter is to regulate the establishment, organization, duties and powers of the Disaster and Emergency Administration Presidency under the Ministry of Interior to carry out services related to disasters and emergencies and civil defense. (2) This Chapter covers taking the necessary measures for the effective realization of services related to disasters and emergencies and civil defense at the national level, ensuring coordination among the institutions and organizations carrying out preparation and risk reduction before the occurrence of the events, response during the event and recovery after the event, conducting and coordinating humanitarian aid operations at home and abroad, and developing and implementing policy proposals on these issues." (p.19.), the stages of disaster administration are stated. In this direction;

Emergency: A state of crisis created by events and incidents that halt or disrupt the ongoing life activities of the society on a mass or regional basis, requiring efforts in a race against time to intervene,

Preparedness: All pre-disaster activities for immediate and effective response to disasters and emergencies,

Risk reduction: All planned interventions to be taken in order to prevent the possible risk and reduce the damage to a reasonable level according to the disaster scenarios developed in a previously planned, especially in a designated area,

Recovery: Refers to all activities related to the normalization of social life that has lost its general sustainability in disasters and emergencies and regeneration status (AFAD, 2018:10)

2.1.1.1 Preparation

Considering their effects and consequences, disasters affect all segments of the society in every field. Disaster preparedness can be defined as community-based or family-based disaster preparedness, minimizing the risk of disaster in individual and institutional sense, increasing the ability to respond to disaster risks, increasing disaster awareness and disaster administration skills through education. At the same time, disaster preparedness involves the responsibility of local and central authorities, private sector, universities and all individuals in particular. Making living areas ready for possible earthquakes, determining settlements and housing areas well, producing projects with the dynamics of the region's potential disaster situation, conducting studies on the people and conditions to participate in these projects, moving living areas under high risk of destruction and benefiting from expert support in reconstruction, analyzing the durability of transportation systems considering the human population in the area can be counted among the things to be done in the preparation phase. (AFAD, 2020:40).

Considering the damage caused by the disaster, the importance of the preparation phase to be carried out within the scope of disaster administration before the disaster is very important. Disasters of unpredictable type, where, how, when and how they will occur cause large-scale loss of life and property in the absence of preparation. This situation was clearly seen in 2011 Van, 2003 Bingöl, 1999 Gölcük and Düzce earthquakes. In addition, since El Nino, which occurs as a result of global warming and creates ocean-induced typhoons, causes loss of life and property in countries such as Southeast Asian countries, the United States of America and Haiti, the pre-disaster preparation studies carried out in these countries are also important as a reference for us. (Şahin, 2019:189).

2.1.2 Risk Reduction

It refers to all activities aimed at preventing the occurrence of a disaster or reducing the probability of its occurrence, determining the possible risk and hazard, establishing legal, financial and administrative structures that need to be developed, planning living areas and determining zoning areas for planned construction, establishing alarm and early warning systems, increasing the interest and information capacity of the society on disaster and its risk. Nowadays, when the importance of risk reduction in disaster administration is increasing, disaster risk administration approach has been adopted in order to increase the disaster awareness of the society, institutions and individuals, to further strengthen their ability to cope with disasters and to develop institutional, administrative and financial measures in order to put into effect the arrangements for minimizing the effects of disasters. Disaster risk administration can also be expressed as the whole of the studies carried out to determine the acceptable level of damage due to disasters that may occur and to minimize possible damages (Erkan, 2010:25)

2.1.3 Prevention

Prevention in disaster administration can be defined as the measures taken before natural disasters occur in the pre-disaster process. The criterion in this definition is the protection of human and economic assets that have harmful effects on the phenomenon or potential danger. Every action taken with a delay leads to overuse of resources required for emergency response. Of critical importance for developing countries, the prevention phase is actually one of the fundamental and difficult to incentivize components of a disaster. Prevention planning is based on two pillars: hazard identification (identifying the actual threats a person faces) and vulnerability assessment (assessing risk and a community's capacity to cope with the consequences of events). Once these issues have been prioritized, the emergency situation can determine appropriate prevention strategies. Prevention efforts can be divided into three phases: *primary prevention (before the disaster)*, *secondary prevention (during the disaster)* and *tertiary prevention (after the disaster)* (Sena and Woldemichael, 2010:168) :

Primary prevention (before the disaster):

- ✓ Raising awareness about disaster
- ✓ Taking measures under control in risky areas
- ✓ Protection against risks identified in hazards, vulnerabilities and needs assessments
- ✓ Community education on first aid, personal hygiene, and injury prevention
- ✓ Safe food protection and distribution
- ✓ Studies on adequate surplus and disposal of drinking water and treatment systems.

Secondary prevention (during/disaster response)

- ✓ Identification and rescue of victims
- ✓ Provision of emergency medical assistance
- ✓ Organizing health services
- ✓ Correct case identification, diagnosis
- ✓ Ensuring communicable disease control
- ✓ Conducting short-term counseling/intervention
- ✓ Managing social reactions well in the moment
- ✓ Burial procedures

Tertiary prevention (after the disaster):

- ✓ Provision of long-term counseling and mental health services
- ✓ Disaster-based administration of emergency services
- ✓ Administration of injury and personal care issues
- ✓ Restoring health services
- ✓ Collecting up-to-date data to update next period action plans

Within the scope of Turkey Disaster Risk Reduction Plan, it is an exemplary study for our country in terms of effectively preventing post-disaster recovery activities and preventing physical, economic, social and environmental damages and losses that may be caused by earthquakes or reducing their effects and creating new living environments that are earthquake resistant, safe, prepared and sustainable, guiding the prevention activities planned in Turkey under the guidance of National Earthquake Strategy and Action Plan (NESAP 2012-2023) and at the same time being a document containing strategic approaches and action sequences aiming to minimise earthquake losses (Afad, 2008:12).

2.1.4 Emergency Assistance

According to the Regulation on Emergency Aid Organization and Planning Principles Regarding Disasters, Part 1, Article 5, subparagraph "e) Emergency aid: Rescue of disaster victims, first aid and medical treatment to the wounded, temporary sheltering of hungry and exposed families and their food, clothing, heating, lighting and other necessities and aids to be provided to prevent epidemics" (Republic of Turkey Ministry of Interior, 1988:2516)

Knowing and planning the resources beforehand is very important for an effective disaster administration. In this context, the most important stages of an effective disaster administration are planning and emergency aid. In disaster situations where the ordinary order is disrupted or interrupted, people are confronted with conditions that they are not used to and have difficulty in adapting to. These conditions pose great threats to human life and property. For this reason, the necessity of knowing the dangers and risks that the society will face, how to act, how to organize, how, where and by which method they will find the resources needed, constitutes the necessity of emergency aid. (TMMOB, 2013:133).

2.1.5 Reconstruction

The reconstruction phase, which can be defined as one of the longest phases of disaster administration, covers the urgent and basic needs of the society such as basic needs, permanent housing construction, education, electricity, water, sewerage, communication and transportation. One of the most successful examples of the reconstruction phase in Turkey is the 2011 Van earthquake. In the 1999 Gölcük earthquake, the crisis situation was overcome urgently and the reconstruction phase started in a short time (Şahin, 2019:191).

Pursuant to Law No. 5902, "Integrated Disaster Administration System" was introduced with the establishment of AFAD. Turkey Disaster Response Plan, which establishes a disaster administration system aiming to minimize the damages arising from disasters together with disaster preparedness, planning and risk reduction activities, early warning and uninterrupted communication projects and training and awareness programs, is effective in building Turkey after disasters. (AFAD, 2016:3).

2.1.6 Recovery

Recovery is a set of decisions and activities that express the re-living conditions that are tried to be created for the community exposed to disaster. Decisions taken within this whole are within planned and motivating arrangements to reduce possible disaster risks. Immediately after overcoming the crisis situation that emerges after disasters, the recovery phase, which aims to restore the local citizens affected by the disaster to the pre-disaster social order as soon as possible, includes damage assessment, aids and entitlements, public housing provision process, social improvement and improvement of the local economy.

After solving the new crisis situations that arise after disasters, the next thing to do is to bring the conditions of the disaster victims back to their previous living conditions. At this point, accelerating the efforts to return to normal is the most important objective of the recovery phase. On the basis of these activities, local governments should plan as fast as possible, and emergency aid accumulations

that will cause accumulation immediately after the disaster should be taken into planning. For the central governments, the continuation of the commercial activities of the people of the region will reduce their regional burden. (Gökçe and Tetik, 2012:15).

2.2 DISASTER RECOVERY WORKS

Post-disaster recovery refers not only to the removal of debris and the cleaning of pollution, but also to the construction of damaged houses, the replacement of the material added values that existed before the disaster, the continuation of commercial activities, the rebuilding of the destroyed or damaged infrastructure and making it operational. Recovery is a long-term process that refers to the process of making human and environmental factors work together again and making them better and more ready than before the disaster.

Recovery is more effective when security is ensured, results are achieved as early as possible, central and local administrative processes are restructured, and national and local economies are developed. Developments in the aforementioned areas make recovery more permanent in the eyes of society and individuals. Recovery and reconstruction activities, which are needed even more after the disaster, may take several months or several years. Depending on the alert level of the disaster, economic development resources that need to be obtained from different places may be replaced by international resources. The issues to be considered in the planning of recovery are as follows:

- ✓ Identifying the housing needs that arise after disasters,
- ✓ Identification of low, medium and severely damaged houses,
- ✓ Identifying resources for housing to be built by the Housing Development Administration or other initiatives,
- ✓ Rental housing,
- ✓ Temporarily occupied housing and park and garden areas.

Recovery activities can be examined in three stages: preparation, risk reduction and reconstruction. In this context, recovery activities that start immediately after the disaster or may take a long time are as follows (Kadioglu, 2011:166) :

- ✓ Debris and accident administration
- ✓ Crisis social counseling
- ✓ Legal advice
- ✓ Business and employment counseling
- ✓ Employer counseling
- ✓ Emergency and health care counseling
- ✓ Planning for economic development
- ✓ Reconstruction

	Million TL	Million USD
Emergency Allowance	271,0	14,4
1.003 Additional periodic share to Social Assistance and Solidarity Foundation from Social Assistance and Solidarity Encouragement Fund (SYDT)	225,0	11,9
Cash assistance of 10 thousand TL to earthquake-affected households	16.790,0	890,0
15,000 TL relocation assistance for households whose houses are damaged and 1-year rental assistance of 5,000 TL per month for homeowners and 3,000 TL per month for tenants	33.000,0	1.749,7
TL 100,000 for the relatives of those who lost their lives in the earthquake for their urgent needs and fuel aid for earthquake victims who travel to provinces outside the earthquake zone with their own vehicles	2.200,0	116,6

Expenditures for the purchase of tents, materials for tents (blankets, mattresses, bedding, pillow linen sets, heaters, etc.) and containers for temporary shelter	25.000,0	1.325,6
Expenditure on accommodation and food expenses of earthquake Victims	40.500,0	2.147,4
Estimated Other Expenditures	10.000,0	530,2
Total	127.986	6.786

Figure 2 2023 Kahramanmaraş and Hatay Earthquakes Emergency Recovery Assistance (SBB 2023:131).

According to the data of the Presidency of Strategy and Budget for the earthquakes that occurred in Turkey on 6 February 2023 within the scope of recovery efforts, the financing used from the central budget and its type are indicated as above. First of all, the emergency appropriation transferred to the coordination centres established in the region contributed to the rapid provision of urgently needed basic humanitarian needs in the region in the early stages of the disaster. The cash aid of 10 thousand TL, which will contribute a lot to the affected households and all humanitarian elements in the disaster area during the recovery phase, has enabled the transfer of families to the areas not affected by the disaster, except for all basic necessities that were free of charge in the first phase. In this context, the relocation assistance provided to homeowners and tenants has gained importance. From the first hours of the disaster, tents, tent materials (blankets, mattresses, pillows, bed linen sets, heaters, etc.) and containers for temporary shelter have been the most concrete examples of the recovery plans planned by the central government. The types of expenditures, improvement phases and issues in the table above have served as a reference for this study on the accuracy of the current central government improvement intervention.

In addition to these aids, issues such as determination of tent city areas and placement of disaster victims in these areas, determination of gathering areas and especially the location of rubble and demolition excavation in accordance with public health, good selection of alternative roads instead of roads that are unusable after the disaster, good selection of warehouse and distribution points, appointment and scheduling of necessary public personnel, identification of roads for vehicles with priority of passage, etc. should be addressed by central governments before local governments in disaster crisis and budgeting for related items should also be made. In the literature, the least studied stage in terms of number and ratio among the stages of disaster administration is the recovery stage. It has also been observed that there is no study on the transportation work that should be carried out with public coordination. Generally, there are studies on evacuation and emergency health aid during disasters (Öztaş, 2019:6).

3. KURT LEWIN'S MODEL OF CHANGE

Kurt Lewin was a seminal theorist who worked on groups, experiential learning and action research. His work has focused on social psychology and in particular in the context of experiential learning, group dynamics and action research. Kurt Lewin was born on September 9, 1890 in the village of Mogilno in Prussia (now part of Poland). He was one of four children of a middle-class Jewish family (his father owned a small grocery store and a farm). When he was 15, they moved to Berlin and he enrolled in the Gymnasium. In 1909, Kurt Lewin entered Frieberg University to study medicine. He later transferred to the University of Munich to study biology. His special interests were the fight against anti-Semitism, the democratization of German institutions and the need to improve the position of women. (Smith, 2001:1).

In the first Human Relations article, "Changing in Three Steps: Unfreezing, Changing and Refreezing", Lewin's approach to behavior change can be summarized as follows:

Known from its earliest days as Lewin's three-stage model, considered the best and arguably the most effective approach to organizational change, it was originally developed not as an approach to organizational change but as a solution to social conflicts such as racism. The model is based on field

theory, which was developed by Lewin in the 1920s to investigate child behavior. The three-step model has received both praise and significant criticism. Simple, linear, prescriptive, lacking a naturally occurring sequence and lacking a cognitive dimension, to name but a few. Perhaps the most serious criticism is that Lewin "never developed such a model and that it took shape after his death". If this last claim is true, we would have to rewrite the last 60 years of the change literature and this would seriously undermine the foundations on which the organization development (OD) movement was built (Burnes, 2020:35).

3.1 Three Stages of Change Model

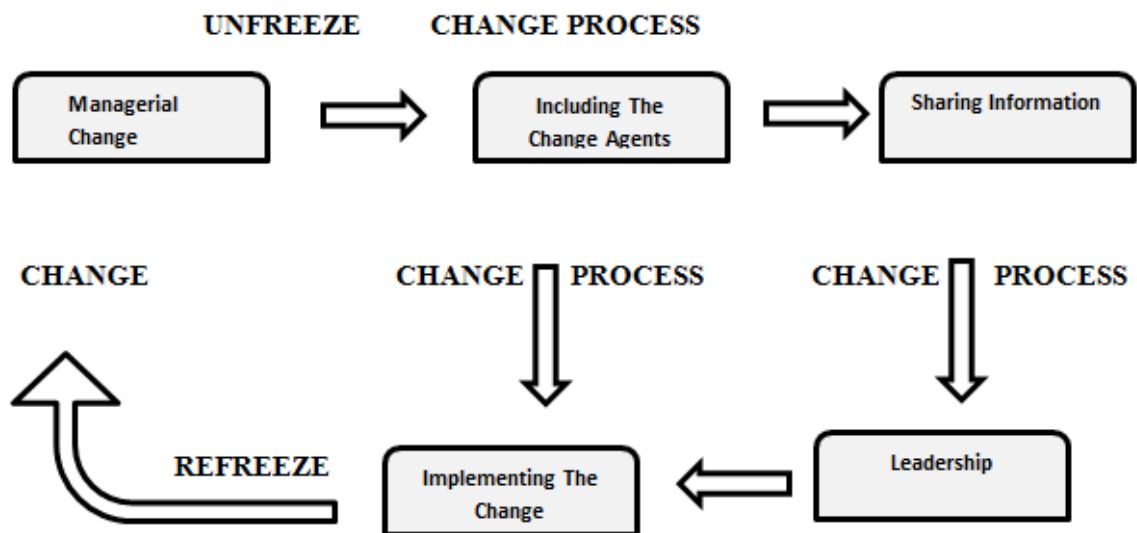

Figure 3 Change Process (Hussain et al. 2018:126)

Kurt Lewin is generally recognized as the founder of change management. Unfreeze-change-refreeze or "change in three steps" is considered the 'basic' or 'classical' approach to administration. The study of change management followed Lewin after this process. It has been a reference for almost all theories of change in the following fifty years. In the change process of Lewin's three-stage model, data can be codified and personalized. In the codification phase, information is stored, while in the personalization phase the focus is on how to transfer information between individuals. Codification of information is called explicit knowledge that can be easily transferred, while personalization is called tacit knowledge that cannot be easily transferred. The above model explains the whole cycle or process of organizational change by applying Kurt Lewin's three-step model.

3.1.1 Unfreezing

As Lewin explains in detail, target behavior is relatively static because the triggers and inhibitors are in balance. For change to occur, the equilibrium between the forces that maintain a certain level of mass self-regulation must be disturbed, in other words, unfreezing must occur. Therefore, the key change issue at this point is how to dissolve the forces that maintain the quasi- stable equilibrium (Burnes, 2020:37).

Unfreezing defines the process of changing and ignoring one's previous belief system. Prior to change, a favorable environment for change should be created. The individual should be guided to reconsider many valuable assumptions about himself/herself and his/her communication with others. (Smith, 2001:6).

According to Lewin, the stability of human behavior was based on a quasi-stable balance of triggers and inhibitors within the social situation. Understanding behavior was a prerequisite for determining the position of the individual in his social life. People tend to change their behavior and it is often

difficult to change this tendency. Therefore, Lewin saw dissolution as a compulsory educational process that consumes a great deal of energy, however, people allow the necessary fluidity for change to occur through reflection, appreciation, conviction or overt behavior. Lewin also believed that acquired learning better trains people for future change (Burnes, 2004:313)

3.1.2 Change

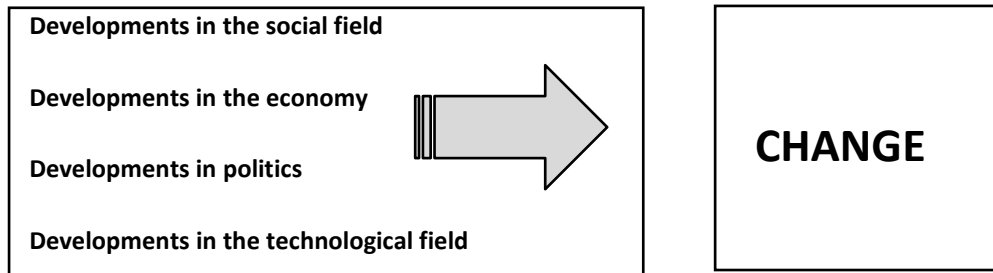

Figure 4 Factors Causing Change (Erdoğan 2019:2)

Developments and regressions that affect general life and allow us to maintain a sustainable stable standard of living are references to change, and in many areas they make society tend to abandon the old and adopt the new. Disasters, on the other hand, are serious factors that lead to compulsory and sudden change in terms of the results experienced in social, economic, political and technological fields.

Planned and successful change is crucial for achieving sustainable and effective governance in today's world. Unpredictability in itself encompasses not only natural phenomena but all processes of change in the universe. Human beings as permanent members of the change situation are used to understand the complexity of change in nature and society. Change is often triggered by an organizational crisis situation. The correct reflection of this crisis situation on the human and natural elements is an indication that effective change management is in place (By, 2005:373).

The risks and dangers we face in our age drive the engine of social change in technological development and utilization, and the possible disasters and catastrophic situations inherent in contemporary life itself have led us to prepare even more accurately for the situation of change. (Matthewman, 2012:197).

3.1.3 Refreezing

Kurt Lewin's model (unfreeze, change and refreeze) is well accepted in psychology for effective change implementation. Implementing change aims to change the current state of the organization to the desired state, but this will not happen quickly, but simultaneously. Beckhard and Harris identified three stages for change implementation; activity planning, commitment planning and change management structures. Activity planning is a roadmap for organizational change, effective activity planning is essential for successful change management. Specific activities include the change elements involved, periodic guidance, and link tasks directly to the organization's change priorities and goals. Commitment planning identifies individuals and groups whose commitment to organizational change is needed or required in order to formulate and gain their support. The people or groups are political support, stakeholders' plans and their commitment to the change process. When it comes to refreezing change, guiding change, designing a future for change, developing political support, managing the process and sustaining momentum are the most effective activities to manage the process. Guiding change and designing a future for change indicate that the uninterrupted or current state of the organization is being considered for change, developing political support and managing the

transition indicates the moving phase of change, and maintaining momentum indicates the implementation and refreezing of change. (Hussain et al. 2018:125).

In this context, the recovery phase covers the processes after the first response to the disaster. At this stage, the change process to be applied together with the other two ongoing stages should be in a way to ensure that the change becomes more permanent. The recovery phase, which aims to eliminate all material and immaterial disaster damages, can be defined as the equivalent of refreezing process in the theory of change (Dynes, 1988:106).

As the last step of Lewin's theory of change, the goal of the refreezing stage, is to maintain harmonious change to the new normal. The aim is that the people involved in the change process accept the new situation as the new normal and thus eliminate the difficulties encountered when trying to implement change. The values, activities, goals and adaptation processes of the group change according to the new situation (Raza, 2019:2)

4. CONCLUSION

Works and operations such as identification and rescue of victims, provision of emergency medical aid, organization of health services, correct case identification and diagnosis, provision of infectious disease control, provision of short-term counseling/intervention services, instantaneous good administration of social reactions, which are among the works to be done in the prevention phase of disaster administration, constitute a reference to the state of change that will occur regarding the new order after the disaster, especially from the first hours of the disaster, within the scope of the dissolution phase of Lewin's change model. In this context, it is possible for the dissolution to occur with the disruption of the balance between the forces that maintain mass self-regulation at a certain level within the changing order after the disaster. Disrupted balances can be given as examples of the dissolution stage of change in the context of the identification of individuals who had healthy living conditions before the disaster as victims, the reorganization of health services that were previously in order, and the correct administration of the dissolution traumas that will begin after the crisis situation.

Emergency aid, as defined in this research, refers to "rescuing disaster victims, providing first aid and medical treatment to the wounded, temporary sheltering of hungry and exposed families and meeting their food, clothing, heating, lighting and other necessities, and assistance to prevent epidemics". From this point of view, in the change phase of the three-stage change model, the ongoing efforts to redesign situations such as intervention, humanitarian aid and shelter following the dissolution constitute an example of the change phase. On the basis of this, the aims of bringing the conditions of disaster victims to their previous living conditions and accelerating the efforts to return to normal, which we have already mentioned regarding the change in the recovery phase, fully emphasize the place of the concept of change in disaster administration. At the same time, besides the rapid planning interventions of the Disaster and Emergency Administration Presidency and local administrations, the practices planned for the accumulations that may occur immediately after the disaster express the legal basis of the systematic duty assigned to the concept of change. While defining recovery, the statement that it is a process in which human and environmental factors should be made operational again and especially the new situation should be made more effective and operational from the situation before the disaster guides the literature and this study in the planning of the development phase.

Tertiary prevention activities planned after the disaster, such as the provision of long-term guidance and mental health services, disaster-based administration of emergency services, administration of injury and personal care issues, re-establishment of health services, collection of up-to-date data to update the next period action plans can be referred to the refreezing stage of Lewin's three-stage change theory. In this context, the coordination practices created as a result of the Kahramanmaraş earthquake in Turkey in 2023, and the establishment of AFAD in accordance with the Law No. 5902, is an example of a practice where the functionality of the Integrated Disaster Administration System is clearly seen. In particular, issues such as damage assessment, aids and entitlements, public housing

provision process, improvement of social and local economy are among the practices that can be exemplified within the scope of the refreezing phase of post- disaster recovery efforts.

The recovery phase, where human and environmental factors are made operational again, can both reference change and guide the refreezing phase. In particular, recovery planning issues such as determining the housing needs that arise after the disaster, identifying low, medium and severely damaged houses, and determining the resources for housing to be built by the Housing Development Administration or other initiatives are of great importance in terms of planning the permanence of change in the change phase of the three-stage change model. In this context, in order to ensure permanent change and to prevent negative returns in the refreezing phase, the Integrated Disaster Administration System should be operated effectively in debris and accident and disaster administration, crisis social counseling, legal counseling, business and employment counseling, employer counseling, emergency aid and health services counseling, planning for economic development and reconstruction.

Since the presence of codifiable and customizable data in the process of change makes the main process of change more planned, especially in disaster administration, permanent trace applications in terms of improvement have a facilitating effect on the refreezing phase. In this context, the data obtained from Integrated Disaster Administration applications can be shared with local administrations and used effectively in terms of urban transformation planning afterresettlement. Transferring the coded information to the local level and removing it from the state of tacit knowledge explains the whole cycle or process of organizational change by applying Kurt Lewin's three-step model.

In Turkey, the most prominent examples of social fragility and resistance to adaptation to the new normal were observed in the Kahramanmaraş earthquakes in February 2023. In this context, being prepared for risks, especially in terms of reconstruction, and awareness of awareness can accelerate post-disaster recovery efforts. In general, while reconstructing the city and social systems exposed to hazards in Hatay and Kahramanmaraş, the motivation of the first 72 hours, which is characterised as the golden hours, should not be interrupted in the post-disaster process. In the process of change, which will be much needed in putting the new normal into practice at the point of verifying and classifying the information received from the field, local administrations or assigned coordination staff working with accurate information in pre-earthquake, during and post-earthquake processes can ensure that the change can be implemented successfully and the improvement can be implemented quickly.

In the table on earthquake aids published by the Presidency of Strategy and Budget, especially the social and economic investments to be made for the new normal after the disaster have an important place. The heading of meeting the housing need, which will make the greatest contribution to the post-traumatic recovery period, has the characteristic of being the answer to the most expected question since the beginning of the disaster. The rule that the new is more resistant to change than the old leaves the responsibility to the central government especially in terms of construction and urban planning. The fact that the central administrations aim to make the social structure more disaster-ready in the period before the disaster while creating the existing Disaster Preparedness and Action Plans makes both the implementation of these plans and post-disaster social development more reliable and effective.

Disaster administration, especially with its priorities aiming to stabilize the social and economic changes of the individuals exposed to the disaster, makes the society tend to leave the old order and adopt a new and more crisis-ready order in many areas. The compulsory and sudden changes in social, economic, political and technological fields after disasters can become more sustainable and more systematic than the previous order thanks to the effective planning of the central government. In this sense, effective implementation of refreezing theory in the axis of Kurt Lewin's three-stage change model, which is the subject of this study, is predicted to facilitate the administration of possible disaster situations that may occur in the future, especially in Turkey, which is exposed to disasters. Every disaster administration practice that does not stagnate and focuses on the change of the current situation damaged in the disaster, manages the transition well, maintains the moving phase and

momentum of the change steadily, and designs the implementation and refreezing of the change well is likely to contribute to the improvement process as examined in the study with its content and application examples in terms of guiding and redesigning change.

REFERENCES

- Afad. (2008). *Türkiye Disaster Risk Reduction Plan 2022-2030*. 282.
- AFAD. 2016. *TAMP Turkey Disaster Response Plan*.
- AFAD. 2018. *Disaster Administration and Natural Disaster Statistics in Turkey*. AFAD. 2020. *Disaster Resilient Communities Best Practices*. Vol. 21.
- Ministry of Interior. 1988. *Regulation on the Principles of Emergency Aid Organization and Planning in Relation to Disasters*.
- Burnes, Bernard. 2004. "Kurt Lewin and the Planned Approach to Change: A Re-Appraisal." *Journal of Administration Studies* 41(6):977-1002. doi: 10.1111/j.1467-6486.2004.00463.x.
- Burnes, Bernard. 2020. "The Origins of Lewin's Three-Step Model of Change." *Journal of Applied Behavioral Science* 56(1):32-59. doi: 10.1177/0021886319892685.
- By, Rune Todnem. 2005. "Organizational Change management: A Critical Review." *Journal of Change management* 5(4):369-80. doi: 10.1080/14697010500359250.
- Demirci, Ali, and Mehmet Karakuyu. 2004. "The Role of Geographic Information Technologies on Disaster Administration." *Journal of Eastern Geography* 9(12):67-100.
- Dynes, Russell R. 1988. "Cross-Cultural International Research: Sociology and Disaster." *International Journal of Mass Emergencies & Disasters* 6(2):101-29.
- Erdoğan, İrfan. 2019. *Change management in Education*.
- Ergünay, Oktay. 2007. "Disaster Symposium : Book of Proceedings, December 5-7, 2007, IMO Congress and Culture Center, Ankara."
- Erkan, Ayşe Esse. 2010. "Risk Reduction in Disaster Administration and Problems in Turkey." *DPT-Uzmanlık Tezleri* (1):197.
- Gökçe, Oktay, and Çiğdem Tetik. 2012. *Post-Disaster Recovery Studies in Theory and Practice*.
- Hussain, Syed Talib, Shen Lei, Tayyaba Akram, Muhammad Jamal Haider, Syed Hadi Hussain, and Muhammad Ali. 2018. "Kurt Lewin's Change Model: A Critical Review of the Role of Leadership and Employee Involvement in Organizational Change." *Journal of Innovation and Knowledge* 3(3):123-27. doi: 10.1016/j.jik.2016.07.002.
- Kadioğlu, Mikdat. 2011. *Expecting the Unexpected in Disaster Administration, Managing the Worst*.
- Karaman, Z. T., & Altay, A. (2016). Integrated Disaster Administration, *Ilkem Publishing*, 1(1), 5–24.
- Matthewman, Steve. 2012. "Accidentology: Towards a Sociology of Accidents and Disasters."
- RIMCIS: Revista Internacional y Multidisciplinar En Ciencias Sociales* 1(2):193-215. doi: 10.4471/rimcis.2012.09.

- Öztaş, Sinan. 2019. "Solution Approaches for Post-Disaster Recovery Studies in Disaster Administration." Erzurum Atatürk University.
- Quarantelli, E. L. 2005. *What Is A Disaster New Answers to Old Questions*.
- Raza, M. (2019). *Lewin's 3 Stage Model of Change Explained*. <https://www.bmc.com/blogs/lewin-three-stage-model-change>.
- Şahin, Şakir. 2019. "Disaster Administration in Turkey and 2023 Goals." *Turkish Journal of Earthquake Research* 1(2):180-96. doi: 10.46464/tdad.600455.
- SBB. 2023. *2023 Kahramanmaraş and Hatay Earthquakes Report*.
- Sena, Lelisa, and Kifle Woldemichael. 2010. "Disaster Prevention and Preparedness."
- Smith, M. K. 2001. "Kurt Lewin : Groups , Experiential Learning and Action Research." *The Encyclopedia of Informal Education* (1930).
- TMMOB. 2013. "What Kind of Disaster Administration?" P. 250 in *TMMOB İzmir City Symposium*.

SAĞLIK TURİZMİNDE TÜRKİYE'YE GÜVEN İLE SEYAHAT NİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ¹

Fatma Nuray KUŞCU²
Mehmet Yorulmaz³
Ali GÖDE⁴

Geliş/Received: 29.04.2023

Kabul/Accepted: 24.10.2023

DOI: <https://doi.org/10.58724/assam.1289883>

ÖZ

Bu araştırmada, yalnızca sağlık turizmi amacı ile Türkiye'ye gelen hastaların destinasyon olarak Türkiye'ye hissettikleri güven ile Türkiye'ye seyahat niyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda; sağlık hizmeti almak için araştırmanın yapıldığı kurumda bulunan hastalar arasından basit seçkisiz örneklem yöntemi ile belirlenen 178 hasta araştırmanın örneklemini oluşturmakta olup veriler yüz yüze anket uygulanarak toplanmıştır. Araştırmada, "Kişisel bilgi formu", "Hizmetten Memnuniyet Ölçeği" ve "Bölgesel Güven Ölçeği" kullanılmıştır. Veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Ayrıca analiz yöntemi olarak verilerin normal dağılmadığının tespit edilmesi üzerine; Mann Whitney U, Kruskal-Wallis ve spearman korelasyon analizleri uygulanmıştır. Araştırmaya 178 sağlık turisti katılım göstermiştir. Araştırmanın sonucunda, katılan sağlık turistlerinin Türkiye'ye hissettikleri güven ile Türkiye'ye seyahat niyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda Türkiye'ye hissettikleri güven arttıkça Türkiye'ye seyahat niyetleri artmaktadır.

Anahtar sözcükler: Sağlık Turisti, Türkiye'ye Güven, Seyahat Niyeti

¹Bu araştırma "1ST International Congress of Selçuk Health Sciences" kongresinde özet bildiri şeklinde sunulmuştur.

² Öğr. Gör. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, nuraykusc@outlook.com, ORCID: 0000-0003-2657-6174

³ Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, mtyorulmaz@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6670-165X

⁴ Öğr. Gör. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, alig.sy31@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6865-6298

ORCID: 0000-0002-6865-6298

Hakem değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkısı: Tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 23 sayılı kararı ile 18.08.2022 tarihinde etik komite onayı alınmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind.

Author Contributions: All authors contributed equally.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval was received on 18.08.2022 with the decision numbered 23 of Hatay Mustafa Kemal University Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Board.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN TRUST IN TURKEY AND TRAVEL INTENTION IN HEALTH TOURISM

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine the relationship between the trust that patients who come to Turkey for health tourism purposes feel to Turkey as a destination and their intention to travel to Turkey. In line with the purpose of the research; 178 patients, whose structure was determined by simple random sampling method among the patients in the institution to receive health care, constitute the sample of the research and the data were collected by applying a face-to-face questionnaire. In the research, "Personal Information Form", "Service Satisfaction Scale" and "Regional Trust Scale" were used. The data were analyzed with the SPSS program. In addition, as an analysis method, upon the determination that the data were not normally distributed; Mann Whitney U, Kruskal-Wallis and Spearman correlation analyzes were applied. 178 health tourists participated in the study. As a result of the research, it was determined that there is a statistically significant and positive relationship between the confidence of the participating health tourists in Turkey and their intention to travel to Turkey. In line with this result, as their confidence in Turkey increases, their intention to travel to Turkey increases.

Keywords: Health Tourist, Trust in Turkey, Travel Intention

1. Giriş

Sağlık turizmi, sağlık hizmetlerinin küreselleşmesi nedeniyle turizm endüstrisinde en umut verici sektörlerden biridir. Sağlık turizmi (tıbbi veya sağlık hizmetleri satın almak için yurtdışına seyahat etmek) tıp alanına faydalar sağlamaktadır. Ayrıca oteller, restoranlar, eğlence hizmetleri ve ulaşım hizmetleri için önemli gelir oluşturmaktadır (Mason ve Wright, 2011). Gelişen teknoloji ve iletişim olanakları sayesinde, dünyanın herhangi bir bölgesinde olsa da, hastalar kendi hastalık durumları ile ilgili en başarılı tedavileri gerçekleştiren kurumları araştırmakta ve buralarda tedavi almak istemektedirler (Puczkó ve Smith, 2022; Utama, Rai ve Sukmana, 2021). Sağlık turizmdeki artış, tıbbi hizmet sağlayıcılar, seyahat hizmeti kolaylaştırıcıları, akademik araştırmacılar ve politika yapımcılar dahil olmak üzere çeşitli gruplardan ilgi görmektedir. Sadece küresel medikal turizm pazarının büyüklüğü 2019'da 104 milyar dolardı ve 2027'ye kadar 273 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir (Sanjivan ve Sahil, 2020). Sağlık turizm endüstrisinde artan üretkenlik potansiyeli nedeniyle bu süreci anlamak çok önemlidir (Park, Ahn ve Yoo, 2017).

Birçok araştırmacı sağlık turizmin faydalarını incelemiş ve birçok faktörün (örn. yüksek kalite, düşük maliyet ve tıbbi tedaviler için kısa bekleme süreleri) hastaların karar verme sürecini etkilemektedir (Connell, 2006; Ye, Yuen, Qiu ve Zhang, 2008). Sağlık turizmi yapılmadan önce de ilk aranılan şeylerden bir tanesi hizmet alınacak yer ile ilgili hissedilebilecek güven duygusunu oluşturmaktır. Bölgesel güven, "*ortalama bir tüketicinin, bölgenin vaat edilen işlevini yerine getirme yeteneğine güvenme isteği*" olarak tanımlanmaktadır. Genellikle güven yeterlilik, dürüstlük ve yardımseverlik gibi inançlarla ilişkilendirilebileceğini veya bunlarla tanımlanabilmektedir (Chaudhuri ve Holbrook, 2001)

Sağlık hizmetleri bazı durumlarda hayati ve riskli bulunmaktadır; bu nedenle, müşteri güveni yaratma yeteneği önemlidir. Bir sağlık hizmeti markasına ya da ülkeye duyulan güven, markaya ya da ülkeye yönelik tüketici tutumları, algılanan kalite, prestij ve personelin müşteri odaklı davranışı gibi çeşitli faktörler tarafından yönlendirilmektedir (Kemp, Jilapalli ve Becerra, 2014). Sağlık hizmetlerinin karmaşık ve benzersiz özelliklere sahip olması nedeniyle hissedilecek güven duygusunun önemi artmaktadır. Bireyler sağlıklarını ancak yeterince güvendikleri kuruma ya da sağlık çalışanlarına emanet etmek istemektedir. Bu istek yabancı ülkede bulunma sebebi ile sağlık turistleri tarafından daha baskın bir hal almaktadır. Sağlıkta güvenin sağlanması; performans, yüksek vasıflı personel, teknik ve davranışsal etkileşimler, tedavi, hasta tipi, rekabetçi bir fiyata genel ve özel hizmetler ve son teknoloji ürünü teknik ekipman dahil olmak üzere çeşitli nicel ve nitel faktörlere bağlanmaktadır (Thantry vd., 2006). Bir kuruma, bölgeye ya da ülkeye

güven, tüketicilerin sunulacak olan hizmet/ürünün kalitesine inanmasını sağlamakta ve tüketicilerin bir seçim yapmasına ve hizmet/ürünlerini satın alırken kendilerini rahat hissetmelerine yardımcı olmaktadır (Chih-Chung, Chang, Wei-Chun ve Yau-Nang, 2012). Müşterilerde oluşan güven duygusu da beraberinde tekrar tercih edilmeyi getirmektedir.

Dünyada hızla yayılan sağlık turizmi, Türkiye’de de sağlık hizmetlerinin gelişmiş olması nedeniyle son yıllarda önemli bir artış göstermektedir (Büyüközkan, Mukul ve Kongar, 2021). Türkiye, termal kaynakları, ılıman iklimi, coğrafi erişilebilirliği ve doğal kaynakları nedeniyle bölgedeki en uygun pazarlardan biri olarak kabul edilmektedir. Diğer gelişmişlik özellikleri ile birlikte bu durum, hastaların beklentilerinin karşılanmasına ve memnuniyetlerinin artırılmasına katkı sağlamaktadır (Utama vd., 2021; Yılmaz, Sarıaydın ve Sönel, 2020). Sağlık turizmi açısından bölgede olduğu kadar, dünyanın çeşitli ülkeleri bakımından da hastalar için tercih edilebilecek önemli konaklama merkezleri arasında kabul edilmektedir. Dolayısıyla çeşitli nedenlerle Türkiye’yi ziyaret eden hastaların memnun kalmaları ve güven duygusu oluşması kendi ülkelerinden gelebilecek diğer hastaların almayı planladıkları sağlık hizmetleri için Türkiye’yi ziyaret etmeleri üzerinde etkili olan önemli bir faktör oluşturmaktadır (Özsarı ve Karatana, 2013). Bu kapsamda ziyaretten memnun kalan ve güven duygusu oluşan hastaların, ihtiyaç durumunda aynı bölgeden/kurumdan tekrar sağlık hizmeti almalarıyla sonuçlanmaktadır.

Bu araştırmada, yalnızca sağlık turizmi amacı ile Türkiye’ye gelen hastaların destinasyon olarak Türkiye’ye hissettikleri güven ile Türkiye’ye seyahat niyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için belli tarihler arasında özel bir hastanede sağlık hizmeti almak için gelen turistlerden uygun yöntemler kullanılarak veri elde edilmiştir. Elde edilen veriler neticesinde bulgular sunularak literatürdeki araştırmalarla karşılaştırılması sağlanmıştır. Son kısımda sonuçlar değerlendirilerek önerilerde bulunulmuştur.

2. YÖNTEM

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye’ye sağlık turizmi kapsamında tedavi almak amacıyla gelen 18 yaş üstü hastalardan oluşmaktadır. Ölçek soruları hastalara yüz yüze uygulanarak gönüllülük esasıyla ve seçkisiz basit örneklem yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. 08.04.2022-08.05.2022 tarihleri arasında yürütülen araştırma süresince Liv Hospital Gaziantep’te 249 sağlık turistinin başvurusu kayıt altına alınmıştır. Evreni 249 olarak kabul ettiğimiz araştırmamızda yüzde 95 güven aralığında örneklem hesaplaması yapıldığında 152 sağlık turistine ulaşmanın yeterli olduğu tespit edilmiştir. Verilen tarih arasında 178 sağlık turistine ulaşılmıştır. Bu sayının örneklem olarak yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla, “Kişisel Bilgi Formu”, “Bölgesel Güven ölçeği” ve “Seyat Niyeti Ölçeği” ve kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu; Sağlık turistlerinin yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve sağlık kuruluşuna ilk geliş durumuna dair 4 ifadeden oluşan anket formudur.

Bölgesel Güven Ölçeği; Abubakar (2016) tarafından geliştirilen “Bölgesel Güven Ölçeği” kullanılacaktır. Ölçeği kullanmak için izni alınmıştır. Ölçek tek boyut ve sekiz maddeden oluşmaktadır. Bu ölçek maddeleri de, “5-Kesinlikle katılıyorum ile 1-Kesinlikle katılmıyorum” arasında değişen beşli likert ölçeği ile puanlandırılmıştır. Ölçekte ters kodlama bulunmamaktadır. Abubakar (2016)’ın yaptığı araştırmada Cronbach's Alpha değeri 0.831 olarak hesaplanmıştır. Yapılan araştırmada ise Cronbach's Alpha değeri 0.991 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç, Bölgesel Güven Ölçeğinin oldukça yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2017).

Seyahat Niyeti Ölçeği; Abubakar (2016) tarafından geliştirilen Seyahat Niyeti Ölçeği kullanılacaktır. Ölçeği kullanmak için izni alınmıştır. Ölçek tek boyut ve üç maddeden oluşmaktadır. Bu ölçek maddeleri de, “5-Kesinlikle katılıyorum ile 1-Kesinlikle katılmıyorum” arasında değişen beşli likert ölçeği ile puanlanacaktır. Ölçekte ters kodlama bulunmamaktadır Abubakar (2016) tarafından yapılan çalışmanın güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha değeri 0.900 olarak bulunurken, kendi araştırmamızda bu değer 0.981 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, Seyahat Niyeti Ölçeğinin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2017).

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Ölçek sahiplerinden ve etik kuruldan gerekli izinler alındıktan sonra ölçek soruları katılımcılara çevrimiçi olarak gönderilerek cevaplamaları istendi ve gönüllülük esasına dayanarak gerçekleştirildi. Uygulanan ölçekler sonucunda elde edilen veriler SPSS programı aracılığıyla analiz edildi. Katılımcıların demografik ve tanımlayıcı verilerin (yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve çalıştığı sektör gibi) belirlenmesi adına frekans ve yüzde hesaplamaları yapıldı.

Verilerin normal dağılım göstermediği tespit edildiği için, araştırmaya katılan sağlık turistlerinin hizmetten memnuniyet algısı ve bölgesel güven duyguları üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla aritmetik ortanca (median), IQR, Man Whitney U ve Kruskal Wallis testleri uygulandı. Ayrıca, hastaların hizmetten memnuniyetinin bölgesel güven duygusu arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için spearman korelasyon analizi yapıldı.

3. BULGULAR

Araştırmanın sonuçları bölümünde öncelikle katılımcıların demografik özellikleri ve tanımlayıcı verileri (Tablo 1) sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Demografik Niteliklere İlişkin Betimsel Veriler

Demografik Nitelik	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	94	52.8
	Erkek	84	47.2
Yaş	18-30 yaş arası	74	41.6
	31-45 yaş arası	65	36.5
	46 yaş ve üzeri	39	21.9
Eğitim Durumu	İlköğretim	76	42.7
	Lise	26	14.6
	Üniversite	59	33.1
	Yüksek Lisans ve Üstü	17	9.6
Bu Sağlık Grubuna İlk Geliş mi?	Evet	114	64
	Hayır	64	36
TOPLAM		178	100.00

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 178 turistin %52.8'inin kadın ve %47.2'si erkek olduğu saptanmıştır. Yaş değişkeni açısından turistlerin %41.6'sı 18-30 yaş arasında, %36.5'inin 31-45 yaş arasında olduğu ve %21.9'unun 46 yaş ve üzerinde olduğu belirlenmiştir. Turistlerin eğitim durumu değişkeni incelendiğinde %42.7'sinin ilköğretim, %14.6'sının lise, %33.1'inin üniversite, %9.6'sının yüksek lisans ve üstü mezunu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2, araştırmada kullanılan ölçek ve boyutlar için normallik testi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 2. Normallik Testi Analizi Verileri

Ölçekler	Mean	Std. Deviation	Median	IQR	Skewness	Kurtosis	Kolmogorow-Smirnow	
							Statistic	p
Türkiye Güven	4.53	0.74	5.00	1.00	-2.691	9,656	0.630	0.000
Seyahat Niyeti	4.36	1.01	5.00	1.00	-2.062	3,922	0.654	0.000

Yukarıda sunulan Tablo 2’de katılımcılardan alınan veriler göz önüne alındığında verilerin, Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerlerinin “-1.5 ile +1.5” arasında dağılmadığı belirlenmiş ve verilerin normal dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Kolmogorow-Smirnow değerleri de incelendiğinde verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir (Kalaycı, 2017). Bu bulgular ışığında ilerleyen analizlerde parametrik olmayan analizler uygulanmasına karar verilmiştir.

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile Türkiye Güveni ölçeği ve Seyahat Etme Ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla non-parametrik analiz yöntemlerinden Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis-H testi yapılarak analiz sonuçları Tablo 3 ve Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile Türkiye Güveni Ölçeği Arasında Yapılan Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis-H testi Analizi Sonuçları

Demografik Nitelik	Gruplar	N	Median	IQR	Mean Rank	K-W veya MW-U Değeri	p değeri
Cinsiyet	Kadın ¹	94	4.93	1.00	84.44	4424	0.124
	Erkek ²	84	5.00	0.84	97.23		
Yaş	18-30 yaş arası ¹	74	4.75	1.00	81.28	5.617	0.060
	31-45 yaş arası ²	65	5.00	0.50	99.90		
	46 yaş ve üzeri ³	39	5.00	1.00	87.77		
Eğitim Durumu	İlköğretim ¹	76	5.00	0.75	96.75	7.422	0.060
	Lise ²	26	5.00	1.00	89.96		
	Üniversite ³	59	5.00	1.00	87.56		
	Yüksek Lisans ve Üstü ⁴	17	4.50	1.50	63.12		
Bu Sağlık Grubuna İlk Gelişiniz mi?	Evet ¹	114	4.93	1.00	83.37	4347	0.019* 2>1
	Hayır ²	64	5.00	0.50	100.42		

Tablo 3 incelendiğinde turistlerin sağlık grubuna ilk geliş durumu ile Türkiye güven düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenirken ($p < 0.05$); cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelinen ülke ile Türkiye güveni düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p > 0.05$). Turistlerin sağlık grubuna ilk geliş durumu incelendiğinde daha önce de gelmiş olanların Türkiye güveni puan ortancalarının ilk kez gelenlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile Seyahat Niyeti Arasında Yapılan Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis-H testi Analizi Sonuçları

Demografik Nitelik	Gruplar	N	Median	IQR	Mean Rank	K-W	
						veya MW-U Değeri	p değeri
Cinsiyet	Kadın ¹	94	4,66	1,00	83,93	4472	0,090
	Erkek ²	84	5,00	1,00	95,74		
Yaş	18-30 yaş arası ¹	74	4,50	1,00	78,47	7,257	0,027* 2>1
	31-45 yaş arası ²	65	5,00	1,00	98,46		
	46 yaş ve üzeri ³	39	5,00	1,00	95,49		
Eğitim Durumu	İlköğretim ¹	76	5,00	1,00	94,51	3,937	0,268
	Lise ²	26	5,00	1,00	88,27		
	Üniversite ³	59	5,00	1,00	89,24		
	Yüksek Lisans ve Üstü ⁴	17	4,00	2,50	69,91		
Bu Sağlık Grubuna İlk Gelişiniz mi?	Evet ¹	114	5,00	1,00	86,98	3935	0,334
	Hayır ²	64	5,00	1,00	93,98		

Tablo 4 incelendiğinde turistlerin yaş ile tekrar seyahat etme niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenirken(p<0.05), cinsiyet, eğitim durumu ve sağlık grubuna ilk geliş durumu ile tekrar seyahat etme niyeti arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır(p>0.05). Yaş gruplarındaki değişkenler incelendiğinde 31-45 yaş arası bireylerin grup puan ortancasının 18-30 yaş arası bireylerden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 5. Hizmetten Memnuniyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Türkiye Güveni Arasındaki Spearman Korelasyon Analiz Bulguları

		1	2
1- Türkiye Güven	R	1	
2- Seyahat Niyeti	R	,812**	1
	P	,000	

****p<0,001 *p<0,05**

Tablo 5’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan turistlerin Türkiye güvenleri ile seyahat etme niyetleri arasında spearman korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz neticesine göre Türkiye güvenleri ile seyahat etme niyetleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir(p<0,001). Turistlerin Türkiye’ye olan güven duyguları arttıkça tekrar seyahat etme niyeti de artmaktadır. (p<0,001, r=0,812).

4. TARTIŞMA

Sağlık turizmi amacıyla hizmet alıp memnuniyetle ayrılmaları sağlık turizmi kapsamında kuruma, ülkeye, bölgeye güven duyulabilmesi açısından önemlidir. Oluşan güven duygusu insanların seyahat etme niyetiyle ilişkilidir. Bu araştırmada sağlık turistlerinin hizmetten memnuniyetlerinin Türkiye’ye güvenleri üzerine etkisinin olup olmadığı tespit etmek amaçlanmıştır. Bu araştırmaya katılan 178 turistin %52.8’inin kadın ve %47.2’si erkek olduğu saptanmıştır. Yaş değişkeni açısından turistlerin %41.6’sı 18-30 yaş arasında, %36.5’inin 31-45 yaş arasında olduğu ve %21.9’unun 46 yaş ve üzerinde olduğu belirlenmiştir. Turistlerin eğitim durumu değişkeni incelendiğinde %42.7’sinin ilköğretim, %14.6’sının lise, %33.1’inin üniversite, %9.6’sının yüksek lisans ve üstü mezunu olduğu belirlenmiştir.

Araştırmamızda Türkiye Güveni ölçeği ile yalnızca sağlık grubuna ilk geliş durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilirken, diğer demografik değişkenlere verilen cevaplarda anlamlı farklılık saptanmamıştır. Bunun sebebi daha önce alınan hizmetten sağlanan memnuniyetin gelecekte alınacak hizmetler hakkında kısmen de olsa teminat vermesinden kaynaklanabilir. Eğer bir ürün ya da hizmet tekrar satın alınacaksa tecrübeye güvenmek en olası seçenektir. Iranmanesh ve diğerleri (2018)'nin araştırmasında yaş ve cinsiyet değişkenleri ile güven arasında anlamlı farklılık saptanmazken, eğitim değişkeni ile güven arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır. İbiş ve Batman (2018)'in 131 Çinli turist üzerinde yaptığı araştırmada cinsiyet ve eğitim demografik değişkenleri ile bölgesel güven arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır. Kılınç ve Koçarlan (2022)'in 286 turist hasta ile yaptıkları araştırmada, bölgesel güven ile cinsiyet ve eğitim durumu arasında anlamlı farklılık tespit edilmemişken, yaş değişkeni ile anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Abubakar (2016)'ın sağlık turistleri üzerinde yaptığı araştırmada cinsiyet ile bölgesel güven arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Uslu (2017)'in turistleri üzerinde yaptığı araştırmada, güven ile cinsiyet, yaş ve eğitim durumu arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Sağlık turistlerin yalnızca yaş ile tekrar seyahat etme niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenirken, cinsiyet, eğitim durumu ve sağlık grubuna ilk geliş durumu ile tekrar seyahat etme niyeti arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Yaş gruplarındaki değişkenler incelendiğinde 31-45 yaş arası bireylerin grup puan ortancasının 18-30 yaş arası bireylerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun nedeni ilerleyen yaşlarda insanlarda ortaya çıkan hastalıklarının artmasıyla daha uygun, hizmet kalitesi yüksek hizmet ve başka ülkenin doğal güzelliklerin keşfetme isteğinden kaynaklanabilir. Golets, Farias, Pilati ve Costa (2021) göre yaşın, turistlerin risk algısı ve seyahat niyetlerinin bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Kılınç ve Koçarlan (2022)'in 286 turist hasta ile yaptıkları araştırmada, seyahat niyeti ile cinsiyet ve eğitim durumu arasında anlamlı farklılık tespit edilmemişken, yaş değişkeni ile anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Koç (2021) tarafından sağlık turistleri üzerinde yaptığı araştırmada seyahat niyeti ile eğitim durumu arasında anlamlı farklılık tespit edilmişken, cinsiyet ve yaş değişkeni ile anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Abubakar (2016)'ın sağlık turistleri üzerinde yaptığı araştırmada cinsiyet ile seyahat niyeti arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Baş (2022)'in sağlık turistleri üzerinde yaptığı araştırmada cinsiyet, yaş ve eğitim durumu ile seyahat niyeti arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Kutay Sarayköylü (2023)'in sağlık turistleri üzerinde yaptığı araştırmada, seyahat niyeti ile cinsiyet ve yaş değişkenleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmişken, eğitim durumu ile anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Araştırmada veriler analizi neticesinde Türkiye güven ile seyahat etme niyetleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Kılınç ve Koçarlan (2022) tarafından sağlık turistleri üzerinde yapılan araştırmada da güven ile seyahat etme niyetleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Abubakar (2016) tarafından sağlık turistleri üzerinde yapılan araştırmada da güven ile seyahat etme niyetleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Wu, Li ve Li (2016) Çin'de yapmış olduğu araştırmada memnuniyet ve güven ile seyahat etme niyeti arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Iranmanesh ve diğerleri (2018) araştırmalarında Müslüman medikal turistlerin İslami tıbbi tedaviye yönelik tutumları üzerinde güvenin önemli bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Park ve diğerleri (2017) Güney Kore'de yapmış olduğu araştırmada memnuniyet ile tekrar seyahat etme niyeti arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Göde, Yorulmaz ve Aydoğdu (2021) tarafında yapmış oldukları araştırmada sağlık turistlerinin geri bildirim sağlayacakları iyi hazırlanmış web sayfalarının olması hizmet almak ve bölgeye güven duymada önemli olduğu düşünülmüştür. Han ve Hyun (2015)'in araştırma bulgusuna göre rekabetçi bir medikal turizm pazarında; personele ve kliniğe olan güven, turistlerin klinikleri ve gidilecek ülkeyi tekrar ziyaret etme niyetlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Polat ve Aydın (2016) tarafından sağlık turistleri üzerinde yapılan araştırmada güven ile tavsiye etme niyetleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir etkisi olduğu

tespit edilmiştir. Aksoy ve Aytaç (2021) tarafından sağlık turistleri üzerinde yapılan araştırmada da güven ile seyahat etme niyetleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada sağlık turistlerinin Türkiye güvenleri ile seyahat niyetleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Turistlerin Türkiye'ye olan güven duyguları arttıkça tekrar seyahat etme niyeti de artmaktadır.

Sağlık turistinin hizmet almadan önce gideceği ülke ile ilgili gerekli araştırmaları yaparak gideceği ülke hakkında bir ön izlenime sahip olmaktadır. Bu ilk izlenim güven temelinin ilk basamağıdır. Bu kapsamda insanların araştırma yapacağı ve bilgi edinebilecekleri en önemli kaynaklar daha önce sağlık turizmi almış kişiler veya internet aracılığıyla hastanenin vermiş olduğu hizmetlerdeki başarı durumudur. Turistlerin cevap arayabileceği her soru ile ilgili web sayfasında bilgilendirmeler bulunmalı, canlı destek hattı aktif ve seri olarak kullanılmalıdır. Ayrıca turistin ülkesinde aracı kuruluş şubeleri açılarak ön bilgiyi doğrudan alınması sağlanarak güven duygusunun da oluşmasında önemli katkılar sağlayabilir.

Sağlık turisti gideceği ülkeye güven duymaya başladıktan ve hizmet almaya karar verdikten sonra turistin ülkeye gelişinden ülkesine geri dönüşüne kadar alacağı hizmetleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu süreçte sağlık turistine yapılacak tüm hizmetler hakkında anlayacağı dilde ayrıntılı olarak bilgilendirilmelidir. Sağlık turistlerinden gelen talep, istek ve şikâyetler ile yakından ilgilenilmelidir. Sağlık hizmeti sunan kuruluşlarının elindeki teknik donanımı ve insan kaynağını en üst kalitede tutması hizmet kalitesinin artmasına ve sağlık turistinin memnuniyetini arttıracaktır. Güven en net hali ile memnuniyet sonrasında kazanılabilecek bir duygudur ve turistin tekrarlayan seyahat davranışlarının genellikle açıklayıcısıdır.

Sağlık turisti hizmet aldıktan ve ülkesine döndükten sonrada oluşan bu güveni sürdürmesi sağlanabilir. Bu da hizmet alan turistle düzenli periyotlarla iletişim kurarak sağlığı hakkında bilgi alınmasıyla sağlanabilir.

Sağlık turistinin sağlık hizmeti almadan önce, sağlık hizmeti aldığı ve sağlık hizmeti aldıktan sonraki süreçlerde ülkeye oluşacak güven duygusunu artırmaktadır. Ülkeye olan güven duygusunu artırmak ülkeye sağlık hizmeti almak için tekrar seyahatini arttıracaktır. Ayrıca bu güven duygusunu etrafındaki insanlarla paylaşması da diğer insanların seyahat etme niyetinde etkili olacaktır.

Araştırma erişilebilen hasta sayısı ile kısıtlıdır. Bundan sonraki yapılacak çalışmaların daha uzun vadede yapıp farklı uyruklardan hastalara ulaşılmaya çalışılabilir. Ankete katılması noktasında tercüman zorunluluğu bir başka kısıtımız olmuştur.

KAYNAKÇA

- Abubakar, A. (2016). *eWOM: the Trusted Online Assistant? A Mediated Moderated Model*. Yayınlanmamış doktora tezi. Doğu Akdeniz Üniversitesi, İşletme Yönetimi, Kıbrıs.
- Aksoy, G., Ayraç, A. İ. ve Mammadova, M. (2021). Azerbaycan Vatandaşlarının Seyahat Etme Niyeti İle Covid-19 Korkusu Ve Güven Algısının İlişkisinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 87 - 104.
- Baş, C. (2022). *Hizmet Telifi Stratejilerinin Olumlu Ağızdan Ağıza İletişim ve Tekrar Satın Alma Niyetine Etkisi: Sağlık Turizmi İşletmelerinde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış yüksek yisans tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Turizmi İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Sivas.
- Büyükoçkan, G., Mukul, E. ve Kongar, E. (2021). Health tourism strategy selection via SWOT

- analysis and integrated hesitant fuzzy linguistic AHP-MABAC approach. *Socio-Economic Planning Sciences*, 74, 1–14. <https://doi.org/10.1016/J.SEPS.2020.100929>
- Chaudhuri, A. ve Holbrook, M. (2001). The chain of effects from brand trust and brand affect to brand performance: the role of brand loyalty. *Journal of Marketing*, 65(2), 81–93. <https://doi.org/10.1509/jmkg.65.2.81.18255>
- Chung, C., Chang, C., Wei-Chun, L., & Yau-Nang, L. (2012). The effect of advertisement frequency on the advertisement attitude the controlled effects of brand image and spokesperson's credibility. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 57, 352–359. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.1197>
- Connell, J. (2006). Medical tourism: Sea, sun, sand and ... surgery. *Tourism Management*, 27 (6), 1093–1100. doi:10.1016/J.TOURMAN.2005.11.005
- Göde, A., Yorulmaz, M. ve Aydoğdu, A. (2021). Sağlık Turizmi Yetki Belgesi Almaya Hak Kazanan Acentelerin Web Sitelerinin İncelenmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23 (41), 208–224.
- Golets, A., Farias, J., Pilati, R. ve Costa, H. (2021). COVID-19 pandemic and tourism: The impact of health risk perception and intolerance of uncertainty on travel intentions. *Current Psychology*, 1–14. doi:10.1007/S12144-021-02282-6/TABLES/2
- Han, H., & Hyun, S. S. (2015). Customer retention in the medical tourism industry: Impact of quality, satisfaction, trust, and price reasonableness. *Tourism Management*, 46, 20–29. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.06.003>
- İbiş, S. & Batman, O. (2018). Türkiye'ye Gelen Çinli Turistlerin Seyahat Motivasyonları Üzerine Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 455–476. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.346388>
- Iranmanesh, M., Moghavvemi, S., Zailani, S., Sunghyup, & Hyun, S. (2018). The role of trust and religious commitment in Islamic medical tourism. *Taylor & Francis*, 23(3), 245–259. <https://doi.org/10.1080/10941665.2017.1421240>
- Kalaycı, Ş. (2017). *Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. 7. Baskı. Ankara: Dinamik Akademi Yayınları.
- Kemp, E., Jillapalli, R. ve Becerra, E. (2014). Healthcare branding: developing emotionally based consumer brand relationships. *Journal of Services Marketing*, 28(2), 126–137. <https://doi.org/10.1108/JSM-08-2012-0157>
- Kılınç, H. ve Koçarslan, H. (2022). Sağlık Turizminde Elektronik Ağızdan Ağıza Pazarlamanın Bölgesel Güven Ve Seyahat Niyeti Üzerine Etkisi: Yabancı Hastalar Üzerine . *Journal of Academic Perspective on Social Studies*, 1(1), 43–65. <https://doi.org/10.35344/japss.1065162>
- Koç, Ş. (2021). *Covid-19'a Yakalanma Kaygısının Medikal Turizm Seyahat Niyetine Etkisi: Türk Diasporası Üzerine Bir Çalışma*. Yayınlanmamış yüksek yisans tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Turizmi İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Başkanlığı, Sivas.
- Kutay Sarayköylü, N. (2023). *Sağlık Turizminde Müşteri Tatmininin Elektronik Kulaktan Kulağa Pazarlama (EWOM) ve Tekrar Ziyaret Etme Niyetine Etkisi; Kuşadası'nda Bulunan Yerli Ve Yabancı Turistler Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış yüksek yisans tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Turizmi Anabilim Dalı, Aydın.

- Mason, A. ve Wright, K. B. (2011). Framing medical tourism: an examination of appeal, risk, convalescence, accreditation, and interactivity in medical tourism web sites. *Journal of health communication*, 16(2), 163–177. doi:10.1080/10810730.2010.535105
- Özsarı, S. H. ve Karatana, Ö. (2013). Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu. *Journal of Kartal Training & Research Hospital*, 24(2), 136–144.
- Park, J. K., Ahn, J. ve Yoo, W. S. (2017). The Effects of Price and Health Consciousness and Satisfaction on the Medical Tourism Experience. *Journal of Healthcare Management*, 62(6), 405–417. doi:10.1097/JHM-D-16-00016
- Polat, G. & Aydın, Ş. (2022). Medikal Turistlerin Deneyimleme Kalite Algıları ve Tavsiye Etme Niyeti Arasındaki İlişkide Müşteri Güveni ve Müşteri Memnuniyetinin Aracılık Rolü, *Turizm Akademik Dergisi*, 9 (1), 17-37.
- Puczko, L. ve Smith, M. K. (2022). Wellness Tourism. In Encyclopedia of Tourism Management and Marketing. Edward Elgar Publishing.
- Sanjivan, G. ve Sahil, S. (2020). Medical tourism market Size | Industry Forecast, (2019-2027). *Allied Market Research*. <https://www.alliedmarketresearch.com/medical-tourism-market>, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2022).
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (Sixth Ed.). Boston: Pearson.
- Thantry, A. K., Muktieh, A. P., Ramaswamy, C., Agarwal, G., Poddar, H. ve Jose, M. M. (2006). "Integrated case study I: using SERVQUAL scale: the Indian healthcare industry", in *Shanthi, N.M.* (1st ed.). Hyderabad: The ICAFI University Press.
- Uslu, S. (2017). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kapadokya'ya Gelen Yabancı Turistlerin Türkiye'ye Bakışı Ve Güvenlik Algısı*. Yayınlanmamış yüksek yisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Turizm İşletmeciliği Bilim Dalı, Konya.
- Utama, I., Rai, G. B. ve Sukmana, I. W. K. (2021). Review Study on Health and Wellness Tourism. *Technium Social Sciences Journal*, 23, 643–648.
- Wu, H. C., Li, T. ve Li, M. Y. (2016). A study of behavioral intentions, patient satisfaction, perceived value, patient trust and experiential quality for medical tourists. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 17(2), 114-150. <https://doi.org/10.1080/1528008X.2015.1042621>
- Ye, B. H., Yuen, P. P., Qiu, H. Z. ve Zhang, V. H. (2008). Motivation of medical tourists: An exploratory case study of Hong Kong medical tourists. *Proceedings of the Asia Pacific Tourism Association (APTA) Annual Conference*. Bangkok, Thailand.
- Yılmaz, S., Sarıaydın, İ. ve Sönel, T. (2020). İngiltere Özelinde Türkiye'nin Sağlık Turizmi Fırsatları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 74–85.

ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLE İŞ MÜKEMMELLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ÖZEL HASTANELER ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA*

Tutku Ekiz Kavukoğlu**
Emre İşci***

Geliş/Received: 11.09.2023

Kabul/Accepted: 26.10.2023

DOI: <https://doi.org/10.58724/assam.1358289>

ÖZ

Hastanelerin faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesi ve hedeflenen çıktılara ulaşıp ulaşılmadığının belirlenmesi hastane yöneticilerinin önemle üzerinde durduğu konular arasında yer almaktadır. Sıfır hatanın önemine vurgu yapılan sağlık sektöründe yer alan hastanelerin faaliyetlerini iş mükemmelliğini göz önünde bulundurarak gerçekleştirmeleri önemlidir. İş mükemmelliği yarının dünyasında neler olacağını bugünden görebilmek ve gerekli önlemleri alabilmekle mümkün olmaktadır. Sağlık sektöründeki yenilikler ve gelişmeler insan yaşamını ve yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle hastaneler için yeniliği benimsemiş ve kurumsallaştırmış örgüt olmak oldukça önem arz etmektedir. Buradan hareketle tasarlanan araştırmanın amacı hastanelerde örgütsel yenilikçilik ile iş mükemmelliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırma kesitsel tipte ve tanımlayıcı bir çalışmadır. Araştırma verileri özel hastanede görev yapan 450 sağlık çalışanına yüz yüze anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada uygulanan pearson korelasyon analizine göre örgütsel yenilikçilik ile iş mükemmelliği arasında orta düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0.674$; $p<0.05$). Ayrıca örgütsel yenilikçiliğin tüm alt boyutlarının (ürün yenilikçiliği, süreç yenilikçiliği, davranışsal yenilikçilik, pazar yenilikçiliği ve stratejik yenilikçilik) iç ve dış müşteri memnuniyeti ile ilişkili olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Hastanelerin iş süreçlerinden stratejilerine ve hizmet sunumuna kadar pek çok alanda yaptıkları yenilikler, hasta beklentilerine cevap vermelerini sağlamaktadır. Bu sayede hastaneler hasta memnuniyetini artırarak iş mükemmelliği yolunda önemli mesafe kat edebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Yenilikçilik, İş Mükemmelliği, Hastaneler, Sağlık Sektörü, Toplam Kalite Yönetimi

INVESTIGATION OF THE CORRELATION BETWEEN ORGANIZATIONAL INNOVATION AND BUSINESS EXCELLENCE: A RESEARCH ON PRIVATE HOSPITALS*

ABSTRACT

Evaluating the activity results of hospitals and determining whether the targeted outputs have been achieved are among the issues that hospital administrators emphasize. It is important that hospitals in the health sector, where the importance of zero error is emphasized, carry out their activities by considering business excellence.

* This research was produced from the first author's doctoral thesis conducted under the supervision of the second author. In addition, it was presented at the 8th International Health Sciences and Management Congress on May 3, 2023.

** Res. Assist., Marmara University, Faculty of Health Sciences, Department of Health Management, ORCID: 0000-0002-8498-630X, tutku.ekiz@marmara.edu.tr

*** Assoc. Prof., Marmara University, Faculty of Health Sciences, Department of Health Management, ORCID: 0000-0001-5299-4770, emre.isci@marmara.edu.tr

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkısı: Tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu'nun 12 sayılı kararı ile 17.01.2022 tarihinde etik kurul onayı alınmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind.

Author Contributions: All authors contributed equally.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval was received on 17.01.2022 with the decision numbered 12 of Marmara University Health Sciences Institute Ethics Committee.

Conflict of Interest Information: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Business excellence is possible by being able to see what will happen in the world of tomorrow and taking the necessary precautions. Innovations and developments in the health sector directly affect human life and quality of life. For this reason, organizational innovation is important for hospitals. With this background, the aim of the research is to reveal the relationship between organizational innovation and business excellence in hospitals. The research is a cross-sectional and descriptive study. Data were collected by using face-to-face survey method on 450 healthcare workers working in private hospitals. According to the results of the Pearson correlation analysis, it was determined that there is a moderate, positive and significant correlation between organizational innovativeness and business excellence ($r=0.674$; $p<0.05$). In addition, all factors of organizational innovation (product, process, behavioral, market and strategic innovation) were found to be related to internal and external customer satisfaction ($p<0.05$). Innovations made by hospitals in many areas such as business processes, strategies and service delivery enable them to keep up with patient expectations. In this way, hospitals can make significant progress towards business excellence by increasing patient satisfaction.

Keywords: Organizational Innovativeness, Business Excellence, Hospitals, Health Sector, Total Quality Management

1. INTRODUCTION

The need to evaluate the operating results in order to improve the performance for every organization is indisputable. This situation is not different in organizations providing health services. Critical and objective measurement of the degree of success of the health services provided in achieving the determined goals is the main reason for the evaluation of the operating results of the hospitals (Saluvan and Kaya, 2010). The validity and reliability of the measurements made for the evaluation of the operating results in healthcare depends on the standardization of the quality indicators. Therefore the concepts of performance and quality are considered synonymous for hospitals. In this sense, the goals set by the World Health Organization are to meet the expectations of patients, to provide the most appropriate health care standards and to satisfy health service providers (Ministry of Health, 2020; Atalic and Cicek, 2021). When the literature is examined, it is seen that business excellence models have been developed in order to achieve these goals. Although the variables in different business excellence models vary, leadership, patient satisfaction, continuous improvement, rational management and people-oriented management are among the basic elements for hospitals (Kanji and Moura, 2003). In order for hospitals to reach all these critical success indicators, they need to have innovative processes that can respond to changes in patient needs and expectations.

Hospitals with high organizational innovation skills can respond to the new needs emerging in the health sector and make the necessary changes. Furthermore, innovative hospitals can adapt to market changes and gain a strong market area that can create customer loyalty. Sustainable innovation created through services, processes, systems and technologies that emerge as a result of innovation activities allows hospitals to position themselves more competitively than their competitors (Ozay and Kaymaz, 2023).

Innovations in the presentation of services in the health sector aim to increase the quality of life, diversity in diagnosis and treatment, cost-effectiveness in the health system and the quality of service provided. Therefore, organizational innovation should be increased in order to better analyze critical patient needs and expectations on the way to business excellence in hospitals, to identify areas where innovation needs to be made, and to use scarce resources rationally to meet patient expectations (Soylu and Ileri, 2010). For this reason, hospitals need organizational innovation in order to improve the quality of the service they provide and to achieve business excellence. With this background, the aim of the research is to examine the relationship between the organizational innovation level of hospitals and business excellence.

2. CONCEPTUAL FRAMEWORK

2.1. The Concept of Organizational Innovativeness

The notion of organizational innovation is subject to multiple interpretations among various researchers. Mol and Birkinshaw (2009), for instance, define organizational innovation as the conception and execution of novel management practices, processes, structures, or techniques in response to the contemporary context, aiming to attain fresh organizational objectives. Wang and Ahmed (2004), on the other hand, characterize organizational innovation as an organization's capacity

to introduce novel products to the market or establish new markets through the amalgamation of its strategic orientation with innovative behaviors and processes. Furthermore, it is widely recognized that the ultimate objective of organizational innovation is the enhancement of business performance.

From the perspective of organizational behavior, organizational innovation includes the organizational structures that prioritize the support of organizational creativity and entrepreneurship in teamwork, and the provision of suitable environment conditions for innovations in the organization, in addition to the individual creativity of the members of the organization (Aykanat and Yildiz, 2016).

2.2. Importance of Organizational Innovativeness for Hospitals

Changes in the health sector today bring new problems and needs with them. It is not always possible to ignore these changes and to respond to emerging problems and needs with current methods. Therefore, organizations that provide health services should take into account environmental conditions while continuing their activities and have an attitude that is open to innovation and change in order to intervene more effectively and quickly in these changing conditions (Birinci, 2018).

Although the hospital has a lot of knowledge and experience, there is always a need for new ideas. These new ideas can be made possible with the creativity of the employees. For this, it is important to create an organizational environment that values the opinions and suggestions of its employees and is open to innovation. Thus, hospitals can develop themselves as a process and structure through continuous learning, and it is possible to increase productivity to higher levels (Zerenler and Karakus, 2017).

The benefits of innovation to hospitals are summarized below (Avci, 2009; Ozturk, 2018):

- Organizational innovation enables to activate organizational processes by closely monitoring the advances in information and communication technologies and to increase productivity in hospitals by creating new applications that reduce costs.
- Organizational innovation provides sustainable competitive advantage by using new ideas, knowledge, discoveries and inventions in the most efficient way. The way to achieve sustainable competitive advantage is through innovation.
- It is possible to increase the quality of service through organizational innovation and to respond quickly to patient demands, thus ensuring patient loyalty.
- Organizational innovation prevents the repetition of mistakes by providing organizational learning and development in hospitals.
- Hospitals that seek innovative solutions for patient satisfaction gain the ability to predict emerging threats and developments, effectively cope with unexpected events, and manage change by adapting to new conditions.
- Organizational innovation provides hospitals with advantages in terms of getting rid of the static structure and enables them to gain a dynamic structure.
- Organizational innovation gives hospitals important abilities to transform into high-performance organizations and to steer the environment.

2.3. Dimensions of Organizational Innovativeness

2.3.1. Product innovativeness

Product innovation is critical to sustainable business success (Henard and Szymanski, 2001). Innovative products offer important opportunities for businesses to grow and expand into areas that have not been entered (Danneels and Kleinschmidt, 2001). It is important to distinguish between product and process innovations. While the distinction between products and processes is clearer in companies that produce goods, this distinction is less clear in companies that produce services because the production, delivery and consumption of services occur simultaneously. If the innovation relates to a new or significantly improved feature of the service, it is a product innovation. Process innovation

occurs when innovation includes the methods, equipment, or capabilities used to deliver the service (OECD, 2015).

2.3.2. Market innovativeness

Market innovation is often closely tied to product innovation and is sometimes conceptualized by certain authors as "product-market innovation." However, when viewed in a broader context, market innovation encompasses processes that pertain to market research, advertising, the exploration of novel market opportunities, and the expansion into previously untapped markets.

Market innovation can manifest in two primary ways. The first approach involves businesses identifying fresh markets or market segments and introducing products infused with the latest technological advancements. The second approach revolves around a firm's adoption of novel marketing strategies to enhance the promotion of its existing product offerings. In both scenarios, the firm is likely to encounter competition from new entrants, be it in a completely new market or within an established market segment (Wang and Ahmed, 2004).

2.3.3. Process innovativeness

Process innovation encompasses the ability of an organization to recombine and reconfigure its resources and capabilities to meet creative production requirements. Process innovation is considered as a sub-element of technological innovation in some studies. However, it is widely accepted that technological innovation is embedded in process innovation (OECD, 2001; Wang and Ahmed, 2004). The process innovation dimension includes all new methods and approaches that can be used to develop areas open to improvement in production and management processes, as well as new technologies that can be used to achieve this goal (Caliskan, 2017).

2.3.4. Behavioural innovativeness

Behavioral innovation exists at different levels in organizations such as individuals, groups and management levels. Measuring the behavioral innovativeness of an organization is not done by examining the innovation activities that occur from time to time or the innovative characteristics of specific small groups in the organization. The behavioral dimension of organizational innovation reflects the organization's "continuous behavior change" towards innovations, that is, its behavioral commitment to innovation (Avlonitis et al., 1994).

2.3.5. Strategic innovativeness

According to Markides (1998), strategic innovation is a reconceptualization of what work is about, which means playing the game in a radically different way in an existing job. Strategic innovation happens when a business identifies gaps in its current position, pursues them, and when these gaps grow into new markets. Strategic innovation is considered as the development of new competitive strategies that create value for the business (Wang and Ahmed, 2004).

2.4. The Concept of Business Excellence

In line with the changes and developments experienced in recent years, organizations try various methods in order to be in a leading position and to maintain it. Various organizations around the world apply different business excellence models for this purpose. These models can be used to measure the level of performance of an organization in different areas using various quality dimensions.

The concepts of business excellence and Total Quality Management (TQM) are taken by many authors as having the same or similar meaning. Since business excellence is built on the same values as TQM, it is a variation of TQM. The common points of organizations that achieve long-term success are their adoption of TQM and business excellence philosophies (Kanji, 2002).

2.5. Importance of Business Excellence for Hospitals

The concept of hospital performance can be expressed as the evaluation of whether predetermined goals have been achieved in clinical or administrative terms. Today, hospitals are obliged to measure their performance due to the expectation of patients to receive better quality health care services, the

increase in the pressure of regulatory institutions, the increase in the cost of health services, the competition with other health institutions and some ethical reasons (Guvener, 2023).

One of the main goals pursued by many countries is to ensure that the health system provides quality service and achieves high efficiency, and that the use of resources is at an optimum level. In addition, a balance is expected between the need to create value through allocated resources and the need to ensure that all citizens have access to quality health services. For this reason, it is very important to establish comprehensively researched criteria to evaluate the activities of hospitals (Kanji ve Moura, 2003; Guvener, 2023). Performing performance evaluation with business excellence, which is a quality tool, allows this process to be handled with a holistic perspective. It also coordinates the activities carried out by the members of the organization by directing the attention of everyone in the organization to a series of basic goals and objectives (Stewart and Lockamy, 2001).

Evaluations made with the business excellence model allow hospitals to review their activities and the results of these activities in a comprehensive, systematic and regular manner. It offers hospitals the opportunity to learn about their strengths and weaknesses as well as where they are on the road to quality. The focus of these assessments is on continuous improvement. The ultimate goal of excellence models is to help them continuously improve their performance for service quality (Kanji, 2002).

2.6. Kanji's Business Excellence Model

The pyramid model, summarized as Kanji's Structural Model of Business Excellence, presents the main causal relationships between prime, principles and concepts (Figure 1).

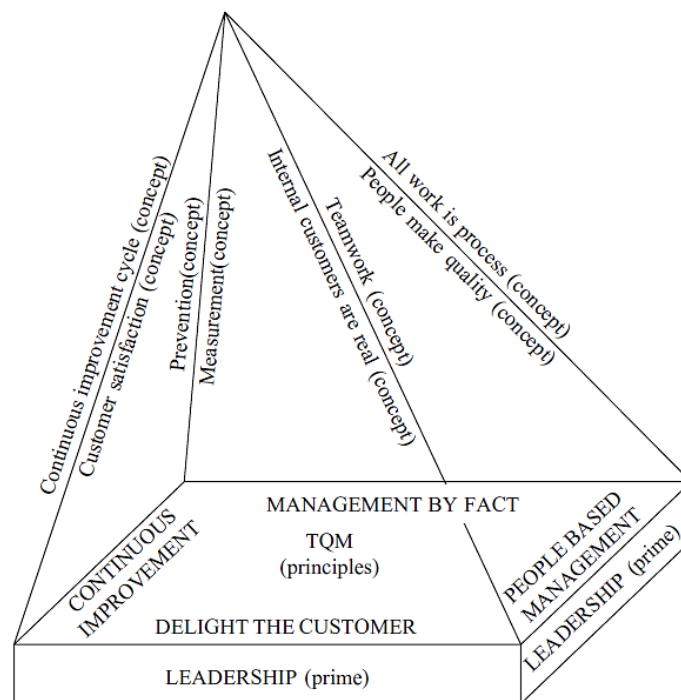

Figure 1: Kanji's pyramid model; Source: Kanji, 2002; 20.

The pyramid consists of five principles and eight basic concepts. The implementation of each principle except leadership can be realized through two basic concepts. The five principles with their basic concepts are as follows (Kanji, 2002):

2.6.1. Leadership

Leadership plays a pivotal role in actualizing the tenets and fundamental tenets of TQM. A comprehensive grasp of TQM is imperative for managers at every organizational level, and their commitments should align with quality objectives, policies, principles, and strategic plans. To enable management to strategize quality enhancements effectively, it is paramount to commence with a thorough understanding of the current organizational landscape. This initial comprehension serves as a foundation for charting the desired destination and devising the appropriate pathways to reach it. A

highly effective approach for ascertaining the present state of affairs is through self-assessment methodologies rooted in the framework of business excellence, as advocated by Kanji (2002).

2.6.2. Delight the customer

The way to ensure customer satisfaction of an organization passes through two basic concepts, external customer satisfaction and internal customer satisfaction. The internal customer is the next activity, department or user in the value chain. Each department or activity in the organization must accept the next department or activity in the value chain as a real customer and its own reason for existence. There are many internal customer relationships that need to be managed within an organization. For example, the marketing department collects information about the needs of external customers and transmits this information to the R&D department, which is its internal customer. The same procedure is used from R&D to production, from production to sales, and finally from sales to external customers. In this process, it is necessary to act with the perspective of "A chain is never stronger than the weakest link" (Kanji, 2002). In this way, the ultimate goal of creating value and external customer satisfaction can be achieved.

2.6.3. Continuous improvementss

Continuous improvement is the strongest principle guiding management. Two basic concepts related to continuous improvement are discussed as 'continuous improvement cycle' and 'prevention'. The cost of an error in operations increases exponentially over time, and the later a mistake is found, the more costly it is to correct it. The effect of each mistake that is eliminated before it occurs on the profit to be obtained further increases the fact that the concept of prevention is vital for organizations (Kanji, 2002).

Continuous improvements change the organization over time, lead to the production of new goods or services, new processes or ways of doing business, and ultimately result in radical changes and innovations (Drucker, 2014:95).

2.6.4. Management by fact

The implementation of management by fact is based on the two basic concepts 'all work is process' and 'measurement'. The TQM philosophy is based on measuring the elements of the process to find the cause of a failure early in the process. 'All work is process' perspective, on the other hand, means that the organization is process-oriented. Process orientation requires focusing not only on the result, but also on how the process works (Kanji, 2002).

2.6.5. People-based management

The perspective of 'teamwork' and 'people make quality', the two basic concepts on which people-oriented management is based, underlines the need for cooperation among employees and emphasizes that excellence cannot be achieved only with standards, technology and processes. For this reason, employees should be encouraged to put quality at the center of their production processes. In order to achieve this, clear goals (what should be achieved), processes (how to do it) and feedback on performance are indispensable elements (Kanji, 2002).

2.7. The Relationship Between Organizational Innovation and Business Excellence

The ability of hospitals to maintain their existence for a long time and to achieve success in competition depends on their ability to increase their performance. For this reason, hospitals need to evaluate opportunities before their competitors and act innovatively to continuously improve their market shares. It is known that innovation can increase hospital performance in terms of profitability, efficiency and growth in the long run (Kalmuk and Acar, 2018). In addition, it is important for hospitals to implement innovation activities by considering business excellence. By monitoring the critical success factors in business excellence models, it is possible to make the necessary innovations to reach the targets, to continuously improve the performance and to direct the efforts of the hospitals to the right areas. (Kanji and Moura, 2003). In this way, the changes in outputs through innovation activities are evaluated and the critical role of these activities is revealed.

When the hospitals that can maintain their competitive advantage are examined, it is seen that they are organizations that can adapt to the internal and external environment as soon as possible with flexible practices, are open to innovations, have the ability to learn continuously, and allocate resources to research and development activities (Grant, 2008). Therefore hospitals must adapt to the changes and developments in the health sector in order to achieve their goals. Employees become more adaptable to change through TQM practices in an hospital, and this determines the success of organizational innovation (Lee et al., 2010).

The necessity of ensuring the integration of continuous developments into the processes of diagnosis, diagnosis, treatment and rehabilitation services offered in hospitals necessitates innovation. Innovations made by hospitals in many areas such as business processes, strategies and service delivery enable them to keep up with patient expectations. In this way, hospitals can make significant progress towards business excellence by increasing patient satisfaction, which is an important performance indicator (Kanji and Moura, 2003).

3. METHOD

The research is a cross-sectional and descriptive study. Research data were collected using face-to-face survey method. The population of the research consists of health workers working in private hospitals operating in Istanbul. The disproportionate stratified sampling method was used because the hospitals were not homogeneous in terms of various features such as size, technological equipment, and number of employees.

In order to determine the stratified sample, the active private hospitals list on the official web page of the Department of Private Hospitals affiliated to the Ministry of Health was used. (<https://shgmozehasdb.saglik.gov.tr/TR-53567/ozel-hastane-listesi-faal.html>). The 167 private hospitals in this list were divided into strata as Group A, Group B, and Group C, and the hospitals determined by drawing lots from these strata were included in the study. The descriptive information of the strata is given below:

- *Hospitals in Group A:* These are the hospitals that have more than 100 beds and are rich in technological equipment. These hospitals offer luxury-level hotel management and advanced medical care.
- *Hospitals in Group B:* These are hospitals with 50-100 beds. Compared to the hospitals in Group A, it has lower technological equipment. In addition, all kinds of medical services other than those requiring advanced medical care can be provided.
- *Hospitals in Group C:* These are hospitals with 25-50 beds. It is limited in terms of number of personnel and technological equipment. Hospitals in this class provide basic medical care.

3.1. Sample size

The sample size calculation in the research was made using the sample size formula, which is valid for cases where the universe is not known. The formula applied and the calculated sample size are as follows:

$$\text{Sample Size} = (Z \text{ value})^2 \times p \times (1-p) / (\text{error})^2$$

$$Z \text{ value} = 1.96$$

$$p = 0.50$$

$$\text{Error} = 5\%$$

$$\begin{aligned} \text{Sample Size} &= (1.96)^2 \times 0.5 \times (1-0.5) / (0.05)^2 \\ &= 3.8416 \times 0.25 / 0.0025 \\ &= 384.16 \end{aligned}$$

In case of incomplete filling of the questionnaires given to the participants, the number of 422 was obtained by adding 10% wastage (38) to the number of 384. This number (422) was determined as the

minimum sample size to be reached in the study. A total of 450 participants, 150 from each stratum (Groups A, B, C) were included in the study.

3.2. Measurement Tools

3.2.1. Organizational innovation scale

In this study, the Organizational Innovativeness Scale, originally developed by Wang and Ahmed (2004) and subsequently translated into Turkish by Kendir (2016), was utilized. This scale adopts a 5-point Likert-type, where respondents are asked to rate their agreement on a scale from 1 (Strongly Disagree) to 5 (Strongly Agree).

3.2.3. Business excellence scale

In this study, the Business Excellence Scale, originally developed by Kanji (2002) and subsequently translated into Turkish by Atalic (2019), was utilized. The items in this scale were rated on a scale where '1=very little' and '10=very much'.

3.3. Analysis of Data

The data were subjected to analysis using SPSS for Windows 25.0 and the AMOS 23.0 program. In order to assess the construct validity of the scales, confirmatory factor analysis was conducted using the AMOS program.

The normal distribution assumption was validated through several methods, including the One Sample Kolmogorov-Smirnov test ($p>0.05$), examination of skewness and kurtosis values, as well as the inspection of histograms. These assessments collectively confirmed that the data followed a normal distribution. Consequently, Pearson correlation analysis was employed to examine the relationships between the variables.

4. RESULTS

Table 1 presents the socio-demographic information of the participants. It was observed that 75.1% of the group is female. It was seen that 36.2% of them are associate degree graduates. In addition, 29.8% of the participants are nurses. It was seen that 36.4% of the participants are also in the 25-31 age group.

Table 1: Descriptive Statistics

The variables		Frequency	%
Profession	Doctor	59	13.1
	Nurse	134	29.8
	Assistant health personnel	73	16.2
	Support services personnel	109	24.2
	Administrative staff	75	16.7
Education	Primary/Secondary school	4	0.9
	High school	91	20.2
	Associate's degree	163	36.2
	Bachelor's degree	114	25.3
	Master's degree	20	4.4
	PhD	6	1.3
	Specialization	52	11.6
Age ($\bar{X} \pm SS = 30,98 \pm 10,35$)	18-24	140	31.1
	25-31	164	36.4
	32-38	57	12.7
	39-45	41	9.1
	46 and above	48	10.7

Sex	Female	338	75.1
	Male	112	24.9
Hospital Group	Group A	150	33.3
	Group B	150	33.3
	Group C	150	33.3
Total		450	100

According to the confirmatory factor analysis of the organizational innovativeness scale, factor loads of 4 out of 20 items were found to be below 0.40 (Item 8, Item 14, Item 17, Item 20). For this reason, these items were removed from the scale. The remaining 16 items were distributed in 5 factors (Table 2).

Table 2: Results of the model of the organizational innovativeness scale

Factors	Items	Factor Loading	Cronbach's alpha
Behavioural Innovativeness	OI 1	0.834	0.856
	OI 2	0.688	
	OI 3	0.774	
	OI 4	0.802	
Product Innovativeness	OI 5	0.867	0.892
	OI 6	0.893	
	OI 7	0.821	
Process Innovativeness	OI 9	0.761	0.813
	OI 10	0.798	
	OI 11	0.577	
	OI 12	0.745	
Market Innovativeness	OI 13	0.780	0.847
	OI 15	0.805	
	OI 16	0.843	
Strategic Innovativeness	OI 18	0.757	0.752
	OI 19	0.796	
Total Reliability (α) = 0.942			

* $p < 0.05$, α : Cronbach's alpha; Sig: Significance; Std error: Standard error.

The reliability coefficient for the organizational innovativeness scale was found to be 0.942 (Table 2). Table 3 presents that the model fit indices of the organizational innovativeness scale are within acceptable limits.

Table 3: Model fit indices of the organizational innovation scale

Model Fit Indices	Observed Values	Acceptable Values	References
CMIN/DF	3.598	≤ 5	(Capik, 2014)
RMSEA	0.076	≤ 0.10	(Kazak, 2010)
CFI	0.947	≥ 0.80	(Buyukozturk, 2007)
TLI	0.932	≥ 0.80	(Shadfar and Malekmohammadi, 2015)
IFI	0.947	≥ 0.80	(Akkus, 2019)
RFI	0.909	≥ 0.80	(Widodo et al., 2020)
NFI	0.929	≥ 0.80	(Wu and Wang, 2006)
SRMR	0.039	≤ 0.10	(Akkus, 2019)

According to the confirmatory factor analysis of the business excellence scale, it was determined that 59 items showed 6-factor structure. It is seen that the factor loads of the items are above 0.40 and all correlation are significant (Table 4).

Table 4: Results of the model of the business excellence scale

Factors	Items	Factor Loading	Cronbach's alpha
Leadership	BE 1	0.845	0.963
	BE 2	0.875	
	BE 3	0.895	
	BE 4	0.925	
	BE 5	0.934	
	BE 6	0.926	
Internal and External Customer Satisfaction	BE 7	0.892	0.966
	BE 8	0.875	
	BE 9	0.788	
	BE 10	0.869	
	BE 11	0.871	
	BE 12	0.847	
	BE 13	0.903	
	BE 14	0.901	
	BE 15	0.781	
	BE 16	0.746	
	BE 17	0.781	
	BE 18	0.765	
Management by Fact	BE 19	0.894	0.979
	BE 20	0.886	
	BE 21	0.899	
	BE 22	0.875	
	BE 23	0.908	
	BE 24	0.874	
	BE 25	0.914	
	BE 26	0.901	
	BE 27	0.896	
	BE 28	0.868	
	BE 29	0.797	
	BE 30	0.875	
	BE 31	0.895	
People-Based Management	BE 32	0.870	0.979
	BE 33	0.854	
	BE 34	0.910	
	BE 35	0.944	
	BE 36	0.939	
	BE 37	0.934	
	BE 38	0.918	
	BE 39	0.870	
	BE 40	0.886	
	BE 41	0.882	

	BE 42	0.821	
	BE 43	0.901	
Continuous Improvement	BE 44	0.922	0.984
	BE 45	0.929	
	BE 46	0.944	
	BE 47	0.943	
	BE 48	0.950	
	BE 49	0.917	
	BE 50	0.912	
	BE 51	0.929	
	BE 52	0.925	
	BE 53	0.925	
Organizational Excellence	BE 54	0.947	0.978
	BE 55	0.951	
	BE 56	0.946	
	BE 57	0.904	
	BE 58	0.943	
	BE 59	0.940	
Total Reliability (α) = 0.994			

* $p < 0.05$, α : Cronbach's alpha; Sig: Significance; Std error: Standard error.

The reliability coefficient for the business excellence scale was found to be 0.994 (Table 4). Table 5 presents that the model fit indices of the business excellence scale are within acceptable limits.

Table 5: Model fit indices of the business excellence scale

Model Fit Indices	Observed Values
CMIN/DF	4.887
RMSEA	0.093
CFI	0.862
TLI	0.855
IFI	0.862
RFI	0.825
NFI	0.833
SRMR	0.052

Table 6 presents the results of the normality analysis of the scales and their factors used in the study. It is seen that the skewness and kurtosis values of the data are distributed between ± 3 . From this point of view, it was determined that the data had a normal distribution (Shao, 2002).

Table 6: Normality test results of the variables

Scale and Factors	Skewness	Kurtosis	Results
Behavioural Innovativeness	-0.833	1.458	Normal
Product Innovativeness	-0.765	0.534	Normal
Process Innovativeness	-0.619	1.117	Normal
Market Innovativeness	-0.617	0.404	Normal
Strategic Innovativeness	-0.693	0.969	Normal
General Organizational Innovativeness	-0.734	1.263	Normal
Leadership	-0.686	-0.096	Normal
Internal and External Customer Satisfaction	-0.633	-0.150	Normal

Management by Fact	-0.607	-0.176	Normal
People-Based Management	-0.585	-0.370	Normal
Continuous Improvement	-0.680	-0.197	Normal
Organizational Excellence	-0.712	-0.161	Normal
General Business Excellence	-0.640	-0.147	Normal

The total item score average of the participants from the organizational innovativeness scale was 3.61 ± 0.71 . It was observed that behavioral innovativeness had the highest item mean score (3.75 ± 0.79) and strategic innovativeness had the lowest item score (3.46 ± 0.86) (Table 7).

Table 7: Mean and standard deviation regarding the organizational innovativeness scale and its factors

Scale and Factors	Mean \pm Standard Deviation
Behavioural Innovativeness	3.75 ± 0.79
Product Innovativeness	3.69 ± 0.91
Process Innovativeness	3.61 ± 0.76
Market Innovativeness	3.56 ± 0.88
Strategic Innovativeness	3.46 ± 0.86
General Organizational Innovativeness	3.61 ± 0.71

The total item score average of the participants from the business excellence scale was obtained as 7.07 ± 2.04 . It was observed that people-based management had the lowest item score average (Table 8).

Table 8: Mean and standard deviation regarding the business excellence scale and its factors

Scale and Factors	Mean \pm Standard Deviation
Leadership	7.12 ± 2.13
Internal and External Customer Satisfaction	7.19 ± 2.02
Management by Fact	7.05 ± 2.08
People-Based Management	6.86 ± 2.23
Continuous improvement	7.06 ± 2.20
Organizational Excellence	7.22 ± 2.23
General Business Excellence	7.07 ± 2.04

According to the result of pearson correlation analysis, a statistically significant and positive relationship was found between behavioral innovativeness and leadership ($r=0.511$; $p<0.05$), behavioral innovativeness and internal and external customer satisfaction ($r=0.539$; $p<0.05$), behavioral innovativeness and rational management ($r=0.524$; $p<0.05$), behavioral innovativeness and people-oriented management ($r=0.488$; $p<0.05$), behavioral innovativeness and continuous improvement ($r=0.508$; $p<0.05$), behavioral innovativeness and organizational excellence ($r=0.494$; $p<0.05$), behavioral innovativeness and business excellence ($r=0.537$; $p<0.05$) (Table 9).

It is seen that there is a statistically significant and positive relationship between product innovation and leadership ($r=0.540$; $p<0.05$), product innovation and internal and external customer satisfaction ($r=0.597$; $p<0.05$), product innovation and rational management ($r=0.597$; $p<0.05$), product innovation and people-oriented management ($r=0.503$; $p<0.05$), product innovation and continuous improvement ($r=0.560$; $p<0.05$), product innovation and organizational excellence ($r=0.566$; $p<0.05$) product innovation and business excellence ($r=0.589$; $p<0.05$) (Table 9).

In addition, there is a statistically significant and positive relationship between process innovation and leadership ($r=0.562$; $p<0.05$), process innovation and internal and external customer satisfaction ($r=0.591$; $p<0.05$), process innovation and rational management ($r=0.589$; $p<0.05$), process innovation and people-oriented management ($r=0.553$; $p<0.05$), process innovation and continuous improvement ($r=0.585$; $p<0.05$), process innovation and organizational excellence ($r=0.561$; $p<0.05$) process innovation and business excellence ($r=0.603$; $p<0.05$) (Table 9).

Moreover, a statistically significant and positive correlation was observed between market innovation and leadership ($r=0.561$; $p<0.05$), market innovation and internal and external customer satisfaction ($r=0.605$; $p<0.05$), market innovation and rational management ($r=0.609$; $p<0.05$), market innovation and people-oriented management ($r=0.538$; $p<0.05$), market innovation and continuous improvement ($r=0.589$; $p<0.05$), market innovation and organizational excellence ($r=0.597$; $p<0.05$) market innovation and business excellence ($r=0.612$; $p<0.05$) (Table 9).

Furthermore, a statistically significant and positive relationship was found between strategic innovation and leadership ($r=0.482$; $p<0.05$), strategic innovation and internal and external customer satisfaction ($r=0.517$, $p<0.05$), strategic innovation and rational management ($r=0.519$; $p<0.05$), strategic innovation and people-oriented management ($r=0.484$; $p<0.05$), strategic innovation and continuous improvement ($r=0.483$; $p<0.05$), strategic innovation and organizational excellence ($r=0.460$; $p<0.05$) strategic innovation and business excellence ($r=0.519$; $p<0.05$) (Table 9).

Finally, it is seen that there is a statistically significant and positive relationship between organizational innovativeness and leadership ($r=0.625$; $p<0.05$), organizational innovativeness and internal and external customer satisfaction ($r=0.672$; $p<0.05$), organizational innovativeness and rational management ($r=0.669$; $p<0.05$), organizational innovativeness and people-oriented management ($r=0.604$; $p<0.05$), organizational innovativeness and continuous improvement ($r=0.642$; $p<0.05$), organizational innovativeness and organizational excellence ($r=0.631$; $p<0.05$) organizational innovativeness and business excellence ($r=0.674$; $p<0.05$) (Table 9).

Table 9: Relationship between organizational innovation and business excellence scales and their factors

The variables		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1-Behavioural Innovativeness	r	1.000	0.681	0.690	0.582	0.578	0.825	0.511	0.539	0.524	0.488	0.508	0.494	0.537
	p		0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
2-Product Innovativeness	r		1.000	0.693	0.723	0.564	0.868	0.540	0.597	0.597	0.503	0.560	0.566	0.589
	p			0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
3-Process Innovativeness	r			1.000	0.719	0.640	0.874	0.562	0.591	0.589	0.553	0.585	0.561	0.603
	p				0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
4-Market Innovativeness	r				1.000	0.649	0.870	0.561	0.605	0.609	0.538	0.589	0.597	0.612
	p					0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
5-Strategic Innovativeness	r					1.000	0.809	0.482	0.517	0.519	0.484	0.483	0.460	0.519
	p						0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
6-Organizational Innovativeness	r						1.000	0.625	0.672	0.669	0.604	0.642	0.631	0.674
	p							0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
7-Leadership	r							1.000	0.865	0.863	0.799	0.828	0.783	0.891
	p								0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
8-Internal and External Customer Satisfaction	r								1.000	0.926	0.867	0.873	0.863	0.950
	p									0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
9-Management by Fact	r									1.000	0.925	0.929	0.901	0.979
	p										0.000	0.000	0.000	0.000
10-People-Based Management	r										1.000	0.929	0.885	0.958
	p											0.000	0.000	0.000
11-Continuous Improvement	r											1.000	0.930	0.965
	p												0.000	0.000
12-Organizational Excellence	r												1.000	0.938
	p													0.000
13-Business Excellence	r													1,000
	p													

5. DISCUSSION and CONCLUSION

Research findings reveal that there is a moderate, positive and significant correlation between organizational innovation and business excellence. When the literature is examined, the study conducted by Prajogo and Sohal (2003) with the participation of managers from various sectors shows that TQM is significantly and positively related to innovation performance, as well as a relationship between quality performance and innovation performance. Similarly, in the study conducted by Soomro et al. (2021), with organizations operating in various sectors shows that organizational innovation affects organizational performance. In addition in the study conducted by Lee et al. (2010) reveals that there is a relationship between TQM practices and product innovation performance.

In this research, it was found that there is a moderate, positive and significant correlation between organizational innovation and internal and external customer satisfaction. In line with this finding, in the study conducted by Alrubaiee et al. (2015) reveals that there is a correlation between the process and product innovation dimensions of organizational innovation and customer satisfaction. In addition, in the research conducted, it was determined that there is a positive correlation between all dimensions of organizational innovation (Behavioral, Product, Process, Market and Strategic Innovation) and business excellence. In the study conducted by Karaca and Marsap (2021), although it was determined that there is a correlation between the product and market innovativeness dimensions of organizational innovation and financial performance, no correlation was found between process innovation and performance. In the study conducted by Ho (2011), a positive and significant correlation was found between market innovation, financial performance and market performance. Moreover, in the study conducted by Llach et al. (2011) presents a relationship between the level of quality management and the implementation of organizational innovations. As a difference from these findings, no relationship was found between innovation and performance in the study conducted by Aslan and Yaman (2021). In addition, in the study conducted by Amin Beidokhti et al. (2016), no positive or negative relationship was found between organizational innovation and TQM practices.

This research presents leadership, internal and external customer satisfaction, people-based management that the dimensions of business excellence are positively linked to product innovation. Similarly, the results of the study conducted by Lee et al. (2010) reveal that leadership, customer orientation and human resource management that the elements of TQM are positively linked to product innovation performance.

In this research, it has been determined that there is a significant and positive relationship between process innovation and all dimensions of business excellence. In line with this finding, in the research conducted by Antunes et al. (2017) show that while process innovation provides improvements in both operational and financial performance, product innovation only allows improvements in financial performance. In addition, it has been observed that TQM practices are associated with both product innovation and process innovation. Similarly, Khalfallah et al. (2022), reveals that there is a relationship between TQM and innovation. Moreover, the findings in this research confirm that product innovation and process innovation have a positive impact on operational performance.

This research presents continuous improvement and people-oriented management that the dimensions of business excellence are positively linked to organizational innovation. Similarly, the results of the study conducted by Abu Salim et al. (2019) confirms continuous improvement and human resource management that the factors of TQM are positively linked to innovation.

Organizational innovation skills are important for hospitals to be reflexive against changes and to take steps to adapt to these changes. Innovations and advances in the health sector have a direct impact on human life and quality of life. For this reason, in order to ensure innovation at the organizational level, healthcare professionals need to renew themselves in parallel with scientific, technological and social changes and developments in these fields. In this way, hospitals investing in innovation-creating activities reap the rewards of their efforts by achieving visible improvements in their operating results.

In order to increase organizational innovation in hospitals, it is necessary to ensure employee participation in decision-making processes, to support new ideas, to tolerate failures, and to facilitate information sharing between the managers and the managed and the employees themselves. Moreover,

it is important to create an organizational environment that values the opinions and suggestions of employees and open to innovation in hospitals. In this way, it is possible to create an organizational climate in which employees' unlimited imaginations will be transformed into innovation, and change will be perceived as an opportunity. In this way, personal talents and creativity potential within the organization can be used to reach the determined goals. Thus, hospitals can improve themselves in terms of process and structure through continuous learning, and it is possible for business excellence to reach higher levels.

REFERENCES

- Abu Salim, T., Sundarakani, B. and Lasrado, F. (2019). "The Relationship Between TQM Practices And Organisational Innovation Outcomes: Moderating And Mediating The Role Of Slack." *The TQM Journal*, 31(6): 874-907.
- Akkus, A. (2019). "Developing A Scale To Measure Students' Attitudes Toward Science." *International Journal of Assessment Tools in Education*, 6(4): 706-720. <https://dx.doi.org/10.21449/ijate.548516>
- Alrubaiee, L., Alzubi, H. M., Hanandeh, R. E. and Al Ali, R. (2015). "Investigating The Relationship Between Knowledge Management Processes and Organizational Performance The Mediating Effect of Organizational Innovation." *International Review of Management and Business Research*, 4(4): 989-1009.
- Aminbeidokhti, A., Jamshidi, L. and Mohammadi Hoseini, A. (2016). "The Effect Of The Total Quality Management on Organizational Innovation in Higher Education Mediated By Organizational Learning." *Studies in Higher Education*, 41(7): 1153-1166.
- Antunes, M. G., Quirós, J. T. and Justino, M. D. R. F. (2017). "The Relationship Between Innovation And Total Quality Management And The Innovation Effects On Organizational Performance." *International Journal of Quality & Reliability Management*, 34(9): 1474-1492.
- Aslan, M. and Yaman, F. (2021). "The Effect of Quality, Innovation, Participation and Cooperation As Corporate Values on The Employee's Job Performance in The Context of Person-Organization Harmony: A Research in The Hospitality Sector." *Journal of Business Research-Turk*, 13(1): 892-903. <https://doi.org/10.20491/isarder.2021.1172>
- Atalic, H. (2019). *Analysing of Business Scorecard and Business Excellence Measuring Instruments in Terms of Socio-Demographic Variables in The Delivery of Healthcare Services*. PhD Thesis, Mehmet Akif Ersoy University, Institute of Social Sciences, Burdur.
- Atalic, H. and Cicek, H. (2021). "Total Quality Management Practices in Health Care Organizations: Perception of Health Care Providers." *European Journal of Public Health Studies*, 4(2): 76-97. <http://dx.doi.org/10.46827/ejphs.v4i2.100>
- Avci, U. (2009). "The Effect of Learning Orientation in Firm Innovativeness: An Investigation in The Marble Industry in Mugla." *ZKU Journal of Social Sciences*, 5(10): 121-138.
- Avlonitis, G. J., Kouremenos, A. and Tzokas, N. (1994). "Assessing The Innovativeness of Organizations and its Antecedents: Project Innovstrat." *European Journal of Marketing*, 28(11): 5-28.
- Aykanat, Z. and Yildiz, T. (2016). "A Research on Relationship Between Charismatic Leadership and Organizational Innovation." *Journal of Entrepreneurship and Development*, 11(2): 198-228.
- Birinci, M. (2018). "An assessment on The Importance of Social Services Organizations and Innovative Approaches." *Journal of Social Work*, 2(2): 43-62.
- Buyukozturk, S. (2007). *Manual of Data Analysis for Social Sciences*. Ankara: Pegem Publishing.
- Caliskan, M. (2017). *An Application on The Relationship Between Transformational Leadership and Organizational Innovativeness*. Master Thesis, Ardahan University, Institute of Social Sciences, Ardahan.

- Capik, C. (2014). "Use of Confirmatory Factor Analysis in Validity and Reliability Studies." *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 17: 196-205.
- Danneels, E. and Kleinschmidt, E. J. (2001). "Product Innovativeness From The Firm's Perspective: Its Dimensions and Their Relation with Product Selection and Performance." *The Journal of Product Innovation Management*, 18(6): 357-73.
- Drucker, P. F. (2014). *Management Challenges for The 21st Century*. Trans., Irfan Bahcivangil and Gulenay Gorbon. Istanbul: Epsilon Publishing.
- Grant, R. M. (2008). "The Future of Management: Where Is Gary Hamel Leading Us?" *Long Range Planning*, 41(5): 469-482.
- Guvener, H. "Intermediation Role of Work Engagement in The Effect of Innovative Leadership and Management Capability on Hospital Performance in Health Services." *International Journal of Management Economics and Business*, 19(2): 371-394.
- Henard, D. H. and Szymanski, D. M. (2001). "Why Some New Products Are More Successful Than Others." *Journal of Marketing Research*, 38(3): 362-75.
- Kalmuk, G. and Acar, A.Z. (2018). "Mediating Variable Effect of Entrepreneurship in Relation Between Innovation and Performance in Private Hospitals." *Hacettepe Journal of Health Administration*, 21(4): 655-673.
- Kanji, G. K. (2002). *Measuring Business Excellence*. Taylor & Francis e-Library.
- Kanji, G. K. and Moura, S. P. (2003). "Sustaining Healthcare Excellence Through Performance Measurement." *Total Quality Management and Business Excellence*, 14(3): 269-289.
- Karaca, G. and Marsap, A. (2021). "The Effect of Strategic Orientations and Innovation on Business Performance and A Research." *Muhakeme Journal*, 4(1): 28-45.
- Kazak, C. F. Z. (2010). "Psychometric Properties of The Turkish Version of The Situational Motivation Scale-SIMS." *Turkey Clinics Journal of Sport Sciences*, 2(2): 86-94.
- Kendir, V., Sinsoysal, B., Orcanli, K. and Boztoprak, H. (2019). "Mediating Role of Organizational Learning in The Relation Between Organizational Culture and Organizational Innovativeness." *KAUJEASF*, 10(20): 881-908. <https://doi.org/10.36543/kauibfd.2019.037>
- Khalfallah, M., Ben Salem, A., Zorgati, H. and Lakhal, L. (2022). "Innovation Mediating Relationship Between TQM And Performance: Cases Of Industrial Certified Companies." *The TQM Journal*, 34(3): 552-575.
- Lee, V. H., Ooi, K. B., Tan, B. I. and Chong, A. Y. L. (2010). "A Structural Analysis Of The Relationship Between TQM Practices And Product Innovation." *Asian Journal of Technology Innovation*, 18(1): 73-96.
- Llach, J., Casadesus, M. and Marimon, F. (2011). "Relationship Between Quality-Management Systems And Organizational Innovations." *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing & Service Industries*, 21(1): 52-66.
- Markides, C. (1998). "Strategic Innovation in Established Companies." *MIT Sloan Management Review*, 39(3): 31-42.
- Ministry of Health, (2020), "Quality Standards in Health (Hospital)" <https://shgmkalitedb.saglik.gov.tr/Eklenti/41258/0/skshastane-seti-s-61-09082021pdf.pdf> (Date of Access: 01.11.2021)
- Ministry of Health, "Private Hospital List" <https://shgmozehasdb.saglik.gov.tr/TR-53567/ozel-hastane-listesi-faal.html#> (Date of Access: 18.12.2021)
- Ministry of Health, "Private Hospital List" <https://shgmozehasdb.saglik.gov.tr/TR-53567/ozel-hastane-listesi-faal.html#> (Date of Access 18.12.2021)

- Mol, M. J. and Birkinshaw, J. (2009). "The Sources of Management Innovation: When Firms Introduce New Management Practices." *Journal of Business Research*, 62: 1269-1280.
- OECD, (2001), "*Cities and Regions in The New Learning Economy.*" OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264189713-en>.
- OECD, (2015), "*Frascati Manual: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, The measurement of scientific, technological and innovation activities.*" OECD Publishing, Paris. <https://dx.doi.org/10.1787/9789264239012-en>
- Ozay, M. A. and Kaymaz, K. (2023). "A Research on Innovative Work Behavior and Its Antecedents." *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 25(1): 275-293.
- Ozturk, A. (2018). "*Examining The Relationship Between Innovative Trends in Service Innovation and Organizational Resilience in The Health Sector.*" Phd Thesis, Kocaeli University, Institute of Social Sciences, Kocaeli.
- Prajogo, D. I. and Sohal, A. S. (2003). "The Relationship Between TQM Practices, Quality Performance, And Innovation Performance: An Empirical Examination." *International Journal of Quality & Reliability Management*, 20(8): 901-918.
- Saluvan, M. and Kaya, S. (2010). "Performance Measurement in Hospitals." *Journal of Productivity*, 4: 1-26.
- Shadfar, M. and Malekmohammadi, I. (2013). "Application of Structural Equation Modeling (SEM) in Restructuring State Intervention Strategies Toward Paddy Production Development." *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 3(12): 576- 618. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v3-i12/472>
- Shao, A. T. (2002). *Marketing Research: An Aid To Decision Making*. South-Western: Thomson Learning.
- Soomro, B. A., Mangi, S. and Shah, N. (2021). "Strategic Factors and Significance of Organizational Innovation and Organizational Learning in Organizational Performance." *European Journal of Innovation Management*, 24(2): 481-506.
- Soylu, Y. and Ileri, H. (2010). "S. U. Meram Medical Faculty Hospital in Example of Strategic Management Practise." *Journal of Selcuk University Social Sciences Vocational School*, 13(1-2): 79-96.
- Stewart, L. J. and Lockamy, A. (2001). "Improving Competitiveness Through Performance-Measurement Systems: An Integrated Performance-Measurement System Can Improve Competitiveness By Meshing The Organization's Long-Term Goals With Its Day-To-Day Clinical and Administrative Functions." *Healthcare Financial Management*, 55(12): 46-51.
- Wang, C. L. and Ahmed, P. K. (2004). "The Development and Validation of The Organisational Innovativeness Construct Using Confirmatory Factor Analysis." *European Journal of Innovation Management*, 7(4): 303-313.
- Widodo, S. A., Turmudi, T., Dahlan, J. A., Harini, E. and Sulistyowati, F. (2020). "Confirmatory Factor Analysis Sosiomathematics Norm among Junior High School Student." *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 9(2): 448-455. <http://doi.org/10.11591/ijere.v9i2.20445>
- Wu, J. H. and Wang, Y. M. (2006). "Measuring KMS Success: A Respecification of The De Lone and Mc Lean's Model." *Inf Manage*, 43: 728-739. <https://doi.org/10.1016/j.im.2006.05.002>
- Zerenler, M. and Karakus, G. (2017). "The Effects of Product and Process Innovation on Enterprises Performance: A Case Study." *Dokuz Eylul University The Journal of Graduate School of Social Sciences*, 19(2): 305-331. <http://dx.doi.org/10.16953/deusbed.28926>